

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LX

Нови Сад, новембар—децембар 1988

Број 11—12

САДРЖАЈ

40 ГОДИНА ОПШТЕ ДЕКЛАРАЦИЈЕ О ПРАВИМА ЧОВЕКА

	Актуелност Опште декларације о правима човека
Томислав Јакшић	Поводом четрдесетогодишњице доношења Опште декларације о правима човека
Др Аленка Шелих	Кривично-правна заштита части и угледа државних функционера
Др Момчило Грубач	Начело легалитета у кривичном процесном праву СФРЈ
Др Драго Радловић	Нека питања о притвору из члана 191. став 2. тачка 4. Закона о кривичном поступку
Др Станко Пихлер	Прилог расправи о валоризацији нашег кривичног права
Др Бранислав Бурђев	Присилна хоспитализација психијатријских болесника

КРИТИКА ПРАВНЕ ПРАКСЕ

Слободан Бељански	Заштита законитости против правноснажних решења о притвору

ПРИКАЗИ

Здравко М. Петровић	Др Никола Мојовић: Прелаз ризика код купопродајног уговора

ПРАВНА ПРАКСА

- Привредно право — Грађанско право
— Кривично право

САОПШТЕЊА

- Извештај о раду АКВ
Позив на редовну годишњу Скупштину
XXX конференција адвоката АКВ
Из седнице Управног одбора

CONTENTS

40 YEARS OF UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHT

	Realiti of Universal Declaration of Human Rights
Tomislav Jakšić	On the occasion of 40 years of Universal Declaration of Human Rights
Dr Alenka Šelih	Criminal-law protection of state functionery's honour and reputation
Dr Momčilo Grubač	Principle of legality in criminal proceeding law of SFRJ
Dr Drago Radulović	Some questions about custody from art. 191 sect. 2 point 4 of Criminal Process Law
Dr Stanko Pihler	Enclosure to dissertation of valorisation of our criminal law
Dr Branislav Đurđev	Coercive hospitalisation of psyhiatrycal patients

CRITIQUE OF LEGAL PRACTICE

Slobodan Beljanski	Protection of legality against valid decisions about custody

REVIEW

Zdravko M. Petrović	Dr Nikola Mojović: Transition of risks in bill of sale

LAW PRACTICE

Commercial law — Civile law — Criminal law

ANNOUNCEMENTS

Account of activities of BCV
Invitation for Annual Convention of BCV
XXX conference of BCV
From the session of The Board of Directors

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LX

Нови Сад, новембар—децембар 1988

Број 11—12

40 ГОДИНА ОПШТЕ ДЕКЛАРАЦИЈЕ О ПРАВИМА ЧОВЕКА

АКТУЕЛНОСТ ОПШТЕ ДЕКЛАРАЦИЈЕ О ПРАВИМА ЧОВЕКА*

Општа декларација о правима човека усвојена је и прокламована резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 217 А (III) од 10. децембра 1948. године. Иако нема нормативну, него усмеравајућу, и у најширем етичком смислу дужносно-препоручујућу природу, Општа декларација обележила је другу половину двадесетог века као епоху новог правног хуманизма, али и епоху тим више уочљивих бројних фактичких неправди. Протеклих четрдесет година довољно је дуг период да бисмо могли поставити питање шта Општа декларација значи данас, посебно за нас и овде? Колико је допринела и колико још увек може да допринесе нашем правном поретку, нашој култури и цивилизацији? У којој мери су њена парадигматска начела уграђена у наш правни систем и са каквом се спремношћу стварно уважавају, а колико користе као симбол политичке таштине само у свом првобитном деклараторном виду?

Може се рећи да су готово сви стандарди Опште декларације нашли место у нашим позитивним прописима. Југославија не спада у круг земаља које имају лошу репутацију у заштити људских права и према којима се комплекс људских права могао употребити као делотворно средство међународног притиска. Па ипак, нешто услед економске и друштвено-политичке кризе, нешто услед упоредног живота међусобно супротстављених норми, а нешто и услед помањкања политичке воље да се про-

* Тематски блок приредио Слободан Бељански.

кламоване вредности доследно штите, још увек су присутни и проблеми за које смо веровали да ће, ако не сви а оно бар у једном значајном делу, бити далеко иза нас. Још увек се, наиме, каткад у свој својој огољености и заоштрености, јављају проблеми права на рад, права на стандард живота и егзистенцију који су достојни човека, проблеми слободе штампе и размене информација, права на примање и ширење обавештења и идеја, међунационалног разумевања, слободе мишљења и изражавања, једнакости у заштити права, ефикасности и независности судства, поштовања личности у предкривичном и кривичном поступку, у притвору и на издржавању казне, заштите приватности, или слободе мирног збора и удруживања. Нека уставима и законима загарантована права, која су уједно и део стандарда Опште декларације, освајају се често уз упорне отпоре државне и политичке бирократије. Над демократском праксом не ретко арбитрирају носиоци политичке моћи, иза којих не стоје ни праве вредности ни стварни интереси. При свему томе, својеврстан анахронизам представља стање на Косову, оптерећено национализмом и националном дискриминацијом, правном несигурношћу, неефикасношћу државних органа, самовољом, ретроградним албанским сепаратизмом, и превлашћу обичајног над законским ауторитетом; уз осећање страха и прогоњености, о високим идеалима Опште декларације једва да и може бити речи.

Начела Опште декларације нису, дакле, изгубила актуелност. Позив на општеприхватљиви поредак, који ће сваком појединцу омогућити да, без угрожавања другог, оствари пуну личну афирмацију, позив је разочараног и злим искуством погођеног човечанства, али, у исто време, и доказ вере у прадавно Анаксагорино начело по коме је ум тај који управља светом. Општа декларација је позив „светског ума“, универзалног Логоса, против хаоса, обести и мржње.

Редакција *Гласника* посвећује овај број Општој декларацији, не као предмету истраживања и теоретског разматрања, већ у знак почаст таквом прогласу који је утемељен на уроченом достојанству и једнаким и неотуђивим правима свих чланова људске породице, а усмерен ка слободи, правди и миру у свету. Критички а не апологетски карактер изабраних текстова потврђује да многа законска решења нису ни довољна ни адекватна и да им стандарди Опште декларације још увек могу послужити као подстицајни узор.

Томислав Јакшић*

ПОВОДОМ ЧЕТРДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ ДОНОШЕЊА ОПШТЕ ДЕКЛАРАЦИЈЕ О ПРАВИМА ЧОВЕКА

Десетог децембра ове године навршава се четрдесет година проглашења Опште декларације о правима човека Генералне скупштине Уједињених нација.

Разлоге за доношење наведеног акта могуће је тражити, пре свега, у свести о многобројним жртвама и кршењима основних људских права у току II светског рата те се Декларација појављује само као нужан след идеје о заштити основних људских права израженој у Повељи Уједињених нација. Непосредан рад на изради Опште декларације Генерална скупштина УН поверила је Економско-социјалном савету односно Комисији за права човека која је након три године поднела Генералној скупштини УН на усвајање предлог Опште декларације 10. децембра 1948. г.

Уводни део Декларације наводи разлоге којима се руководио Генерална скупштина за доношење наведене Декларације и започиње следећим речима:

„Пошто је признавање урођеног достојанства и једнаких и неотуђивих права свих чланова људске породице темељ слободе, правде и мира у свету;

пошто је непоштовање и презирање права човека водило варварским поступцима, који су врећали савест човечанства, и пошто је стварање света у којем ће људска бића уживати у слободи говора и веровања и бити слободна од страха и несташнице проглашено као највиша тежња сваког човека;

пошто је битно да права човека буду заштићена правним системом како човек не би био приморан да као крајњем излазу прибегне побуни против тираније и угњетавања;

пошто је битно да се подстиче развој пријатељских односа међу народима;

пошто су народи Уједињених нација у Повељи поново прогла-

* Томислав Јакшић, адвокат у Новом Саду.

сили своју веру у основна права човека, у достојанство и вредност човекове личности и равноправност мушкараца и жена и пошто су се одлучили да подстичу друштвени напредак и побољшају животни стандард у већој слободи;

пошто су се државе чланице обавезале да у сарадњи са Уједињеним нацијама обезбеде опште поштовање и примену човекових права и основних слобода;

пошто је опште схватање ових права и слобода од највеће важности за пуно остварење ове обавезе:

ГЕНЕРАЛНА СКУПШТИНА

проглашује

ОВУ ОПШТУ ДЕКЛАРАЦИЈУ О ПРАВИМА ЧОВЕКА, ...¹

Права човека којим би према Декларацији требало пружити заштиту условно могла би се сврстати у две групе. Прву групу би обухватала грађанска и политичка права а другу економска, социјална и културна.

Прву групу права сачињавају чланови којим се прокламује братство међу људима, забрањује ропство, мучење, нечовечне и понижавајуће поступање и кажњавање, признавање правног субјективитета, једнакости пред законом, права на судску заштиту, јавност судског поступка, презумпција невиности, примена принципа *nullum crimen sine lege* и *nulla poena sine lege*, неприкосновеност приватности стана, преписке, заштиту части и угледа, слободу кретања, склапања брака.

У овој групи права међу правима која би се могла условно везати за општеприхваћене принципе легалитета односно таквог правног поретка у државама који би сваком човеку гарантовао таква права постоји и група права која можда у време када славно четрдесет година од доношења Декларације нарочито добија на својој актуелности.

Такав је на пример чл. 19:

„Свако има право на слободу мишљења и изражавања, што обухвата и право да не буде узнемираван због свог мишљења, као и право да тражи, прима и шири обавештења и идеје било којим средствима и без обзира на границе.”

или чл. 20:

„Свако има право на слободу мирног збора и удруживања.”

као и чл. 21. ст. 1 и 3:

¹ Сви цитати одредаба према: Општа декларација о правима човека, Информациони центар Уједињених нација, Београд, *Universal Declaration of Human Rights (Serbo-Croat)*, Reprinted in U. N., OPI/15 — 22800-September 1966-20M.

„Свако има право да учествује у управљању јавним пословима своје земље, непосредно или преко слободно изабраних представника.

.....

Воља народа је основа државне власти: ова воља треба да се изражава по повременим и слободним изборима, који ће се проводити општим и једнаким правом гласа, тајним гласањем или одговарајућим поступком којим се обезбеђује слобода гласања.”

И овако летимично изабрани примери у погледу поштовања грађанских и политичких права показују њену савременост те универзалност наведених права.

Из групе социјалних, економских и културних права Декларација прокламује право на рад, на једнаку плату за једнаки рад, право синдикалног организовања, право на одмор, право на школовање и др.

Од у нашој средини тренутно актуелних права из ове групе можда је интересантно цитирати одредбе чл. 23, ст. 1. који гласи:

„Свако ко ради има право на праведну и задовољавајућу накнаду која њему и његовој породици обезбеђује егзистенцију која одговара људском достојанству и која ће, ако буде потребно бити употпуњена другим средствима социјалне заштите.”

као и чл. 25, ст. 1:

„Свако има право на стандард живота који обезбеђује здравље, благостање, његово и његове породице, нарочито храну, одећу, стан и лекарску негу и потребне социјалне службе као и право на осигурање у случају незапослености, болести, онеспособљења, удовиштва, старости или других случајева губљења средстава за издржавање услед околности независних од његове воље.”

Иако је Декларација, по природи, такав тип правног акта који сам по себи не садржи правну обавезу за државе односно не подлеже ратификацији она би се могла третирати као један од позива на буђење свести и савести како државе у поступању према својим поданицима тако и свих појединаца који узимају активно учешће у креирању или примени законодавне регулативе, те вођењу јавног живота који би у свом следу требали довести до таквог друштвено-политичког и правног уређења које не би кршило права човека утврђена овом Декларацијом. То је видљиво и из текста саме Декларације који гласи:

„ГЕНЕРАЛНА СКУПШТИНА проглашује ову ОПШТУ ДЕКЛАРАЦИЈУ О ПРАВИМА ЧОВЕКА као општи идеал који треба да постигну сви народи и све нације да би сваки појединац и сваки орган друштва имајући ову Декларацију стално на уму, тежили да учењем и васпитањем допринесу поштовању ових права и слобода и да би постепеним националним и међународним мерама било обезбеђено њихово опште и стварно признање чланица, тако и међу народима и оних територија које су под њиховом управом.”

Након доношења Опште декларације настављен је рад на међународно-правном регулисању права човека. Требало је пуних осамнаест година да би на двадесетом заседању Генерална скупштина УН 16. децембра 1966. године усвојила два пакта:

1. Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима
2. Међународни пакт о грађанским и политичким правима

Поред наведена два пакта Генерална скупштина усвојила је и Факултативни протокол везан за Пакт о грађанским и политичким правима.

На овај начин корпус права човека из Опште декларације подељен је на два основна дела и то група „класичних“ грађанских права и друга група економских или друштвено-економских права.

Оба пакта и Факултативни протокол су подлежали ратификацији те за разлику од Опште декларације правне обавезе које проистичу из њих постају неспорне за државе које су депоновале своја ратификациона инструмента. Пактове, али не и Факултативни протокол Југославија је ратификовала (Сл. лист СФРЈ, 7/1971). Ступање на снагу наведених пактова било је условљено протеком рока од 3 месеца након депоновања 35 инструмената о ратификацији, а ти услови су се испунили 1976. године када су оба пакта и Факултативни протокол ступили на снагу.

Пакт о економским, социјалним и културним правима полази од основне категорије права на рад па га у чл. 6 регулише на следећи начин:

„1. Државе чланице овог пакта признају право на рад, које обухвата право које има свако лице на могућност зарађивања кроз слободно изабран или прихваћен рад, и предузимају одговарајуће мере за очување овог права.”²

Као нужна последица из овог основног права на рад прои-зилазе и права по основу рада. То су право на минималну награду, правичну зараду и једнаку награду за рад исте вредности, зараду која омогућава пристojну егзистенцију радника и њихових породица, право на заштиту на раду, једнаку могућност напредовања у раду, право на одмор, ограничено радно време и плаћено одсуство.

У групи права која проистичу из права на рад налазе се права на социјалну заштиту, право на синдикално организовање,

² Сви цитати Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима и Међународног пакта о грађанским и политичким правима према прилозима у Миладин Томовић: *Међународне конвенције рада*, Институт за документацију заштите на раду „Едвард Кардељ”, 1981, стр. 488—511.

право на образовање и право коришћења културним и научним достигнућима.

Како Пакт регулише не само она права која се могу „оаконити“ у државама потписницама већ и права која су у директној зависности од достигнутог степена економског развоја појединих потписница то је предвиђено да права која земље потписнице не могу гарантовати у време приступања Пакту буду предмет усмерених и усаглашених напора како органа унутар држава потписница, тако и међународне заједнице.

Државе су дужне да о напорима, мерама и резултатима које предузимају на пољу реализације ових права обавештавају Економско-социјални савет преко генералног секретара УН.

На овај начин, одредбом самог пакта (чл. 16) одређен је и контролни орган који сем права да буде извештаван о мерама предузетим на пољу остварења права из пакта има право и да даје препоруке (чл. 19) Комисији за права човека а у вези с појединачним извештајима држава потписница.

Међународни пакт о грађанским и политичким правима регулише област политичких права из Опште декларације. Иако се права прокламована Општом декларацијом и пактом скоро потпуно преклапају, ипак постоје и права која су призната Општом декларацијом а нису регулисана пактом. То је на пример случај са чл. 15 који гарантује право сваког човека на једно држављанство, те штити то право забраном самовољног одузимања истог као и да гарантује право сваког човека да промени држављанство и чл. 17. Опште декларације који регулише право на поседовање личне и заједничке имовине.

Политичка права призната Општом декларацијом сем наведених изузетака овим Пактом постају обавезна за примену за све државе чланице одредбом чл. 2 на следећи начин:

„1. Државе чланице овог пакта обавезују се да поштују и гарантују свим лицима која се налазе на њиховој територији и која падају под њихову надлежност, права призната овим пактом без обзира нарочито на расу, боју, пол, језик, веру, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, имовно стање, рођење или сваку другу околност.“

Ради контроле примене Пакта регулисана је обавеза држава чланица „да подносе извештаје о донетим мерама којима се спроводе у живот права призната овим Пактом, као и постигнутим успесима у остварењу ових права“. Државе чланице извештаје подносе Комитету за права човека који сачињавају 18 чланова „држављана држава чланица овог Пакта, који треба да имају високе моралне квалитете чија је компетентност у области људских права призната, с тим што ће се водити рачуна о корисности учешћа неких лица која имају правно искуство“. Комитет проучава наведене извештаје и доставља државама чланицама сопствене извештаје и примедбе општег карактера које сматра целисходним. У случајевима у којим једна од држава тврди да друга држава уговорница не испуњава одредбе пакта

надлежност Комитета је утврђена само онда ако су сва расположива унутрашња правна средства тужене државе коришћена и исцрпена, уколико су дипломатски преговори остали безуспешни и уколико су обе државе признале надлежност Комитета. Очито је да овако установљена надлежност Комитета умањује могућности контроле и обезбеђења примена одредаба Пакта.

Разлоге оваквог решења треба пре свега тражити у томе да је Пакт први акт међународног права који дозвољава контролу правног поретка и односа унутар државе у области политичких права човека а до доношења Пакта ова област је сматрана сувереним правом државе.

Баш тај однос човека као јединке према одређеној држави те питања међународно правног субјективитета појединца јесте предмет регулисања Факултативног протокола. На основу одредаба Факултативног протокола Комитет за права човека може да прима и разматра петиције које потичу од појединца. На тај начин појединцу је признато право на покретање поступка због кршења политичких права чак и против своје државе. Као што је наведено, Факултативни протокол је предмет посебне ратификације у односу на Пакт.

Мада Југославија није ратификовала Факултативни протокол те на тај начин појединац није у могућности да покрене поступак због кршења наведених права, може се поставити питање о улози југословенске адвокатури као самосталне друштвене службе и адвоката појединачно као грађана у реализацији циљева прокламованих у Општој декларацији и пактовима.

Део одговора на постављено питање налазимо у преамбули Статута АКВ:

„полазећи од тога да су највећа вредност југословенског самоуправног социјалистичког друштва радни човек и грађанин, њихов друштвено-економски положај, људске и грађанске слободе и права,

.....
да је адвокатура као саставни део самоуправног друштва; основни вид у пружању правне помоћи ради заштите права и интереса радних људи и грађана и њихових организација и истовремено један од фактора учвршћивања социјалистичке законитости.”³

Како су оба пакта ратификована и на тај начин постала саставним делом наведеног појма социјалистичке законитости која би требало да штити највеће вредности самоуправног социјалистичког друштва радног човека и грађанина, њихов друштвено економски положај, људске и грађанске слободе и права а како се биће адвокатури огледа као пружање правне помоћи ради заштите права и интереса радних људи и грађана и њихових организација онда и питање налази разрешење баш у наведеној преамбули.

³ АКВ: Збирка прописа о адвокатури у Војводини, Нови Сад 1972, стрч 14

То и такво пружање правне помоћи морало би имати стално на уму да вредности којим се пружа заштита могу бити угрожене не само самовољом других јединки и угрожавањем начела да су слободе и права ограничена једнаким правима других јединки, већ и активностима органа (државних и парадржавних) и организација (самоуправних и др.) како у њиховом поступању у примени законских и других норми тако и приликом доношења истих.

Сем професионалних дужности заштита ових општепризнатих људских вредности требало би да буде и предмет свеукупне делатности сваке хумане јединке.

Оваква „пооштрена одговорност“ адвоката услед функције која им је поверена, знања којим располажу и хуманих опредељења којим су руковођени требало би да буду основ делања на заштити права човека утврђених Општом декларацијом о правима човека чију четрдесетогодишњицу проглашења прославамо ове године.

Аленка Шелих*

КРИВИЧНО-ПРАВНА ЗАШТИТА ЧАСТИ И УГЛЕДА ДРЖАВНИХ ФУНКЦИОНЕРА**

I

Проблеми, којима се бави овај чланак, у неколико последњих година повремено су у жижи интереса не толико стручне него опште јавности у Југославији. Нема сумње, да је ово питање покренуто због потребе, да се у условима привредне и друштвене кризе у којој живимо већ толико дуго, отворе и таква питања, која су се још пре десет година сматрала табуима, а међу њима једно је од централних питања лична одговорност сваке особе, која обавља неки посао или функцију за коју је везано одлучивање на било ком сектору друштвеног живота. Отвореније и критичније размишљање, и пре свега писање, у вези са одговорношћу таквих особа актуализирало је и питање, какве би морале бити границе кривично-правне, дакле репресивне, заштите части и угледа ових особа. Исто тако, актуелно постало је и проверавање решења у позитивном кривичном праву о овој проблематици.

У вези са таквом ситуацијом, пре свега, треба истаћи да је потребно проблем кривично-правне заштите части и угледа државних функционера посматрати као стручно питање, на које струка мора да да свој одговор. Не сме се, дакле, десити, да би се — само због тога јер се ради о проблему везаном за јавног одн. државног функционера — ово питање политизирало или чак сполитизирало.

Међутим, било би неискрено и неодговорно, кад не бисмо признали да став кривично-правне науке према питању криви-

* Др Аленка Шелих, професор Правног факултета у Љубљани и проректор љубљанског Универзитета „Е. Кардељ”.

** На исту тему проф. др Аленка Шелих одржала је предавање у АКВ 5. маја 1988.

чно-правне заштите части и угледа ових функционера зависн и од неких основних опредељења сваког друштва и сваког друштвеног уређења. Постојање слободне и одговорне расправе о том питању, расправе која неће бити оптерећена менталним резервацијама о томе, „шта би било ако би било” и која ће сваком стручњаку омогућити да стручно и људски коректно, *sine ira et studio*, размотри ово питање, неминовно је везано за постојање неких општедруштвених параметра, између којих посебно је потребно подвући следеће:

— Постојање демократских односа друштвеног живота, који свакоме гарантују могућност формулирања и изношење властитих ставова и никоме не дају унапред патент да је у праву и монопол истине; који отварају могућност расправљања свих друштвених тема, па и оних које окружујемо непотребним штитом недодирљивости и нисмо кадри о њима расправљати због тобоже виших интереса.

— Потреба и омогућавање диалога у друштву и међу различитим гранама унутар друштва, које реално постоје — хтели ми то или не. Омогућавање диалога у савременом друштву изгледа једини пут напредку, једини пут изналажења нових идеја, нових иницијатива, такорећи свеже крви која мора да потече у жилама сваког система и сваког друштва како би омогућила живљи пулс. Могућност диалога, наравно, носи са собом и могућност (ја намерно не кажем опасност јер по мени она то није) појаве другачијих гледања, супротних и неприхватљивих идеја итд. Међутим, баш то је ризик на који мора пристати свако демократско друштво ако иоле жели да напредује и да, наравно, омогући да пробу корисне идеје и предлози. Диалошко друштво у овом контексту може признавати само моћ аргумента и никако аргумент моћи. Нако је ова истина била истицана већ безброј пута, ја је овде поново подвлачим јер она никада не губи на актуелности. Омогућавање демократског диалога истовремено значи и осигурање и јачање права и слобода грађана, пре свега права на слободно изражавање мишљења и слободу критике. Ова и друга људска права могуће је осигурати и реализирати само у таквим друштвеним условима.

— Као последњу општу претпоставку навела бих гледање савременог друштва на лица, која извршавају државне одн. политичке функције. У савременом друштву такве особе не сматрају се а и нису харизматске личности, него обични грађани, од крви и меса, којима је на одређено време поверено извршавање државних одн. политичких функција. Можда је у вези са тим интересантно утврдити, да је америчка правна доктрина под утицајем одлука Врховног суда САД, у годинама 1964—74 развила појам „јавног лица”. Али, таква лица — која се дефинишу као лица која се налазе у јавном животу, што је доста широк и непрецизан појам — од стране суда уживају мањи ступањ заштите кад се ради о кривичним делима против части

и угледа. Овакво становиште образлаже се чињеницом, да су таква лица због свог положаја изложена јавној критици и обично акцептирају примедбе о свом раду и понашању, које обични грађанин не би поднео. Томе треба додати и то, да се у САД правна заштита части и угледа свих функционера (па и страних државника) остварује путем отштетних тужби и то само по приватној тужби.¹

Горње становиште о томе, да за државног (или јавног) функционера важе други, оштрији стандарди кад се ради о повреди части и угледа, потврђује и чињеница, да се изузетно ретко дешава, да такве особе траже преко суда заштиту ових добара, иако нису ретки примери да се штампа до краја оштро па и увредљиво изражава о њима.²

— Што се пак тиче стручних, правних претпоставки, нагласићу само потребу за правилно разумевање легитимности и законитости права уопште, а кривичног права посебно. О овом питању у Југославији постоје опречна мишљења. Нарочито Љ. Бавцон и Ј. Борђевић истакли су потребу, да право мора носити у себи моћ легитимности, што значи да правна правила садрже пристанак и подршку заједнице, тако да сила није нужна одн. да је нужна само за мали број прекршилаца. Право као легитимна категорија постоји само у демократском друштву — према Ј. Борђевићу уз два услова: друштво не сме бити равнодушно према праведности и према људским правима и слободама, а друго, право добија свој легитимитет ако постоји независно судство. Тек на основи легитимности право добија и моћ законитости.³

Кад расправљамо о било којем кривично-правном питању, које је везано за заштиту државе, државног уређења као и за заштиту претставника овог уређења, проблем легитимности показује нам се од основног значења, јер баш од њега зависи како ће бити ова питања правно — дакле и законито регулисана. Држава може себи — ако жели бити и остати демократска и правна држава — осигурати само такву и толику заштиту која је не само законита (дакле, базирана на закону) него и легитимна — таква да ужива, дакле, пристанак грађана.

¹ Уп. *Unfair Publication: Defamation and privacy, The Law Reform Commission*, Canberra, 1979, стр. 247—253. Познато је да је израелски министарски председник Симон Перес тужио новинара *New York Times-a* због увреде — и изгубио тужбу.

² Као пример наведимо да је у фебруару ове године такорећи сва светска штампа писала о томе, да је председник Mitterand — за време конференције шефова држава-чланица ЕПЗ, на којој су тек после дугих расправа постигли споразум — рекао о госпођи Thatcher, „да има додуше усне једне Marilyn Monroe, али и очи једног Caligule“. До сада се није чуло да би г-сп. Thatcher било кога тужила због ове изјаве.

³ Уп. Ј. Бавцон: *Проблеми и дилеме наше криминалне политике у доба економске и социјално-политичке кризе*, ЈРКиКП, Београд, 22/84, 1—2, 31—42; Ј. Борђевић: *Функционалност и дисфункционалност права у Југославији*, *Архив за правне и друштвене науке*, 1985, 71/4, стр. 655.

II

Кривичноправну заштиту части и угледа државних одн. јавних функционера, егсегезу и анализу овог дела кривичног права треба, дакле, сагледавати у ширем и криминално-политичком и друштвеном контексту. Мислим да се са сигурношћу може поставити а и доказати теза, да је обим ове заштите како на законодавном плану тако и на плану судске праксе утолико шири и јачи уколико се држава и њезине водеће групе појављују као ентитети моћи, подупрти органима друштвене контроле и репресије. Ако се погледа у историју државних система готово по правилу запажа се истовремено јачање државе и њених органа и, између осталог, кривичноправне заштите и угледа државе као такве, али и њених претставника, то значи функционера различитих рангова. Према Бавцону, у Вајмарској републици председник државе је у 1931—1933. издао 12 уредби са законском снагом о сузбијању политичких изгреда, унутрашњој заштити државе и државног поретка итд., а Липпа наводи да се ова заштита односила и на лица из државног и јавног живота.⁴ По мишљењу Schrödera⁵ овим уредбама се припремао долазак нацизма на власт и оне су требале да му унапред осигурају наличје легитимности и законитости код борбе против било какве опозиције. Одмах после преузимања власти са стране НСДАП странка, њезини органи и претставници изједначени су што се тиче заштите угледа са државом. Овде се није могуће упустити у детаљну анализу ових одредаба, али закључак који се намеће, сигурно наводи на то, да је у време нацизма заштита части и угледа ових категорија лица изузетно ојачала.

Због утицаја које је — иако не изричито и изравно — извршило на данашњу концепцију ове заштите у нашем праву кривично право предратне Југославије интересантно би било приказати барем неке од ових прописа. Поред посебног Закона о заштити јавног поретка, реда и државе и поред Закона о државном суду за заштиту државе и Кривични законик познавао је кривична дела, којима су се штитили част и углед одређених категорија лица. У поглавље XII о кривичним делима против државе и њеног уређења сврставало се кривично дело уперено против симбола државе (пар. 99) и кривично дело омаловажавања владара и његових права... (пар. 100), а 101. пар. инкриминисао је разношење лажних тврдњи у намери, да се омаловажава држава, државни поредак и слично.

Осим тога, у XXVI глави о кривичним делима против части налазила су се кривична дела увреде и клевете службе и службених лица (пар. 302) и увреда и клевета краља и чланова кра-

⁴ Up. L. Bavcon, *Kazenskopravno varstvo države in njene družbene ureditve, Politični delikti*, Globus, Zagreb, 1987, str. 38—39; Ch. v. Lippa: *Der Ehrenschutz im Deutschen Strafrecht*, Bonn, 1966, s. 20.

⁵ F. Ch. Schröder: *Der Schutz von Staat und Verfassung im Strafrecht*, Berlin, 1983, s. 109—148; cit. prema Bavcon, *op. cit.*, s. 39 i Bavcon, *op. cit.*, s. 39.

љевског дома (пар. 307). Код првог од ових кривичних дела закон је правио разлику између увреде и клевете и између приватно и јавно изнесене увреде одн. клевете. Круг лица, која су уживала ову заштиту био је јако широк, а био је везан за њихово службено деловање. Пар. 312. говорио је о забрани доказивања истинитости и искључио је такав доказ у погледу пар. 307. у целини (дакле, без обзира да ли се ради о увреди или о клевети), а за пар. 302. важиле су одредбе става 4, пар. 312. у којем се је доказивање истинитости чињенице из породичног живота и приватног пословања ограничавало на оне чињенице које су биле у вези са јавним пословањем дотичног лица или у вези са индустријским, трговинским или финансијским предузећем, које је базирано на јавном поверењу. У коментару М. Доленц каже, да је допуштено доказивање истинитости чињеница из породичног или приватног живота, које се односе на „јавно деловање” оштећеног, јер општи интерес захтева, да се нико не сакрива иза својих приватних личних или породичних тајни.⁶ Што се пак питања гоњења тиче, пар. 313. је прописао, да се гоњење по пар. 302 предузима на предлог тамо заштићених особа, или, ако га не даду, на предлог њихових претпостављених, а уколико се ради о пар. 307. по одобрењу министарства правде.

Мислим да већ и овај летимичан приказ решења наводи на закључак, да данашња кривичноправна заштита части и угледа државних функционера није настала без утицаја ових прописа кривичног права, јер се у неким питањима могу приметити осетне сличности.

У вези са питањем, да ли је ова тема актуелна у савременој кривичној науци треба рећи, да није. Док је у литератури 50-тих и 60-тих година могуће наћи материјале, који се баве уопште питањима кривичноправне заштите части и угледа, па између осталог и овим посебним, дотле се у новијој стручној литератури ово питање ређе сусреће и помиње.⁷

III

Ако се сада окренемо питањима кривичноправне заштите части и угледа државних функционера у нашем кривичном праву, морамо констатовати да данашњи обим и облици ове заштите базирају на разумевању државе, а сходно томе и њених „службеника” као неприкосновеног ауторитета, као актера који увек уважава само опште интересе и једини је у положају да их формулише и реализира. На овом месту би било посве излишно кад бих почела анализирати све облике и обим кривичноправне заштите као и судску праксу да бих доказала тачност своје тврдње. То што, међутим, треба рећи је чињеница да је свеопшта

⁶ Up. M. Dolenc: *Tolmač h kazenskemu zakoniku*, Ljubljana, 1929, s. 456—458, 463, 468—471.

⁷ Up. npr. H. J. Hirsch: *Ehre und Beleidigung, Grundfragen des strafrechtlichen Ehrenschatzes*, Karlsruhe, 1967.

економска и друштвена криза, отворила и питање оправданости таквог разумевања и државе и њених функционера. Отворила је, пре свега, питање одговорности, јавности рада, транспарентности јавних функција и још највише проблем права на слободу мишљења и код оцењивања и коментирања рада државних органа и њихових вођа.

Питања у вези са кривично-правном заштитом части и угледа функционера, која се данас подводе под критику — у неким срединама мање, у неким више — следећа су:

а) *Круг лица, којима право гарантира заштиту.* Пре свега, заштиту уживају само државни функционери. Уколико се ради о КЗ СФРЈ познате су расправе о томе, да ова заштита припада само оним лицима која претстављају у члану 157. наведене највише органе, а не сваком члану ових органа. У КЗ СРСл код конципирања ове заштите 1977. радна група — у којој сам и ја сам сарађивала — формулисала је врсте органа, који улазе у заштићену групу прешироко. Данас се можемо питати, зашто није била критичнија, зашто није са већом самосталношћу преиспитала ове ставове. По мени, општи ниво друштвене свести, могућност критичке ауторефлексије као и општа друштвена клима нису нам омогућили да тада у потпуности сагледамо ове проблеме и да их са строжим критеријумом формулишемо. Барем у КЗ СРСл међу заштићеним набројани били су и самоуправне интересне заједнице и носиоци друштвенополитичке или самоуправне функције што је с једне стране проширило оквири заштите на превелики круг лица, а с друге стране проширило је зону криминалног исто тако на недозвољен обим. До првог побољшања, то значи сужавања круга ових лица дошло је новелом 1984. која је искључила заштиту СИЗ-ова (и њихових функционера);

б) *Круг радњи, које уживају заштиту.* Критичке примедбе овде односе се пре свега на питања, како раздвојити радње које заштићена лица изводе у вези са својом функцијом и које су заштићене, од оних, које излазе из тог круга. Новела КЗ СРСл из 1984. и овде је унела нека разјашњења. Прецизирала је захтев, да се заштита односи само на чињенице које се односе на обављање њихове функције одн. које су у вези са извођењем функције, које такво лице реализује у органу, који је заштићен.

Проблем који се у словеначким приликама овде постављао био је пре свега проблем употребе ових прописа. Тако се нпр. нашао у кривичном поступку новинар сатиричког листа Павлица због тога јер је сатирички приказао, како је један функционер у време кад је постојала оскудица меса преко реда добио 2 кг телетине. Срећом није дошло до осуде, него је поступак завршен пре главне расправе повлачењем оптужбе.⁸

в) *Начин гоњења.* Критике које се овој материји упућују у вези са проблемом гоњења везане су између осталог за чиње-

⁸ Решење Основног суда у Љубљани, јединица у Љубљани, бр. I К 449/83, од 2. 9. 1983.

ницу, да наше кривично процесно право не познаје више кривична дела која се гоне на предлог оштећеног. У једном примеру у Љубљани тако се десило, да је јавни тужилац уложио оптужбу — која је проузроковала протесте штампе и јавности — а касније ју је повукао са аргументом да се ради о кривичном делу незнатне друштвене опасности — јер је оштећени изјавио да по његовом мишљењу кривични поступак не би имао смисла. Јавни тужилац, кад је то изјавио, опет се нашао под ударом критике јавности, која је сматрала да у датој ситуацији мишљење оштећеног не може имати утицаја на оцену кривичног дела, одн. на ступањ његове друштвене опасности.⁹

г) *Доказне забране*. У послератној литератури и јудикатури у Југославији без довољно размишљања прихваћено је становиште, које се, бар колико је мени познато, први пут појавило 1957. године и које се састоји у томе, да кад се ради о кривичном делу против угледа државе (157. члан КЗ СФРЈ), или о кривичном делу против части и угледа социјалистичке републике кад је кривично дело против части и угледа извршено према носиоцу функција, који ужива заштиту — истинитост се не може доказивати. Наравно, да би се могла доказивати — ако би судска пракса то акцептирала — само кад се ради о таквим кривичним делима, где је то могуће (пре свега клевета одн. у КЗ СРСл *žaljiva obdolžitev*, немачки *Üble Nachrede*) а нпр. код увреде. Као што смо видели, доказне забране у Кривичном законик у Југославије (1929) постојале су у закону, биле су дакле законите, а не и легитимне. Али, и поред тога, биле су уже него што их данас признаје код нас судска пракса. Барем у формалном смислу било је, дакле, могуће говорити о томе, да се ради о законитим забранама.

У вези са тим, интересантно је учинити малу компарацију па утврдити, да Кривични законик СРН — који познаје доста широке оквири заштите угледа државе и државних функционера, па је због тога и предметом оштрих критика — кад се ради о кривичним делима против части и угледа функционера познаје посебно квалифицирано кривично дело клевете и „*Üble Nachrede*“, али не познаје увреду као посебно квалификовано кривично дело. Исто тако, не познаје посебна доказна правила у вези са таквим кривичним делима него их подвргава општим правилима доказног права у тој материји. То, пре свега, значи да је доказ истинитости код клевете одн. *Üble Nachrede* дозвољен и у тим случајевима.¹⁰

IV

Ове критике, које сам навела, појавиле су се пре свега у последње две-три године у Словенији и имале су утицаја на формирање стручних ставова судске праксе.

⁹ Пресуда истог суда, III К 79/86, од 10. 7. 1986.

¹⁰ Уп. § 187а СтГБ.

Што се судске праксе тиче, ограничићу се на правноснажне одлуке. Међу њима, поред оних које сам већ навела, интересантна је одлука Врховног суда СР Словеније (I Ипс 265/87—3 од 25. 11. 1987) у којој је суд заузео став у вези са питањем, у каквом оквиру треба схватити појам претставника највиших државних органа. По мишљењу суда сама чињеница, да нека особа обавља функцију члана органа, који је заштићен, не значи већ сама за себе да је таква особа и сама заштићена у том својству. Таква особа заштићена је само под условом, да је истовремено и претставник органа, који ужива заштиту. Колико је мени познато, то је први пут да је суд анализирао садржај и обим заштите, која се даје у оквиру 157. члана КЗ СФРЈ, те покушао логичним закључивањем повући неке рационалне границе овој заштити.

У истој ствари, суд се определио и о питању, како треба разумети законску дикцију која се односи на круг радњи које су предмет заштите. Врховни суд установио је да би био испуњен услов за предузимање гоњења због кривичног дела увреде по службеној дужности, ако би се кривично дело увреде односило на обављање функције одн. службе оштећеног. Пошто су увредљиви изрази били везани за замерку да је оштећени извршио плагијат (неког научног дела), суд је закључио да ове чињенице, које су предмет кривичног дела увреде, нису у вези са обављањем функције, коју је оштећени у време извршења кривичног дела обављао.

Минуциознија анализа појединих кривичних дела, која се односе на заштиту части и угледа државних функционера, реалнија оцена садржаја ових инкриминација довели су до тога, да је суд много стручније и са великом професионалном одговорношћу обавио свој посао.

Што се, пак, тиче теоретских приступа, истаћи треба да и ту постоје различита мишљења. На интеркатедарској конференцији 1986. у Загребу М. Кокољ у своме реферату подржао је — уопштено речено — и материјалноправна и процесноправна решења ове проблематике у важећем законодавству и судској пракси.¹¹ Ф. Бачић у свом реферату заложио се за промене у смислу сужавања ове заштите како у правцу круга особа и круга радњи који долазе у обзир тако и у погледу процесних забрана.¹²

Л. Бавцон кривична дела ове врсте (157. члан КЗ СФРЈ, 112. члан КЗ СРСл) означава као индиректна средства казнене политичке репресије и поставља захтев, да рад државних функционера треба бити поштен, коректан и одговоран, а само по себи се разуме да мора бити законит. У демократској држави, а поготово у социјалистичкој самоуправној држави овај рад мора бити под

¹¹ М. Кокољ: *Критички осврт на кривично дјело повреде угледа СФРЈ (Члан 157. КЗЈ)*, реферат припремљен за интеркатедарски састанак катедри за кривично право правних факултета Југославије, Загреб, мај 1986.

¹² Ф. Бачић: *Криминалополитички и правнодржавни приступ уређењу кривичних дјела против државе, Наша законитост*, Загреб, 40/1986, 5, 1.752.

контролом јавности, коју није могуће постићи ако се кривично-правним интервенцијама и застрашивањем људи таква контрола гуши.¹³

У том оквиру и ја сматрам да треба тражити начине за кривичноправну заштиту части и угледа државних функционера. С једне стране, мислим да је време да се прихвати став, да сваки носиоц јавне функције преузме и терет одговорности коју таква функција носи са собом. Ради се о захтеву да ова одговорност буде пре свега јавно оцењивана, а то значи да се од функционера очекује виши степен одговорности као и већи степен толерантности кад је у питању његов рад, везан за његову функцију.

У вези са таквим положајем и таквим разумевањем јавне одговорности државног функционера кривичноправна заштита њихове части и угледа — кад се ради о кривичним делима која се гоне по службеној дужности — мора се везати на законодавном и пре свега на судском нивоу за функцију оштећене особе. У вези са тим треба расчистити питања које личности и у ком својству и на каквим радним задацима уживају ову посебну заштиту.

Друго питање, које ваља подвући, односи се на проблем да ли код ових кривичних дела важе општи прописи у вези са доказивањем истине одн. општа правила која искључују противправност одн. кажњавање који постоје код осталих кривичних дела против части и угледа. По мишљењу проф. Бачића изузимање функционера од режима одговорности који важи за све грађане остатак је превладане идеологије, сличи на феудално издавање монарха од народа и противно је начелу једнакости грађана пред законом.¹⁴ Ако се сетимо прописа Кривичног законика Краљевине Југославије овај дојам ће бити још јачи. Исто тако треба додати, да такви прописи сужавају или чак онемогућују јавну и слободну критику и остављају слободан простор за неодговорност тамо где би одговорност морала бити највећа и најјача.

Поред ових питања, у вези са овим кривичним делима поставља се и питање начина гоњења. У бројним правним системима кривична дела ове врсте гоне се по приватној тужби, или на предлог оштећеног. Питање, да ли би било поново увођење категорије кривичних дела која се гоне по предлогу опортуну, у вези са овим кривичним делима постаје посебно актуелно. Услов, да се гоњење предузима само ако је оштећени лично дао одговарајући предлог много би придонело стварању отвореније атмосфере, афирмирао би личну одговорност функционера и омогућио — бар у некој мери — транспарентност јавних функција.

И на крају, морам рећи, да кад се залажем за сужавање обима и облика кривичноправне заштите части и угледа државних функционера, истовремено залажем се и за одговорно изра-

¹³ L. Bavcon: *Kritična analiza sistema in vsebine kazenskopравnega varstva države in njene ustavne ureditve v SFRJ*, (u štampi), s. 12, 17—18.

¹⁴ Ф. Бачић: нав. рад, стр. 752.

жавање или писање, за висок степен професионалне одговорности, нарочито новинара, и за културу јавног дијалога уопште. Знам, међутим, да смо и код првог и код другог питања — а обоје су типичне карактеристике демократске и правне државе — на самом почетку. Ипак, као што кажу Кинези: и најдужи марш почиње првим кораком.

Момчило Грубач*

НАЧЕЛО ЛЕГАЛИТЕТА У КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ПРАВУ СФРЈ**

1. *Уводне напомене.* — Свако кривично процесно право има један број начела која одређују његову идеолошку основицу, тип и основне карактеристике. Та су начела, чији је разлог постојања да омогуће успешније остварење циљева поступка, одраз културних, политичких, економских и др. прилика одређене друштвене заједнице, и уколико нису само орнаменти у законима, она са тим приликама морају бити потпуно у складу. Прилично широко је распрострањено схватање да су та начела универзална, дата једном заувек и непроменљива, те да иновације процесног права могу да се крећу само у њиховим оквирима који су строго одређени у време кад су се рађала. То је схватање потпуно погрешно, јер целокупно право, укључујући и његове основне принципе, мора стално одговарати друштвеној стварности, која се у последње време бурно мења, и због тога и оно само, заједно са својим принципима, мора бити у сталном покрету и преображају. Током времена, услед изменених друштвених прилика, појаве нових друштвених вредности и нових циљева, потребе да се обезбеде средства подобна за њихову заштиту и ефикасно остварење, долази неизбежно до све значајнијих промена у постојећим начелима кривичног поступка, до установљавања нових и нестајања старих, временом и новим друштвеним приликама превазиђених¹. Слепо веровање у традиционалне, али делимично или потпуно превазиђене прин-

* Др Момчило Грубач, редовни професор Правног факултета у Новом Саду.

** Рад представља скраћену верзију реферата са XXVI саветовања Југословенског удружења за кривично право и криминологију у Херцег-Новом, новембра 1988. године.

¹ Т. Васиљевић је својевремено писао: „Временом принципи, слично биолошким бићима, старе и постају мање отпорни. Њих нагризају промене друштвених прилика и нови принципи рођени после њих” (*Трансформација принципа кривичног процесног права*, стр. 304).

ципе, неувикање да су у сукобу са новом друштвеном стварношћу доводи неизбежно до стагнације права. Због тога је неопходно стално и критички претресати постојеће процесне принципе, утврдити којим циљевима они данас служе, ослободити се превазиђених и установити нове, саобразно захтевима новог друштва и новог времена, примерено новом положају човека у друштву, новој култури, новој организацији и бржем темпу живота, новим филозофским идејама о праву и новим циљевима материјалног кривичног права.

За добро и модерно функционисање кривичног правосуђа нарочито је значајан склад између принципа кривичног процесног права и захтева које поставља савремено материјално кривично право. Сталан раст броја кривичних дела, измењена структура криминалитета, нове инкриминације којима се установљава кривичноправна заштита нових друштвених односа, све већи степен сложености криминалитета, као и све сложенији друштвени односи уопште, нове идеје о човеку и његовом кажњавању, нови типови кривичне одговорности и др. — доводе до све крупнијих промена у материјалном кривичном праву што истовремено тражи нову организацију суда и нови кривични поступак, који сигурно неће моћи дати задовољавајуће резултате ако у свему остане заснован на класичним процесним принципима². Те и друге друштвене промене морају довести до дубоке трансформације данашњих процесних принципа. То ће отворити могућност да се установи један модернији и хуманији кривични поступак који ће се и по принципима и по свему осталом битно разликовати од данашњег, и који ће више одговарати потребама савременог човека и друштва. Таква трансформација процесних принципа је већ почела и најбоље се уочава у поступку према малолетницима у коме је од традиционалног кривичног поступка остало врло мало, и у поступку за лакша кривична дела у коме су већ напуштена поједина начела и процесне установе за које се све до скоро веровало да су неизбежни у сваком кривичном поступку.

Основни циљ овога рада је да покаже шта данас представља процесни принцип легалитета кривичног гоњења, да ли је у новим условима претрпео промене, како данас утиче на остваривање циљева кривичног права и какве су перспективе његовог даљег развоја.

2. Појам легалитета, оправдање и однос са начелом опортунитета. — Начело легалитета је једно од основних начела кривичног процесног права које стоји у чврстој међусобној вези са другим основним процесним начелима, посебно са начелом официјелности. Легалитет се најбоље и најпотпуније остварује путем начела официјелности, а његова ефикасност зависи од

² Неприлагођеност процесних принципа новим условима живота запажа се и по све већем броју изузетака који се у законима за поједине од њих предвиђају, иако до тога често долази и из других разлога.

тога у ком се степену остварује официјелност³. Историјски посматрано начело легалитета је настало у време кад и начело официјелности. Формирањем свести о општедруштвеном значају кривичног дела, држава је преузела кривично гоњење од оштећеног, изградила сопствени апарат за прогон кривичних дела и прихватила обавезу да гони њихове учиниоце.⁴

Начело легалитета установљава обавезу јавног тужиоца да у случајевима кривичних дела која се гоне по службеној дужности предузме кривично гоњење⁵ чим се за то испуне у закону предвиђени услови. Принцип раскида везу између наступања гоњења и воље јавног тужиоца⁶, за разлику од начела официјелности које гоњење тих кривичних дела чини слободним од воље оштећеног. Начело легалитета кривичног процесног права треба разликовати од начела законитости уставног права и истоименог начела кривичног материјалног права (*nullum crimen, nulla poena sine lege* — чл. 3. КЗ СФРЈ), која и поред заједничког циља имају друга значења. Легалитет обезбеђује да се кривични закон остварује у кривичном поступку за свако извршено кривично дело, али у исто време и да се кривични закон може применити само због кривичног дела, што одговара начелу *nulla poena sine lege*⁷. Од тог захтева се не одступа и у томе делу принцип легалитета је остао у потпуности очуван. У томе се састоји веза између материјалноправног и процесног начела легалитета.

Обавеза јавног тужиоца да предузме кривично гоњење на основу начела легалитета настаје кад се за гоњење испуне стварни и правни услови предвиђени у закону. *Стварни услови* су испуњени кад постоје докази који потврђују основану сумњу да је одређено лице учинило кривично дело које се гони по службеној дужности, а *правни услови* ако не постоји нека законска препрека кривичном гоњењу (нпр. застарелост, амнестија, помиловање и др.) Испуњеност тих услова цени сам јавни тужилац, и због тога та процена, од које зависи настанак једне његове важне дужности, мора бити подвргнута одређеној контроли изван тужилаштва (види о томе даља излагања).

³ Тако Кираљ, стр. 201.

⁴ За историју принципа види, Т. Кираљ, стр. 201 и 202.

⁵ Тј. да започне гоњење и даље га одржава у току. Тако и Вауег, стр. 158. који сматра да начело не важи само за покретање поступка, већ и за вршење кривичног прогона у току поступка.

⁶ Дефиниција легалитета и у домаћој и у иностраној литератури своди се на дужност јавног тужиоца да гони учиниоце кривичних дела. Изгледа нам да је са криминалополитичке тачке гледишта таква дефиниција сувише уска и да би требало да обухвати и дужност суда и других државних органа да врше своје функције у вези са кривичним гоњењем. Суштина је принципа легалитета да се кривично гоњење врши, тј. да се примењује материјално кривично право сигурно и неизбежно под условима које закон налаже. За то није довољно да се врши само тужилачка функција, већ и функција суђења и функција откривања и пријављивања кривичних дела.

⁷ Обавези јавног тужиоца да гони кад су испуњени законски услови одговара исто тако чврста забрана да не гони кад ти услови нису испуњени (Васиљевић, *Систем*, стр. 122).

У одредби чл. 18. ЗКП којом је предвиђен принцип легалитета закон погрешно говори о доказима „да је учињено кривично дело” као једином услову за наступање дужности јавног тужиоца да предузме кривично гоњење. То се за покретање поступка не може тражити јер такви докази у то време по правилу не постоје (посебно ако се појам доказа схвати у процесном смислу), већ се до њих долази у току кривичног поступка, који управо и служи утврђивању да ли је учињено кривично дело. Могуће је само да се ради о доказима да постоји основана сумња да је учињено кривично дело. Осим тога запажено је⁸ да одредба члана 18. није у складу са одредбама Закона о условима за отварање кривичног поступка, јер предвиђа наступање обавезе јавног тужиоца да захтева покретање кривичног поступка чим „постоје докази да је учињено кривично дело”, дакле и кад се не зна учинилац кривичног дела. Насупрот томе, Закон дозвољава отварање поступка само према *одређеном* лицу (види нпр. чл. 157. ст. 1. и чл. 158. ст. 3). Одредбе закона о дужности јавног тужиоца да захтева отварање кривичног поступка морале би бити потпуно у складу са одредбама о условима под којима суд отвара кривични поступак.

Принципу легалитета супротан је принцип *опортунитета*. Према том начелу јавни тужилац је овлашћен да процењује целисходност кривичног гоњења и кад су сви законски услови за покретање поступка испуњени, па се може уздржати од кривичног гоњења ако нађе да постоји неки разлог који говори да би кривични поступак и његове последице били неопортунни. Разлози за овакав став јавног тужиоца су многобројни и разноврсни, али неки разуман и прихватљив разлог у сваком случају мора да постоји. Због тога начело опортунитета не значи самовољу јавног тужиоца и право на произвољан избор између гоњења и негоњења (које има приватни тужилац), иако му даје широку власт, неупоредиво ширу од оне коју има кад је кривично гоњење засновано на принципу легалитета. Та се власт због тога теже контролише и у пракси чешће и лакше злоупотребљава. Разлози опортунитета могу бити: обзири према учиниоцу кривичног дела, према његовој породици или јавности, обзири према захтевима државне политике у међународним односима, мали значај кривичног дела и одсуство штетних последица, чињеница да је штета причињена извршењем кривичног дела надокнађена, несразмера између трошкова поступка и очекиваних ефеката суђења и сл. Ти разлози су често одржени већ у самом закону. Принцип опортунитета је нужан у процесном праву оних кривичноправних система који у својим кривичним законима појам кривичног дела одређују само формално (као противправно и у закону предвиђено дело кривца), а не и материјално, као друштвено-опасно дело. Кривични закон, који за конструкцију појма кривичног дела не захтева друштвену опасност, не познаје ни основе по којима се искључује по-

⁸ В. Бауер, *Југославенско кривично процесно право*, стр. 159.

стојање кривичног дела због незнатне друштвене опасности, па се кривичним делом сматра и радња сасвим малог значаја којом је остварена, незнатна штетна последица или штетне последице уопште није било, ако је противправна и у закону предвиђена као кривично дело. Та дела, иако формално кривична дела, нема никаквог смисла укључивати у кривични поступак. Њихова елиминација се постиже увођењем процесног принципа опортунитета, који овлашћује јавног тужиоца да у тим случајевима не покрене кривични поступак. Потреба за тим начелом не постоји у кривичноправним системима који кривично дело дефинишу и као друштвено-опасно дело, јер је постојање кривичног дела тада искључено већ према кривичном закону ако противправном радњом која је у закону предвиђена као кривично дело није остварен потребан минимум друштвене опасности. То дело не улази у поступак већ по ставу кривичног материјалног права. Југословенски кривични закон дефинише кривично дело као друштвено-опасно дело (чл. 8. ст. 1. КЗ СФРЈ) и искључује постојање кривичног дела кад је оно, иако садржи сва законска обележја кривичног дела, незнатне друштвене опасности због малог значаја и незнатних или потпуно одсутних штетних последица (чл. 8. ст. 2. КЗ СФРЈ). Због тога код нас принцип опортунитета није нужан⁹.

Принципи легалитета и опортунитета се оправдавају и другим разлозима. За легалитет се каже да је најбоље оруђе против увек могућих злоупотреба власти од стране службених лица задужених за кривично гоњење и да пружа пуну и бољу заштиту грађана, гарантујући им једнакост пред судом и законом. Дискрециона власт је, истина, увек дата да се разумно користи, али се тешко контролише, па врло лако може бити злоупотребљена и искоришћена за постизање незаконитих и неоправданих циљева. Легалитет је сигурна гаранција да ће се кривични закон спроводити и да ће друштвена заједница бити сигурно заштићена од криминалитета, јер су кривично гоњење и кажњавање сигурни, извесни и неизбежни после сваког извршеног кривичног дела. То делује превентивно према потенцијалним извршиоцима кривичних дела, а код осталих грађана развија осећање безбедности. За разлику од опортунитета, легалитет спречава да се процесним инструментима мења материјално кривично право.

Опортунитет се ослања на дискрециону власт јавног тужиоца што дозвољава еластичнији став и узимање у обзир захтева савремене правне филозофије и криминалне политике, посебно захтева толеранције и практичних потреба. Он кида везу са теоријом апсолутног кажњавања и доприноси бољој организа-

⁹ Ствар стоји сасвим другачије у француском кривичном праву које појам кривичног дела одређује само формално. — Кривично гоњење је засновано на принципу *легалитета* у Аустрији, Бугарској, Мађарској, ДРН, Грчкој, Ирсској, Шпанији, Италији, Пољској, Румунији, СССР, Турској, Финској, СР Немачкој, Чехословачкој, неким кантонима Швајцарске, Шведској и Југославији, а на принципу *опортунитета* у Енглеској и Велсу, Холандији, Данској, Кипру, Луксембургу, Норвешкој, Француској и неким швајцарским кантонима.

цији правосудних органа, јер омогућује рационалније коришћење кадрова, ослобађајући јавно тужилаштво и суд једног броја кривичних дела, у првом реду оних која имају мали значај. Боље је, кажу присталице овога начела, гоњење заснивати на дискреционој власти јавног тужиоца, који ће ослањајући се на мање или више одређена правила закона вршити селекцију кривичних дела, него пристати на сасвим случајне, произвољне и ирационалне административне мере које се у последње време предузимају у циљу растерећења криминалитетом све више претрпаних судова и јавних тужилаштава¹⁰, и које доводе до опасне неједнакости¹¹. Пракса показује да и у систему легалитета постоје могућности, мање или веће, законске или фактичке, за дискрецију јавног тужиоца (у првом реду приликом одлучивања да ли има довољно доказа за покретање кривичног поступка). Принцип легалитета је тековина прошлога века и у њега је уграђено неповерење према извршној власти онога времена и прилично наивно веровање да законодавац прописима може спречити злоупотребе.

Југословенски Закон о кривичном поступку је у чл. 18. прихватио начело легалитета као правило од којег је предвидео један број одступања, уводећи тако и начело опортунитета за гоњење неких кривичних дела односно неких учинилаца. Ако се пажљиво прати развој југословенског кривичног процесног законодавства може се приметити да је број тих изузетака временом све шири. То дозвољава закључак да се та два опречна принципа више не искључују већ комбинују, са даљом тенденцијом све већег приближавања и прожимања, тако да се можда ускоро више неће моћи са сигурношћу ни тврдити које је од тих начела правило, а које изузетак од правила.

3. *Изузеци од начела легалитета у југословенском кривичном процесном праву. Правне границе легалитета.* — а) Кривично материјално право, засновано на класичној концепцији не оставља никакву дилему у погледу обавезности кажњавања учиниоца кривичног дела. ОвOME је дуго у процесном праву одговарало тумачење према коме принцип легалитета подразумева да се за извршено кривично дело мора гонити и применити казна. Овако широко схватање легалитета начето је било увођењем у кривично право мера безбедности и могућности условног одлагања извршења изречене казне. Те промене у материјалном кривичном праву допуштале су да окривљени остане некажњен, и захтевале да се легалитет у процесном праву више не тумачи тако да извршеном кривичном делу мора следовати казна, већ кривична санкција. Историјски посматрано то је било прво

¹⁰ Такве се мере данас у свету широко предузимају (нпр. у Италији).

¹¹ На то се одговара, да је кривично гоњење праћено истим недостацима и кад се предузима по основу опортунитета, јер се изношење кривичних дела пред суд ни тада не заснива на рационалној селекцији јавног тужиоца, већ у већини случајева на пријавама грађана.

крупно одступање од принципа легалитета схваћеног у ширем смислу речи¹².

б) Прихватање друштвене опасности као општег елемента у општем појму кривичног дела, тј. прихватање формално-материјалног појма кривичног дела довело је до даљих одступања од легалитета и другачијег третмана ситних кривичних дела. Не само да је у тим случајевима искључено кривично гоњење, већ није ни кривично дело оно дело које, иако садржи сва обележја кривичног дела одређена законом, представља незнатну друштвену опасност због малог значаја и због незнатности или одсутности штетних последица (чл. 8. ст. 2. КЗ СФРЈ). Веза ове одредбе и легалитета је очигледна: КЗ је отворио широк простор за процену органа гоњења у граничним случајевима. Законски критеријуми за изостављање кривичног гоњења позивом на незнатну друштвену опасност нису прецизно одређени, посебно критеријум „мали значај дела”,¹³ што јавном тужиоцу и суду даје приличну слободу у одлучивању. То показује и стање у југословенској судској пракси која за примену института незнатне друштвене опасности узима у обзир многе објективне и субјективне околности случаја (ранији живот учиниоца, његове личне прилике, побуде, сродство са оштећеним и сл.), не везујући је за врсту и тежину кривичног дела, нити за тежину казне предвиђене за кривично дело у закону¹⁴. У појам легалитета ушао је тако елеменат друштвене опасности. Обавеза гоњења свела се само на дела која су према оцени јавног тужиоца опасна за друштво. То је довело до даљег значајног приближавања два принципа. Само формално изгледа да опортунитет даје шири овлашћења органима гоњења од примене установе незнатне друштвене опасности (по томе што се у случају опортунитета гоњење не мора предузети и кад кривично дело постоји), јер у конкретном случају гоњења, може да се деси управо супротно: да се за исто или слично дело гони у поступку заснованом на опортунитету, а не гони у поступку у коме вреди принцип легалитета.

в) У поступку према малолетницима: (1) Јавни тужилац може одлучити да не предузме кривично гоњење и поред тога што постоје сви услови за покретање кривичног поступка ако сматра да с обзиром на природу кривичног дела и околности под којима је учињено, ранији живот малолетника и његова лична својства не би било целисходно да се поступак спроведе, а ради се о кривичном делу за које је прописана казна затвора од три године или новчана казна (чл. 468. ст. 1).

(2) Исто тако јавни тужилац може одлучити да не захтева покретање кривичног поступка према малолетнику за ново

¹² У том смислу и Кираљ, стр. 202.

¹³ Види Ф. Бачић, *Незнатна друштвена опасност*, стр. 16, и М. Борбевић, *Мали значај дела*, стр. 626.

¹⁴ Установа незнатне друштвене опасности примењује се у нашој пракси и за случајеве дела за која је у Кривичном закону предвиђена могућност изрицања казне затвора у трајању и дужем од пет година (М. Перковић, *Начело легалитета*, стр. 96).

кривично дело ако је за неко раније пресуђено кривично дело према њему у току извршење казне или васпитне мере, а с обзиром на санкцију која се извршава и тежину новог кривичног дела не би имало сврхе водити кривични поступак и изрицати нову санкцију и за то кривично дело (чл. 468. ст. 3).¹⁵ Ради се о примени старог начела „*minima non curat praetor*”, односно о економичности поступка. Ново кривично дело је без значаја за утврђивање кривичне одговорности и одмеравање санкције, па је добро да се не троше време, средства и енергија.

Контрола исправности поступка јавног тужиоца у случајевима под (1) и (2) постиже се додељивањем овлашћења оштећеном и органу старатељства да у одређеном року затраже од већа за малолетнике да одлучи о покретању поступка, ако се не сложе са одлуком јавног тужиоца (чл. 468. ст. 4). Ако тај захтев успе, оштећени и орган старатељства не постају тужиоци на место јавног тужиоца, већ се поступак води по службеној дужности суда без тужиоца (чл. 478), или са јавним тужиоцем ако он то жели (чл. 469. ст. 3).

(3) Осим опортунитета на страни јавног тужиоца у кривичном поступку према малолетницима постоји и право суда да се руководи опортунитетом приликом изрицања кривичних санкција, тако да веће за малолетнике може да обустави поступак кад нађе да малолетнику није целисходно изрећи ни казну ни васпитну меру (чл. 485. ст. 2).

г) Одступање од начела легалитета представља и установа уступања кривичног гоњења страном држави предвиђена однедавно у одредбама чл. 522. југословенског ЗКП. О преношењу гоњења на страну државу јавни тужилац одлучује руководећи се разлозима целисходности, па је, посматрано са становишта унутрашњег права, гоњење у овом случају засновано на принципу опортунитета, а не на принципу легалитета.¹⁶ Са становишта међународног јавног поретка, уступање кривичног гоњења страном држави не представља примену начела опортунитета, јер се гоњење ипак врши, само преко органа друге државе.¹⁷

д) Опортунитетом се руководи и орган управе пред којим тече поступак екстрадиције (чл. 533).

ђ) Према уобичајеном схватању у југословенској кривично-процесној литератури узима се да је најзначајније и најшире одступање од принципа легалитета у установи одобрења за кривично гоњење,¹⁸ иако и у случају да одобрење не буде дато кри-

¹⁵ У СР Хрватској је 1982. скоро 15% кривичних пријава поднетих против малолетника одбачено по одредбама ст. 1. и 3. чл. 468. ЗКП (Г. Фридл, стр. 298).

¹⁶ Тако Вауер, *Југославенско кривично процесно право*, стр. 162.

¹⁷ Васиљевић-Грубач, *Коментар*, стр. 871.

¹⁸ Т. Васиљевић, *Систем*, стр. 123. и V. Вауер, *Југославенско кривично процесно право*, стр. 161. У делу процесне теорије одобрење за кривично гоњење се не узима као одступање од легалитета, већ као један од правних услова за кривично гоњење (Димитријевић, стр. 147. и З. Симић-Јекић, стр. 69). Са доста успеха изгледа да би се могло заступати и становиште да је одобрење за кривично гоњење одступање од начела официјелности.

вично гоњење не изостаје дефинитивно, већ по правилу само привремено, јер се увек може дати накнадно, а по гашењу имунитета природним путем (тј. истеком мандата) није више ни потребно. У случају неких кривичних дела (нпр. кривично дело повреде угледа стране државе из чл. 158. КЗ СФРЈ) и учинилаца који по неком основу уживају кривичнопроцесни имунитет, одобрење надлежног државног органа предвиђено је као обавезан услов без кога јавни тужилац не може захтевати покретање кривичног поступка. Одобрење је акт у коме се цени целисходност кривичног гоњења, не од стране јавног тужиоца, већ једног ванпроцесног субјекта. Њиме се кривично гоњење чини зависним од воље чинилаца изван надлежног јавног тужилаштва, и због могућности да не буде дато, ограничава делатност јавног тужиоца и вршење функције кривичног гоњења.

е) Одступање од начела легалитета кривичног гоњења представља и случај законом предвиђене деградације кривичног дела у дисциплински преступ из разлога целисходности. Та могућност постоји код неких кривичних дела војних лица. Према одредби чл. 238. КЗ СФРЈ за кривично дело против оружаних снага за које је прописана казна затвора од три године, уместо кривичне санкције војном лицу се може изрећи дисциплинска казна, односно мера утврђена законом, ако је дело добило особито лак вид и ако то захтевају интереси војне службе.

ж) До сличне деградације кривичних дела у прекршаје и привредне преступе долази широко у пракси из разлога целисходности због недовољно одређених разлика између кривичних дела, прекршаја и привредних преступа у граничним случајевима. Границе између тих деликата постављене су у законима флексибилно тако да разграничење зависи од процене органа гоњења.

з) Треба још узети у обзир да и многе друге у закону предвиђене околности елиминишу кривично гоњење (застарелост, амнестија, помиловање, искључење гоњења по чл. 108. КЗ СФРЈ и др.).

4. *Природне границе легалитета и фактичко установљавање опортунитета.* — Функционисање принципа легалитета у пракси ограничавају и одређене околности фактичке природе које стоје изван закона. То је фактичко установљавање опортунитета, у неким случајевима сасвим супротно закону и његовим наредбама.

а) Један број извршених кривичних дела се не гони због тога што остају дефинитивно неоткривена (тзв. тамна бројка криминалитета). Колики је тај број немогуће је установити, али је сигурно да постоји.¹⁹ Постојање таквог криминалитета не

¹⁹ Покушаји да се тај број бар приближно одреди више су нагабање него озбиљан посао. Ипак неки, сасвим уопштени критеријуми за његову процену постоје: он је у обрнутој сразмери са тежином кривичног дела (низак је код убиства, а висок код ситне крађе); мањи је код кривичних дела која остављају трагове; већи је код кривичних дела која

представља негацију легалитета, али одређује његове природне границе, које органи гоњења никако не могу савладати, просто због тога што нису свемоћни и што су могућности људског сазнавања и поред улагања великих напора, прилично ограничене. Исто тако остаје дефинитивно неоткривен и један број учинилаца откривених кривичних дела. Због тога је дискутабилан захтев који се подразумева у појму легалитета да се гоњење мора предузети за свако кривично дело (осим кривичних дела која се гоне на приватну тужбу) и да примена кривично-правних последица мора бити извесна и неизбежна. Тако широко одређен појам легалитета представља само програмску оријентацију и циљ коме треба тежити и коме се органи гоњења више или мање могу приближити, али га никада не могу достићи.²⁰ Количину неоткривеног криминалитета свакако би било могуће свести на мању меру, али не и потпуно елиминисати, побољшавањем услова рада органа гоњења (кадрови, средства, опрема и сл.), и нарочито установавањем знатно шире или потпуне контроле друштвеног живота и идеалне сразмере између снага органа гоњења и броја извршених кривичних дела. Тога, међутим, не може бити, нити томе треба тежити, не само због ограничених средстава у државном буџету, већ у првом реду због тога што демократска друштвена заједница и грађани лакше подносе један број неоткривених кривичних дела него сталан надзор од стране државе и њених органа.

б) Мора се признати да један број кривичних дела остаје неоткривен због тога што органи гоњења свесно на њих не обраћају никакву пажњу или им не обраћају довољно пажње. У тим случајевима поставља се питање легалитета. Шта вреди то начело ако органи гоњења неће да знају за поједине врсте криминалитета и њихове учиниоце (нпр. загађивање животне средине, трговина страним новцем и сл.). То отвара питање тзв. негативне селекције кривичних дела,²¹ која је увек праћена очигледним неправдама. С једне стране је неправда према оштећеном чији се случај не разматра у односу на друге оштећене чији се предмети брижљиво расправљају, а с друге стране према окривљеном који се гони, док се у исто време већина учинилаца таквих кривичних дела уопште не гони. Таква селекција несумњиво доводи у питање принцип једнакости грађана пред судом и законом.²²

су у датој средини постала уобичајена и на која се јавно мњење навикло као на нужно зло (нпр. корупција, уништавање друштвене имовине), а мањи ако дело наилази на оштру и општу јавну осуду.

²⁰ Кираљ, стр. 205.

²¹ Ту негативну селекцију треба разликовати од селекција које су допуштене и у складу са законом: законска селекција, која се остварује не само предвиђањем изузетака од принципа легалитета (како је напред изложено), већ и процењивањем законодавца која ће понашања прогласити кривичним делима, и селекција коју свакодневно врше органи гоњења у складу са законом.

²² У вези са тим је и питање селекције по приоритету гоњења која се у пракси врши у првом реду по критеријуму врсте и тежине кривичних дела. За ту селекцију даје нека мерила Закон и судски пословник

в) Најдрастичнији и најнеприхватљивији облик негативне селекције, према нашем утиску веома проширен у југословенској правосудној пракси, представљају случајеви негоњења откривених или евидентних кривичних дела познатих учинилаца из политичких разлога или политичког притиска на органе кривичног гоњења. Наша пракса показује да кривични закон не важи за неке категорије учинилаца кривичних дела и за нека кривична дела, јер се кривично гоњење у неким случајевима не предузима упркос начелу легалитета. Кривични поступци у таквим случајевима се уопште не покрећу, или се покрећу после дуго времена, бојажљиво и опрезно, тек по пријему сигнала из одређеног политичког форума. Таква клима у пракси, за коју чак ни у првом реду нису криви органи кривичног гоњења, представља најозбиљнији ударац принципу легалитета и изазива узнемирење, незадовољство и јавно изражено огорчење грађана. Та селекција се често у пракси оправдава законским критеријумима селекције (незнатном друштвеном опасношћу, деградацијом кривичног дела у прекршај или привредни преступ, непостојањем доказа за основану сумњу да је извршено кривично дело, застарелост и сл.).

Уместо политичким притиском на суд да донесе одлуку каква се жели, политичка власт се чешће служи и исти резултат постиже много лакше неизношењем кривичне ствари пред суд, по пракси која се код нас већ дуго, доста често доследно користи у одређеним случајевима. Интерни политички договори често замењују кривично гоњење и одлуку суда, што оставља лош утисак у јавности и слаби вољу органа кривичног гоњења за озбиљан рад. Исти се ефекат постиже и на други начин: Суд не може бити натеран да донесе одлуку коју вансудски органи желе, али ти органи у случајевима до којих им је нарочито стало могу учинити да судска одлука остане неизвршена. Навођени су случајеви отворених преговарања између политичке власти и органа гоњења о томе да ли да се са кривичним гоњењем започне, или да се кривично гоњење уопште не покреће, или да се гоњење одложи на одређено или неодређено време.²³ Случајеви изричитог тражења да се гоњење које проистиче из закона не врши, забележени су нарочито у великом броју привредних преступа. Дошло је практично до установљавања кривичног гоњења неких кривичних дела и појединих категорија презумптивних криваца и до њиховог другачијег третирања у односу на остале,

(притворски предмети и предмети малолетника имају предност у односу на друге), али пракса то шири, у време кампања, посебно на политички и привредни криминалитет. Та селекција такође често води неправди, јер запоставља масу других исто толико важних или још важнијих кривичних дела (багателно политичко кривично дело добија предност у односу на друго много теже и озбиљније). Задатак је привичноправне политике да одреди те приоритете са више сигурности, узимајући у обзир целокупан систем кривичних дела, заштитне објекте и њихов значај, јер је очигледно да се не може трпати све у исти кош, да је приоритета увек било и да их мора бити, и да се кривични предмети не могу слагати по времену пристизања и износити пред суд кад по том критеријуму добу на ред.

²³ И. Грнавци, у својим сећањима објављеним у *Политици*.

не по нахођењу органа гоњења, већ по одобрењу политичких органа, иако прописима то није предвиђено.

г) Често и широко коришћени инструменти за отклањање кривичног гоњења су амнестија и помиловање који се дају по дискреционој власти и слободној оцени надлежних несудских органа у различитим циљевима, у последње време и у циљу растерећења органа гоњења, судова и установа за извршење кривичних санкција (као нпр. у Италији). Примена тих инструмената доводи у питање принцип једнакости грађана пред законом, а кривично гоњење и примену кривичних закона чини непредвидљивим.

5. Уместо закључка. Могућности и перспективе принципа легалитета. — На крају, постављају се питања: шта је данас са начелом легалитета, да ли још важи неприкосновено или је уз толики број изузетака, којих ће очигледно бити још више, од њега остало још веома мало. Каква је судбина тога принципа у будућности и да ли је било узалудно стварати овако сложену и гломазну организацију за прогон кривичних дела ако се принцип обавезног гоњења свих учинилаца не остварује или се остварује непотпуно. Та питања садрже у себи доста песимизма, и баш због тога захтевају одговор.

Мислимо да песимизму нема много места, под условом да се пође од новог схватања принципа легалитета, уочи његова историјска трансформација и неопходност прилагођавања потребама савременог друштвеног живота и циљевима модерног кривичног права. Ако принцип легалитета схватимо као начело које у свему и стриктно мора да одговара променама које се дешавају у савременом материјалном кривичном праву, онда нас све већи број сметњи предвиђених у самом праву за прогон и кажњавање учинилаца кривичних дела, не треба да изненађује и забрињава. То је само последица развоја и напретка целокупног кривичног права, чему мора да одговара ново и толерантније значење принципа легалитета. Са овако схваћеним начелом легалитета није у супротности ни условна осуда, ни условљавање кривичног гоњења предлогом оштећеног (установа која је, верујемо, само привремено уташена у нашем кривичном праву), ни пуштање учиниоца кривичног дела уз јемство, па чак ни пребацивање мање значајних кривичних дела у прекршајни поступак или у неку другу државноправну или друштвену јурисдикцију. Све то може бити у сагласности са савременим схватањем принципа легалитета, с обзиром да и кривични закони постају све толерантнији, са све више одступања од апсолутног захтева да после сваког кривичног дела уследи кривична санкција. Друго могуће решење било би да се прихвати принцип опортунитета, али легалитет, са више-мање прецизним одступањима предвиђеним у закону, ипак је још много сигурнији за постизање наведених циљева материјалног кривичног права. Ако све то узмемо у обзир, нема места тврдњама о кризи легалитета, него закључку да је дошло до промена у његовом бићу,

сагласно променама и тенденцијама хуманизације кривичног права уопште.

Свака селекција кривичних дела при одлучивању о њиховом гоњењу мора бити заснована на закону. Ширење могућности за изрицање разних врста санкција без спровођења кривичног поступка изгледа да ће у будућности постати реалност, коју у одређеној и разумној мери треба прихватити, али под обавезним условом да је претходно допуштена правним прописима који морају одредити случајеве кривичних дела код којих је то могуће, органе који ће доносити одлуку о изостављању кривичног гоњења, гаранције оштећеном и друштву да ће и без кривичног гоњења бити испуњени унапред одређени циљеви кривично-правне политике. Све опште претпоставке за изостанак кривичног гоњења морају бити у складу са том политиком, а она мора увек бити у складу са начелом једнакости грађана пред законом. Услови за одступање од легалитета морају бити увек усмерени на спречавање криминалитета и компензацију свих штета жртвама кривичних дела, и да су истовремено дати тако да не ограничавају грађанска и политичка права окривљеног.²⁴ Под тим условима изгледа да би и даља одступања од класично схваћеног принципа легалитета кривичног гоњења могла бити оправдана и прихваћена. Потребно је само схватити да је принцип легалитета, који има своје природне границе које право мора да призна и правне границе које одређује само право, данас неопходно другачије тумачити него некад.²⁵

²⁴ У том смислу иду и закључци поменутог хелсиншког семинара „Non-Prosecution in Europe”, стр. 6, 15. и 23.

²⁵ Тако и Т. Кираљ, стр. 206.

*Драго Радуловић**

НЕКА ПИТАЊА О ПРИТВОРУ ИЗ ЧЛАНА 191. став 2. тачка 4. ЗАКОНА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Питање под којим условима се може одредити притвор је значајно за свако друштво, посебно за оно са високо израженим степеном гаранција слобода и права грађана, какво је наше друштво. У том смислу може се слободно рећи да се демократичност једног кривичног процесног законодавства, када је у питању притвор, огледа не у томе да ли оно предвиђа притвор или не, јер то дозвољавају законодавства свих земаља, већ у томе под којим условима се он одређује. У упоредном законодавству се примјењују различити системи одређивања основа за притвор. Тако је и наш ЗКП предвидио неколико основа за одређивање притвора. Ми ћемо се овдје осврнути на нека питања одређивања притвора по члану 191. ст. 2. тачка 4. ЗКП.

Притвор се по овом основу може одредити ако постоји основана сумња да је неко лице учинило кривично дјело за које се по закону може изрећи казна затвора од 10 година или тежа казна, а услед начина извршења, последица или других околности дјела дошло је или би могло доћи до таквог узнемирења грађана, да је ради несметаног вођења кривичног поступка или безбједности људи неопходно одређивање притвора.

Овај основ за одређивање притвора новијег је датума и уведен је Новелом ЗКП од 1970. године, с тим што је тада услов био да је за кривично дјело могла бити изречена казна затвора (тада строгог затвора) најмање пет година, да би Новелом ЗКП од 1973. године овај услов који се односи на висину казне био измијењен, тако да се, уз остале услове, притвор може одредити ако се за то дјело по закону може изрећи казна од 10 година затвора (тада строгог затвора) или тежа казна, што је садржано и у данашњем ЗКП.

Притвор се по овом основу одређује када не постоје други основи за одређивање притвора, а остајање учиниоца на слободи

* Др Драго Радуловић, професор Правног факултета у Мостару.

изазива огорчење околине и пријети опасност да би могло доћи до ситуације која може утицати на вођење поступка, а поготово на безбједност људи. Примарни циљ притвора одређеног по овом основу је очување јавне безбједности, а процесни циљеви су незнатни, па ради постизања неких процесних циљева није било ни потребно увођење овог разлога. Зато се може подржати становиште оних теоретичара који кажу да ова одредба „представља крупно принципијелно одступање од правила да основи за притвор леже у држању окривљеног због тога што он нешто чини или постоји опасност да чини, а не због држања неког трећег.”¹ Ипак ова одредба има ослонац у Уставу СФРЈ (члан 178. ст. 1) који је начелно одредио да се у кривичном поступку против окривљеног може одредити притвор ако је законом предвиђено и неопходно ради вођења кривичног поступка или ради безбједности људи.

Према садашњој редакцији члана 191. ст. 2. тачка 4. да би се одредио притвор по овом основу потребно је, уз постојање општег основа (основана сумња да је учињено кривично дјело), да се кумулативно испуне три услова: да се за учињено кривично дјело може изрећи казна затвора у трајању од десет година или тежа казна, друго, да је услед начина извршења посљедица или других околности дошло или би могло доћи до таквог узнемирења грађана и треће, да је ради несметаног вођења кривичног поступка или безбједности људи неопходно одређивање притвора.

1. Овај основ за одређивање притвора је најдискутабилнији у теорији, а у пракси изазива највећу недоумицу, чему је допринијела и сама стилизација овог основа у законском тексту. Он, наиме, садржи доста уопштених неодређених појмова, тако да је утврђивање постојања појединих услова чије се испуњење тражи ствар конкретне оцјене, а и конкретног органа који га одређује, што чини овај притвор доста арбитрерним, управо супротно од онога што притвор као најтежа принудна мјера у кривичном поступку треба да буде.

Између свих услова који треба кумулативно да се испуне да би се могао одредити притвор по овом основу једини услов који је објективизиран јесте висина законом предвиђене казне за учињено дјело (10 година затвора или тежа). То су, дакле дјела код којих је предвиђен посебан минимум, а посебан максимум није (дакле примјењује се општи максимум), као и дјела за која је предвиђена казна затвора од 20 година, те и дјела за која је алтернативно предвиђена и смртна казна, а не постоје услови за обавезан притвор. Како се из изложеног види, већ према овом услову, може се закључити да се овдје ради о најтежим кривичним дјелима. Сви други услови су, мање више, субјективни и заснивају се на одговарајућим оцјенама и процјенама, што изазива и одређене посљедице на плану примјене у пракси.

¹ Др Тихомир Васиљевић: *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Савремена администрација, Београд 1981, стр. 386.

Друга компонента за одређивање притвора односи се на начин извршења кривичног дјела, посљедицу или друге околности дјела услед којих је дошло или би могло доћи до узнемирења грађана. Иако, наизглед, не представља проблем и ова компонента садржи доста нејасноћа, поготову ако се хоће одредити садржина појма „узнемирење” — постојеће а поготову могуће. Што се тиче начина извршења кривичног дјела који је довео до узнемирења или би могао довести до узнемирења грађана, требало би да је по својој природи неуобичајен (ванредан), да представља одступање од редовног начина извршења кривичног дјела. У пракси се јављају различити начини, као на примјер свиреп, дрзак, безобзиран, груб итд. који ако представља обиљежје бића кривичног дјела сам за себе не може да представља околност која оправдава притвор из овог члана.²

Посљедица кривичног дјела треба такође да буде посебна и да изазива одређени негативни однос грађана према њој. Не само да се ради о тешкој посљедици обзиром на висину казне која је за њу предвиђена, него она треба да буде манифестована на такав начин да изазива узнемирење грађана, односно да може изазвати такво узнемирење.

Најнеодређенији појам везан за кривично дјело јесте онај „услед других околности дјела” да је дошло или би могло доћи до узнемирења грађана. Шта су онда прве околности? Вјероватно да су прве околности начин извршења кривичног дјела и посљедица, што значи да се под тим „другим околностима” подразумевају околности ван начина извршења и посљедице кривичног дјела. То могу бити ситуације кад је кривично дјело извршено у „посебним приликама, за вријеме елементарних непогода, употребом искључиво опасног средства (експлозива, отрова, електричне енергије и слично).³ Када се ради о „другим околностима” онда треба имати у виду како протек времена од откривања дјела до дана одлучивања о притвору, тако и све оне чињенице и околности које су се у вези са кривичним дјелом догодиле у том међувремену, уколико оне могу бити од утицаја на боље сагледавање сврхе одређивања, односно даљег трајања притвора по том законском основу.⁴

2. Начин извршења кривичног дјела, посљедица или друге околности дјела треба да су изазвали или би могли изазвати такво узнемирење грађана да је ради несметаног вођења кривичног поступка или безбједности људи одређивање притвора неопходно. Шта се подразумева под узнемиравањем грађана ЗКП не одређује, као ни то на колики се број грађана односи, на који простор итд. Међутим, на извјесни начин одређује интензитет

² Видјети пресуду Врховног суда Србије Кж-1725/68, од 6. 12. 1968, Зборник судске праксе Врховног суда СР Србије, број 14.

³ Др Панта Марина: *Коментар на Законот за кривичната постапка*, Младост, Скопје 1978. г. стр. 188.

⁴ Одлука Врховног суда СР Србије, Кж-II-248/74 од 20. 4. 1974, Зборник судске праксе, број 15—16, 1974.

тог узнемирења, јер оно треба да буде таквог интензитета да се изискује одређивање притвора ради несметаног вођења кривичног поступка или ради безбједности људи. Како видимо тражи се посебан осјећај код људи који се манифестује у већем или мањем негодовању или узбуђењу и сл.

Закон употребљава израз „дошло је до узнемирења грађана”, што значи да узнемирење постоји, оно је у стварности манифестовано и угрозило несметано вођење кривичног поступка, јер су се остварили такви догађаји и такве околности који указују на узнемирење. У таквим случајевима не би требало бити потешкоћа са образложењем рјешења (само што су овакве ситуације сасвим ријетке) гдје би орган кривичног поступка једноставно описао такав догађај уз навођење оних околности које својим постојањем повезују узнемиреност и несметано вођење кривичног поступка, односно безбједност људи.

На другој страни израз „или би могло доћи до узнемирења грађана” представља субјективну оцјену постојања таквих могућности, па смо суочени са потешкоћама у објективној процјени да ли те могућности постоје или не постоје. У добром дијелу то се своди „на претпоставку и оцјену која зависи како од гледања средине у којој се суди, тако и од разних утицаја, односно у крајњој линији од индивидуалне оцјене судије,”⁵ иако би се и у тим случајевима притвор требао одређивати на бази реалне процјене да би са сигурношћу дошло до узнемирења грађана.

Дакле, до узнемирења грађана није дошло, али се оправдано претпоставља да би могло доћи. Према томе, у овом случају притвор се може одредити чим буде откривен и пронађен учинилац кривичног дјела не чекајући да се манифестује револт грађана, што овом притвору даје превентивни значај. Узнемирење створено извршењем кривичног дјела само по себи не може бити разлог притварања све док оно не буде утицало на несметано вођење кривичног поступка или на безбједност људи.

Кад је ријеч о могућем (предпостављеном) узнемирењу грађана, упориште за такву претпоставку суд мора пронаћи и у начину извршења, посљедици или у другим околностима дјела, „с тим да значај ових околности треба процјењивати са становишта отежавајућих околности”,⁶ што све мора утицати на несметано вођење кривичног поступка или безбједност људи.

У пракси одређивања притвора по овом основу било је и дискутабилних одлука у којима је истицано „ако се ради о изузетно позитивној личности”,⁷ то треба, уз остале околности, цијенити при одлучивању да ли постоји или не постоји притворски основ из тачке 4 става 2. члана 191 ЗКП. Но питање је да ли се

⁵ Марјан Хиршл: *Примјена одредби ЗКП које се односе на одређивање притвора*, ЈРКК, број 4, 1978, стр. 108.

⁶ Др Божић Краус: *Седмо савјетовање представника кривичних одјељења врховних судова од 26. и 27. 2. 1974. г.*, ЈРКК, бр. 2, 1974, стр. 312.

⁷ Одлука Врховног суда СР Хрватске, II-5 Кр. 76/80 од 8. 2. 1980, Преглед судске праксе, бр. 19, 1980.

такав атрибут може примијенити када се говори о личности која је дошла у такву ситуацију да се према њој води кривични поступак. С друге стране такав приступ није у складу ни са уставним принципом о једнакости грађана пред законом.

3. По овом основу притвор се некад одређује и ради безбједности самог окривљеног.⁸ Међутим, поставља се питање да ли се може одредити притвор по овом основу (и не само овом) ако је угрожена безбједност окривљеног услед осветничких мстива оштећеног. У теорији имамо мишљења да се притвор по овом основу може одредити и ради заштите окривљеног од могућег осветничког реаговања оштећеног или његове родбине.⁹

Овакво становиште наишло је на критику уз истицање разних аргумената. Неоспорно да учиниоца кривичног дјела не смијемо гледати само кроз призму кривице и одговорности, него му треба пружити и одговарајућу заштиту у случајевима када је изложен осветничкој опасности од стране оштећеног или његове родбине. Међутим, тај облик заштите не може бити стављање окривљеног у притвор, чиме би притварање окривљеног услиједило због неких других разлога који се налазе изван личности окривљеног и изван одговарајућих интереса поступка и дезавуирало би оне гаранције које устав даје грађанима, па и окривљеном када је у питању стављање у притвор. Када би се ова опасност од осветничког реаговања оштећеног прихватила као основ за одређивање притвора, онда би то, према неким мишљењима, било „одступање правде пред законом линча, што се у друштву данашњег доба не би смјело прихватити”.¹⁰ Истина је да Закон каже да се по овом основу може одредити притвор, уз испуњење осталих услова, ако је угрожена безбједност људи. По ширем тумачењу ту би се подразумијевала и безбједност окривљеног, мада га ЗКП посебно не помиње, него се користи генералном формулацијом „безбједност људи”. Као што смо истакли мишљења смо да се ради осигурања безбједности окривљеног не може одредити притвор по овом основу. У таквим ситуацијама када би безбједност окривљеног била угрожена од стране оштећеног он би сам предузимао радње на плану осигурања властите безбједности, а у оквиру тих радњи могао би предузимати и радње на плану скривања из мјеста гдје је дјело извршио, што може да буде разлог за одређивање притвора по члану 191. ст. 2. тачка 1. ЗКП.

⁸ Видјети одлуку Врховног суда СР Хрватске, II-5 Кр. 76/80 од 8. 2. 1980, Преглед судске праксе, бр. 19, 1980.

⁹ Roger Merle: *La liberte et la detention au cours de l' institution dans la loi du 17. juillet 1970, Revue de science criminelle et de Droit penal compare*, Tome XXIV, 1971, str. 596.

¹⁰ Сүлејман Ресүловић: *Утврђивање и оцјена неопходности примјене превентивног затвора у кривичном поступку*, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, 1962, стр. 86.

4. До доношења Закона о кривичном поступку од 1976. године притвор одређен по основу из члана 191. ст. 2. тач. 4. могао је трајати до изрицања првостепене пресуде, тако да се по овом основу након изрицања првостепене пресуде није могао ни одређивати ни продужавати. Међутим, у теорији ни тада нису била јединствена мишљења по том питању, тако да је било мишљења да изрицањем првостепене пресуде аутоматски не престаје узнемиреност грађана која се може одразити на успјешно вођење кривичног поступка и на безбједност људи. Шта више, та узнемиреност послије изрицања првостепене пресуде може бити и већа ако је изречена блага, за јавност неочекивана казна или ако је пресудом кривично дјело блаже квалификовано. О овом је заузето становиште на VII савјетовању представника кривичних одјељења врховних судова у Београду 26. и 27. 2. 1974. године према коме се по овом основу након изрицања првостепене пресуде притвор не може ни одредити ни продужити, а послије доношења првостепене пресуде процесна ситуација се не може процјењивати по оптужници, него према пресуди која има већу снагу од оптужнице.¹¹

Под утицајем праксе која је истицала да и у случају изрицања блаже казне од пет година затвора, за кривична дјела за која се може изрећи десет година затвора, може доћи до узнемирења грађана које би могло утицати на безбједност људи, или несметано вођење кривичног поступка, ЗКП од 1976. године је предвидио да се притвор по овоме основу може и одредити и продужити након доношења првостепене пресуде. Међутим, без обзира на то шта пракса истиче, тешко је претпоставити да се у неком случају када је у питању такво кривично дјело, које је такве тежине, било по начину извршења, посљедицама или другим околностима које би могле довести до узнемиравања грађана или угрожавања безбједности људи и несметаног вођења кривичног поступка, да за такво кривично дјело не буде изречена казна која за собом повлачи притвор по члану 353. ст. 1. ЗКП. Ако се изрекне блажа казна онда се може поставити питање да ли су иначе претходно били испуњени услови из члана 191. ст. 2. тач. 4. за одређивање притвора.

Нагласили смо да је могућност одређивања односно продужавања притвора по овом основу и након изрицања првостепене пресуде до правоснажности утврђена измјенама ЗКП од 1976. године. Тако се у пракси дешава да окривљеном буде изречена казна затвора годину-двје дана, а да се притвор продужава по овом основу, уз образложење да се процесна ситуација и у том стадију поступка не цијени по изреченој пресуди (казни), него према прописаној казни, иако је прије измена ЗКП од 1976. године било мишљења највиших судских инстанци која су била супротна и која смо већ цитирали.

На бази наших сазнања о примјени овог основа за одређивање, односно продужавање притвора до правоснажности пре-

¹¹ Др Божидар Краус: *Op. cit.*, стр. 314.

суде, ми изражавамо резерву према овој иновацији. Наше размишљање иде у том правцу да је основ из члана 191. ст. 2. тач. 4. којим се притвор продужава до правноснажности пресуде на извјесни начин апсорбован одлуком из члана 353. ст. 1. јер та мјера изречене казне од пет година или више, од стране законодавца узима се не само као потенцијална могућност да ће окривљени побјећи, него да ће својим присуством на слободи утицати на узнемиреност грађана. Ово мишљење може се бранити и анализом основа из члана 191. ст. 2. тач. 4. за одређивање притвора, гдје је, између осталог, предвиђена могућност изрицања казне од 10 година затвора или више. У овом случају кад је ријеч о продужењу притвора до правноснажности пресуде по овом основу којом опресудом је изречена казна затвора мања од пет година, сви услови из члана 191. ст. 2. тач. 4. остају исти, с тим што је ситуација у погледу прописане казне већ мало јаснија, односно одређенија, јер суд има пред собом већ изречену казну, која не мора у поступку стицања правноснажности остати иста, али исто тако не мора претрпјети ни знатније измјене. Поставља се питање да ли суд приликом продужења притвора по овом основу до правноснажности пресуде треба да има и даље искључиво у виду прописану или изречену казну, поготово у случајевима кад су те казне толико различите. Јер разлози за продужење притвора по овом основу (до правноснажности) не би требали бити строжији него разлози за одређивање притвора у претходном поступку по овом основу, а они су овдје изгледа знатно строжији ако суд и даље има у виду прописану казну, а пред собом има изречену знатно нижу казну.

5. Видјели смо који су разлози мотивисали законодавца за увођења овог основа за притвор, који је онако како је у закону конципиран отворио врата неправилностима у његовом одређивању. Када се погледају рјешења о одређивању притвора по овом основу, онда се може закључити да у рјешењима судови истичу основе узнемирености, а о посљедицама те узнемирености се не говори. Не види се у рјешењима да ли је са том постојећом, односно са претпостављеном узнемирености, било угрожено несметано вођење поступка, односно безбједност људи и у чему се то огледа. Судови обично и не сматрају да је потребно навођење околности из којих би се могло видјети да би узнемиреност грађана утицала на несметано вођење поступка или безбједност људи. Образложења се обично свде на парафразирање законског текста у смислу да узнемиреност до које је дошло или би могло доћи може ометати несметано вођење кривичног поступка или безбједност људи. Зато се с правом истиче да разлог за одређивање притвора по овом основу „углавном неће бити опасност која би пријетила нормалном одвијању кривичног поступка, односно безбједности људи, него степен друштвене опасности дјела”¹². Тако се одређивање притвора по овом основу малтене сво-

¹² Др Живко Зобец: *Почетак и завршетак преткривичног поступка*, ЈРКК, бр. 2, 1979, стр. 96.

ди на обавезно одређивање притвора пошто се најчешће код оцјене постојања услова за његово одређивање гледа висина предвиђене казне.

Иако је овај основ за одређивање притвора у односу на претходна три најмлађи, најнеодређеније је конципиран. Да ли је то због недостатка узора у претходним законима (првенствено мислимо на ЗКП старе Југославије), или због тежње да покрије ситуације које нису покривене основом из тачке 3. става 2. члана 191. ЗКП, или због нечег трећег, тешко је рећи, али је сазрео за знатну корекцију. Но, намеће нам се и питање да ли је и био потребан будући да је тешко замислити ситуацију да код овако тешких кривичних дјела неће бити објективно присутни и други услови (основи) за одређивање притвора. Разлог за изражавање неповјерења према овом основу, прије свега, налази се у чињеници што је он са доста уопштених формулација и неодређених појмова, отворио врата арбитрерности органа који одређују притвор у област гдје би арбитрерност требала бити искључена.

Иако смо напријед истакли да ова одредба има ослонац у Уставу СФРЈ, који је начелно одредио да се у кривичном поступку против окривљеног може одредити притвор ако је Законом предвиђено и неопходно ради вођења кривичног поступка или ради безбједности људи, мислимо да је вођење поступка обезбијеђено и свим другим основима за одређивање притвора, а безбједност људи посебно основом из члана 191. ст. 2. тач. 3. ЗКП. У сваком случају корекције би требало извршити, у првом реду избјећи по нама у одредби присутну таутологију јер се каже „ако се за кривично дјело може изрећи казна затвора од десет година или тежа казна“, па се додаје „а услед начина извршења, посљедица или других околности“, као да висина казне није у директној вези са начином извршења, посљедицама и другим околностима.¹³ У том смислу чини нам се шприхватљивим становиште оних теоретичара,¹⁴ који пут разјашњења овог проблема виде у одређеној коректури одредби које се односе на обавезни притвор, гдје више смртна казна не би смјела бити једини услов за обавезан притвор из члана 191. ст. 1. ЗКП, с тим што би требало проширити случајеве који би дозвољавали одступање од обигаторног притвора.

¹³ За корекцију овог члана залажу се: др Бранко Петрић: *Притвор у кривичном поступку*, ЈРКК, бр. 4, 1978, стр. 36, др Живко Зобец: *Op. cit.*, стр. 96, Војислав Кнежевић: *Узнемирење јавности као разлог за притвор и његов утицај на ток кривичног поступка или на безбједност људи*, *Право — теорија и пракса*, бр. 4, 1984, стр. 55.

¹⁴ Др Живко Зобец: *Op. cit.*, стр. 96.

Станко Пихлер*

ПРИЛОГ РАСПРАВИ О ВАЛОРИЗАЦИЈИ НАШЕГ КРИВИЧНОГ ПРАВА

1. С обзиром на функције кривичног права у правном систему, природу кривичноправних одредаба и начин изграђивања ове сложене правне структуре, не може се у његовом верификовању заобићи оцена целокупног правног система. Важи и обрнут закључак: да је због природе ове везе кривично право добар показатељ стања у читавом правном систему, његове садржине и историјске конкретизације. Кривично право је, дакле, специфичан сегмент правности као што је и средство обезбеђивања правности. Због тога оно колико прати судбину правности у једном друштву, толико је и одговорно за ту судбину. Будући да је правност цивилизацијска творевина и кривично право је облик те творевине. Оно је условљено цивилизацијским нивоом правности, али и утиче на „дивилизовање“ правности.

Задњих година смо, у процесима либерализације мишљења, добили поузданије анализе и исказе па и читава истраживања о стању нашег правног система у целини, како у свом нормативном тако и у практичном смислу. Ти искази су врло критички интонирани. Они изражавају врло неповољне оцене тог стања. Природно је закључити да се ти искази и те оцене односе и на кривично право. Чак и ако нису у односу на кривично право непосредни, они нас морају забринути због њиховог посредног значења за ову грану права. Једнако толико забринути колико морамо бити забринути за елементарне опште и индивидуалне вредности, пре свега за основне слободе и права човека које се кривичним правом штите.

Зато је потребно непрестано преиспитивати кривично право. Потребно је непрестано постављати питање какво је место кривичног законодавства у функционисању нашег правног система у целини, односно у којој мери евентуални његови недостаци

* Др Станко Пихлер, професор Правног факултета у Новом Саду.

доприносе дисфункцији правног система. Ово је утолико важније пошто је у питању правни систем који се, како је речено, неповољно оцењује. Питање је стога колико је наше важеће кривично законодавство саображено нашем савременом друштву, његовим историјским потребама и специфичностима, па и специфичностима његовог правног система. Да ли оно одговара на изазове модерног времена и да ли отвара друштво према тим изазовима или пак својим решењима не изражава своје оптималне могућности у том смислу? Све су то свакако врло сложени проблеми и питања на која је тешко одговорити без дубљих увида и посебних истраживања. Међутим, ипак је могуће указати на неке чињенице које могу имати одговарајуће валоризирајуће значење за наше кривично право.

2. Приметно је да се задњих година ослобађамо, али се још увек нисмо довољно ослободили познате формуле, присутне у многим анализама и у научној и у едукативној литератури, која се креће у простору три стереотипне констатације о нашем кривичном законодавству: а) да се оно увек „усклађивало” са новонасталим потребама друштва, б) да се увек хуманизовало и стално хуманизује и в) да је увек пратило токове савремене науке и савременог кривичног законодавства.

Овакве констатације су се у правилу изводиле без икаквих ограда. Таква, у основи некритичка, метода водила је и води апологетици у кривичноправној струци и науци. У најмању руку, ове констатације траже преиспитивање.

Некритички однос према решењима у позитивном праву био је идеолошки условљен и идеологизиран. У одговарајућим социјалним условима идеологизирани садржаји су улазили не само у кривично право, већ и у мишљење о праву уопште, па и о кривичном праву. Дуго се времена живело под утиском да се мишљење о праву заснива на тези да је све што је у праву — добро, и да је све што је добро „савремено”, напредно — у праву! Разуме се да је такво стање било омогућено, али и омогућавало, оно што се уобичајено назива волунтаризмом (у политици, праву, друштву). Оно се није задржало само на нормативном и теоријском плану, већ се успешно преносило и на примену права.

Новији радови наших правних писаца, који су много критичнији према важећем праву него раније, као и одговарајући научни и стручни скупови, наговештавају закључак да поменуте констатације о развоју и о стању нашег кривичног права из више разлога и у више праваца могу да се доведу у питање.

3. Мада ставови у нашој правној теорији нису у свему јединствени, нарочито последњих година, у погледу питања везаних за даљи развој нашег кривичног права, ипак се може констатовати да је све присутније уверење да досадашњи начин изграђивања нашег кривичног права није био добар и да то још увек није. Пре свега бих указао на потребу веће демокра-

тизације, више толеранције и потпуније стручне обраде законских пројеката и интервенција у кривично законодавство. У задње време се посебно упозорава на штетност уношења исхитрених садржаја у кривично законодавство. Могуће штетне последице од казуистичног „крпарења“ кривичног права у постојећем систему подељене законодавне надлежности у области кривичног материјалног права су далеко веће него ли у систему јединственог кривичног закона. Чини се да смо у ситуацији када ће се овакви процеси још више наглашавати. То бива и то ће бити видљиво у даљем новелирању републичког и покрајинског кривичног законодавства. Ово утолико пре што су присутне различите концепције у теорији кривичног права, које могу у процесима новелирања кривичног законодавства имати различито дејство у новелирању појединих (републичких и покрајинских) кривичних закона.

Садашња струјања у нашој кривичноправној теорији су разноврснија него раније, аргументи заснованији, полемика наглашенија, дијапазон тема шири, укључујући ту и теме које су биле такорећи табуиране (на пример теме везане за политички деликт, вербалне деликте и сл.). Утисак је да су тренутно присутне две, условно речено екстремне тенденције у односу на преиспитивање и даљу изградњу кривичног права у нас. Једна сматра да је оно недовољно ефикасно и да га треба мењати додатним репресивним инструментаријем, односно важеће норме — уколико се већ не мењају постојеће — репресивније примењивати. Друга полази од неких општих хуманистичких, етичких и уставних начела као и одговарајућих међународних стандарда, па сматра да југословенско кривично право треба темељито преиспитати у смислу његове максималне, на принципима модерне криминалне политике засноване дерепресијализације, нарочито с обзиром на постојећи систем кривичних санкција. Примећује се и једна умерена или средња струја, која полази од вредносних оријентација нашег и уопште савременог друштва, али истовремено упозорава и на реалност криминалитета у савременом друштву и на извесну кризу концепције ресоцијализације делинквената, па у томе смислу посебно наглашава потребу диференцираног приступа криминалитету, што би требало да се одрази на целокупну криминалну политику и на кривично право као битно средство или аспект те политике.

Занимљиво је да нико не негира потребу мењања важећег кривичног права. Шта више све је већи број оних који сматрају да је потребно вршити његову реформу. Међутим, све више преовлађује и став да се ове промене не треба да врше на досадашњи начин, да је потребан организованији и континуиран рад на изградњи ове гране нашег законодавства. Евентуалне промене треба да буду озбиљно припремљене, а то значи да их није могуће вршити брзо. И у широј јавности се понекад инсистира на променама у казном законодавству, али углавном без дубље упућености у проблеме сузбијања друштвено опасних понашања. Релативно често се такви захтеви правдају не неким озбиљни-

јим недостацима у систему казних норми, већ недостацима у њиховој примени. При томе се углавном проблеми примене кривичног права недовољно разумеју.

Свакако да су проблеми мењања самог права и његове примене сасвим различити. Примена кривичног законодавства није зависила и не зависи искључиво или чак и примарно од самог тог законодавства, а често ни од самих правника. То треба подвући и тај проблем треба истражити и због кривичног права и због правништва које га примењује. При томе, разуме се, треба инсистирати на доследној примени важећег права, уколико пре што је ипак добар део проблема у вези са сузбијањем друштвено опасних понашања — у мери у којој се ови проблеми могу решавати кривичним правом — више резултат непримењивања, а мање резултат мана, недостатака (који неоспорно постоје) важећег кривичног права. У изградњи кривичног права је врло битно утврдити из којег разлога је неки систем права недовољно ефикасан.

4. У склопу предњег проблема јавља се једно претходно и у извесном смислу стратегијско питање даљег рада на југословенском кривичном законодавству, а од одговора на њега зависи и његова досадашња оцена. То је питање *законодавне надлежности* у овој правној материји, питање једног или више кривичних закона. У задње време овај проблем се отворено и поново поставља, иако је стално био присутан, још од времена када се успостављао систем подељене и искључиве законодавне надлежности у области материјалног кривичног права.

Утисак је да су кривичари на почетку седамдесетих година, када су почеле јавне расправе о подељеној законодавној надлежности у овој области, били јединственији него данас. У то време, не толико кроз јавне расправе колико у неформалним разговорима и исказима, било је јасно да међу стручњацима влада уверење да је подељена законодавна надлежност у овој правној материји погрешан потез политике изградње правног система, уверење да се у овој области, због њених специфичности, требало одступити од иначе прихватљивог начелног става о подељеној законодавној надлежности.

Чини се да је око овог значајног питања за стање у нашем кривичном праву и тада и касније, па изгледа и данас, било доста неспоразума али и извесне уздржаности у расправљању ове теме. Вероватно због тога што ју је било тешко задржати у оквиру чисто стручних размишљања и ставова, што је изазивала асоцијације друге врсте. То је у извесном смислу и извор и последица ових неспоразума. Проблем се у задње време поново отворио, доста заострио и на видело недвојбено изнео чињеницу да је он изразито исполитизован, да су разлози политичке а не стручне природе углавном преовладали у новијим и још увек актуелним расправама. Тиме је створена крајње неповољна клима да се овај проблем разложно и рационално реши као стручно питање.

Аргументација у овој расправи се креће у прилог једном или другом ставу. Занимљиво је да неки аргументи могу да се употребе двоструко, зависно како ће бити схваћени. Утисак је да има много више стручних аргумената за успостављање јединственог материјалног кривичног закона (законика), као што је то не без разлога учињено и у области процесног кривичног права. То никако не би нужно значило одступање од познатих уставних принципа о односима у федерацији и о начину и садржини конституисања федерације. Напротив, значило би отварање већих могућности за доследније и потпуније остваривање неких битних начела на којима се заснива не само право односно кривично право, већ и наша друштвена заједница. Међутим, текући процеси у нашем друштву и нашем праву као да изазивају скепсу у погледу (скоре) могућности враћања на концепт јединственог кривичног закона.

У овом контексту је занимљиво осврнути се на један аргумент који се користи у овој расправи око јединствене односно подељене законодавне надлежности у кривичноправној материји. Те је аргумент који је везан за питање *разлика* у републичким односно покрајинским кривичним законима. Наиме, тврдња да у важећем кривичном законодавству република и покрајина *нема битних разлика*, која се тврдња користи као аргумент у прилог „подељене” законодавне надлежности у области материјалног кривичног права, логички се заснива на две претпоставке: а) да битнијих разлика у овим кривичним законима *и не треба* да буде и б) да тих разлика *нема нити може бити*. И једна и друга претпоставка су нереалне, а и неприродне. *Разлика има и оне нису увек небитне*, а може се уверљиво претпоставити да их *убудуће буде више и да буду битније*. У логици више закона о истој правној материји је логика њихових могућих *и потребних* разлика. Ако се већ сматра да тих разлика, или битнијих разлика, *и не треба да буде*, тј. да су оне са становишта нашег кривичног права и криминалне политике непожељне, онда нема смисла ни инсистирати на плурализму кривичних закона. Разлике, у мери у којој су потребне и прихватљиве, могу се изразити кроз, и пре Устава из 1974. године конституисано, споредно кривично законодавство република и аутономних покрајина. Према томе, овај аргумент заправо више иде у прилог обрнутом закључку у односу на закључак који се његовим коришћењем изводи или жели да изведе. Више кривичних закона има смисла уводити једино ако се пође од става да има смисла и потребе да постоје различита решења у њима и да их није могуће остварити споредним републичким и покрајинским кривичним законодавством, као што иначе тог смисла и потребе има или много више има у другим областима законодавства.

Ако кривично законодавство (треба да) одређују две категорије — идеја ефикасности и идеја вредности — онда ми изгледа да се ове две претпоставке, ова два захтева, у југословенској заједници могу потпуније и принципијелније остварити једним и јединственим кривичним закоником, што се иначе не од-

носи на многе друге области правног регулисања у којима је децентрализована законодавна надлежност razložna. Takvo re-
šenje u kривичном законодавству би било пре израз јачања
него слабења самоуправног федеративног уређења и заједни-
штва у стварном а не само у формалном смислу. Тиме би се
обезбедиле уверљивије претпоставке за јачање легалности у на-
шем правном систему, као и претпоставке за легитимније кри-
вично право у југословенској социјалистичкој самоуправној за-
једници. Његовим „централизовањем” никако не би био угрожен
начелни став о неопходности федеративног уређења те зајед-
нице.

Бранислав Бурђев*

ПРИСИЛНА ХОСПИТАЛИЗАЦИЈА ПСИХИЈАТРИЈСКИХ БОЛЕСНИКА**

Историја психијатрије је и историја односа према психијатријском болеснику, а овај однос се огледа кроз облике организације психијатријске службе. Све до краја XVIII века друштво се бранило интернацијом од чланова који су по било ком основу представљали опасност за њега. Последица тога је био смештај душевних болесника заједно са криминалцима, скитницама, политичким кривцима у тзв. „поправне заводе“ на углавном доживотан третман. Ови заводи прерастају са „моралним третманом“ у специјализоване психијатријске установе — азиле да би ови временом прешли у психијатријске болнице. Општа тежња ранијих система организације је била издвајање душевно болесног из заједнице да би се очували интереси друштва. Интерес болесника су били у другом плану као и брига за његово лечење. Развојем психијатрије улази се преко ере каскадног принципа у данашњу еру социјално психијатријског приступа, болесник постаје активан чинилац у свим терапијским и рехабилитационим процедурама. Основна тежња је његова бржа ресоцијализација а не изолација од друштва.¹

С друге стране први законски прописи о хоспитализацији психијатријских болесника настали у XIX веку имали су за циљ

* Аутор рада је Бурђев др Бранислав, неуропсихијатар, шеф Одељења за акутне психозе и форензику Неуропсихијатријске болнице у Вршцу. Коаутори су прим. др Александар Зиков, mr. sci., шеф Одељења за акутне психозе и форензику РМЦ у Тузли и др Душан Жагар, шеф Форензичког одељења Центра за ментално здравље у Љубљани.

** Рад је саопштен у оквиру дискусионе групе „Форензичка психијатрија“ на VIII конгресу психијатара Југославије у Новом Саду, у Адвокатској комори Војводине, 15. септембра 1988. године.

¹ Овакав приступ захтева организацију псих. службе по систему свеобухватне психијатријске заштите или тзв. психијатрију у заједници. Организација на јавно здравственом принципу подразумева пак уз социјално-психијатријске концепте и веће ангажовање шире друштвене заједнице у решавању проблема психијатријских болесника.

три елемента: заштиту друштва од опасних болесника који реме-те јавни ред и мир, заштиту здравог човека од опасности појаве „невиног у лудници” и заштиту интереса интернираних лица као и осигуравање специјалних услова бриге и надзора над њима.

За развој законских прописа карактеристична је потреба да се поједноставе модалитети хоспитализације и да се осигура заштита против самовоље у процесу интернације. Закони су све више наглашавали права и интересе душевних болесника. Ово добија своју пуну потврду у појави тзв. „добровољног пријема” у психијатријску установу што је афирмисало терапијску основу преобладајућу у односу на кустодијалност.

Пријем у психијатријску установу може бити добровољан и принудан (присилан). Овај други термин многи сматрају да је преоштар и траже да се он замени са — обавезно психијатријско лечење. Присилна хоспитализација може уследити путем здравствене службе те путем судских и управних органа. Добровољни пријем услед погоршања психичких стања може прћи у статус принудне хоспитализације.²

Шта су разлози данас за присилну хоспитализацију? То би били по Кеџмановићу: 1. заштита друштва од душевно поремећеног човека (у условима агресије), 2. заштита душевно поремећеног од друштва (злоупотребе, смањене могућности расуђивања, измењеност личности, агресија околине), 3. заштита душевно поремећеног од њега самог (суицидални пориви, самоповређивања, склапања неповољних послова и сл.).

Све ове индикације за присилни пријем садрже у себи увек двојни разлог, социјални и медицински, чак и када су наизглед искључиво мотивисане само једним од ова два разлога, а принудна мера лечења заснива се на схватању да би се душевно болесно лице и само подвргло лечењу када би могло правилно да расуђује, као што се лечењу подвргава и душевно здрава особа у смислу неоштећеног расуђивања.

Разлог присиле лежи у самом односу душевно болесног лица према пријему и он се по Кеџмановићу састоји у: 1. недостатку критичког увида у властито психопатолошко стање, 2. веровању да постојеће сметње не потичу од душевног оболења, 3. неспремности да се прихвати третман у установи затвореног типа. Уз ово иду и негативна искуства из претходних хоспитализација и, у случају прве, страх од стигме душевног болесника. Због свега овога увек где се то може институцију принудног пријема треба заменити са добровољним пријемом уз наговор. Појам присиле неки тумаче само као присилу у физичком смислу но много је бројнија принуда изнуђена приликом пријема разним преварама, уценама, лажима.

Хоспитализација психијатријских болесника је прописана у СР Србији Законом о ванпарничном поступку, који је на снази

² По Турчину у Енглеској је 30% пријема присилно, а у САД чак 90%. По истом аутору у псих. болници Врапче у времену од 19. 04. 1966. до 16. 05. 1966. од укупно 200 пријема 48% је било присилно, а 10,5% добровољно са наговором.

од 1. 1. 1983. године. Правна правила прописана у њему су законске одредбе Закона о ванпарничном поступку из 1934. године у практично неизмењеном облику и то у члановима 193—195, изузев случајева који су од стране суда упућени по посебним законским прописима у психијатријску установу ради вештачења. Ова лица на посматрању („испитивању” по Капамацији) су хоспитализована ради давања мишљења о њиховој урачунљивости, пословној способности, или су упућена на извршавање мера безбедности. Добровољна хоспитализација је условљена писменом изјавом пацијента пред руководиоцем установе и уз два сведока који нису службеници установе, нити су у сродству са пацијентом. Сва побројана лица дужна су да потпишу изјаву о сагласности за лечење. Принудну хоспитализацију руководиоца установе је дужан да пријави у року од три дана надлежном општинском суду и уколико је то могуће јави и о природи обољења и о средствима којима се се оно доказује. Пријава мора садржавати податке о лицу које је душевно болесну особу довело на лечење. Здравствена организација се обавезује да пријави на исти начин и лице које је својом вољом примљено у здравствену организацију а опозове дату сагласност уколико здравствени орган установе сматра да је потребно његово даље принудно задржавање. Суд је са своје стране дужан да у року од најкасније 30 дана идентификује болест и донесе решење о времену потребног задржавања у установи. Ово време не може бити дуже од 1 године. Здравствена установа је дужна да извештава суд о здравственом стању хоспитализованог лица. Суд може и пре истека овог времена да по службеној дужности или на предлог задржаног лица, његовог стараоца, или ближег рођака одлучи да пусти лице из здравствене установе уколико се његово стање поправило у довољној мери. Ако пак установа оцени да је потребно задржавање и преко одређеног рока она упућује препоруку о томе и то 30 дана пре истека рока надлежном суду, да би се донело ново решење. Право на жалбу има стараоца или лице које је у поступку без обзира на душевно стање (чл. 45—55. ЗВП СР Србије, Сл. лист СРС, 25/82).

Ови чланови садашњег закона као што је већ речено потичу из ЗВП из 1934 (чл. 193—195), а ови су потпуно идентични са аустријском царском наредбом из 1916. о стављању под старатељство (Reichgesetzblatt, No. 207), која се, опет, позива на Царски патент од 9. 8. 1954. године (Reichgesetzblatt, No. 208).

Од 1854. године до данас у психијатрији се много тога променило. Посебну улогу у томе је имала појава психофармака који су дали једну нову слику психијатријским болницама. Узимајући само наведено у обзир види се да постојећи правни прописи не одговарају садашњем стању развоја психијатријске науке, а применом оваквих прописа не осигуравају се адекватно ни права психијатријских болесника нити се психијатри ослобађају кривичног гоњења и одговорности. Сходно овоме у пракси нити су психијатријске болнице пријављивале судовима све принудне

хоспитализације нити су судови са своје стране вршили контролу над радом психијатријских установа.

Светска здравствена организација је у свом извештају обухватила 48 земаља које су поставиле законске прописе који регулишу ову материју. Кодификација у психијатријским проблемима је углавном новијег датума. У нашој земљи у СР Хрватској у Закону о здравственој заштити и здравственом осигурању регулише се ова материја у чл. 33 (на снази од 1. 1. 1981): „Особе оболеле од душевних болести, које представљају опасност за њихов живот, живот грађана или имовину сместит ће се у хитним случајевима на привремено стационарно лијечење у психијатријску болницу”. Ове особе упућују здравствени радници уз помоћ службеника СУП-а уколико се пружа физички отпор, и све док он траје. О пријему, организација удруженог рада здравства дужна је да без одлагања обавести општински суд и орган старатељства.

У Закону о здравственој заштити САП Војводине постоје међусобне обавезе здравствене установе и душевних болесника. У чл. 45. каже се да здравствена организација не може ускратити пружање медицинске помоћи лицу оболелом од психозе, а у чл. 46. каже се да нема право да прекине болничко лечење лице у психотичном стању и лице оболело од заразне болести која угрожава целу земљу.

С правног становишта принудна хоспитализација значи лишавање слободе. Међутим, оваква компарација између затварања условно „нормалног” и присилне хоспитализације душевног болесника је неодржива. Потреба за хоспитализацијом носи у себи као постулат два мотива, као што је речено то су медицинска и социјална индикација и то у сваком случају принудног пријема, са индивидуалном превагом социјалне или медицинске компоненте за сваки случај посебно.

Са становишта критичара психијатрије нема разлике између душевно болесних (по некима од њих ова категорија и не егзистира) и душевно здравих особа у правима на слободу. Овде се заборавља да је душевно болестан човек због ускраћене слободе расуђивања неслободан у алтернативном одлучивању и одабирању. По Х. Еју патолошки процес је тај који одузима унутрашњу слободу. Душевно поремећај је патологија слободе. Душевно болестан је унутрашње неслободан, те није у могућности ни да ужива спољну слободу, тачније он је ужива у оној мери коју дозвољава његов патолошки процес. Наравно овде се поставља питање поверења и стручног поштења психијатара. Психијатри не беже од контроле. Они је и предвиђају у Кодексу понашања њиховог удружења, тзв. Хавајској декларацији (Хаваји 1977). У члановима 5. 6. и 7. говори се и о принудној хоспитализацији. Чл. 5. каже да се може применити присилно лечење у интересу болесника за одговарајући временски период уколико он није у стању да изрази своје жеље услед психичке болести нити може да сагледа шта је у најбољем интересу за њега или из истих

разлога озбиљно угрожава друге. У чл. 6. каже се да мора постојати неко неутрално и самостално апелационо тело о чијем постојању се мора обавестити сваки болесник. Ово тело врши регуларно испитивање свих жалби упућених од стране пацијента или његовог заступника. У чл. 7. каже се да психијатар не сме да учествује у присилном психијатријском лечењу када болест не постоји. Ако се од њега захтевају радње супротне научним и етичким начелима он мора да одбије сарадњу.

Видимо да се и у Хавајској декларацији поставља питање могућности испољавања воље. У правилу је душевно болесна особа неспособна да формира правно релевантну вољу, а неизводљивост испитивања воље при сваком пријему навела је и на покушај да се тражи решење у одузимању пословне способности и постављању старатеља за давање пристанка о принудној хоспитализацији, уз накнадни пристанак након обавештавања старатељског органа као надзорног тела.

Право на слободу је загарантовано иначе Уставом, а свако лишавање слободе мора бити засновано на закону. Незаконито лишавање слободе је кажњиво. И наш Кривични закон СФРЈ у чл. 189. каже да врши кривично дело онај ко другог противправно затвори, а ако то дело изврши службена особа злоупотребом свог положаја или овлашћења казниће се затвором најмање 3 месеца или строгим затвором до 5 година.

Ови прописи намећу дакле дилему, чиме правдати, у одсуству изричитих прописа који би овлашћивали на присилно хоспитализацију душевне болеснике, свакодневну праксу присилне хоспитализације. По Триви она се може правдати пре свега социјалном превенцијом. Обавезу лечења намеће само закон. „Све док је болесникова способност за расуђивање неокрњена правни поредак изгледа не налази довољно оправдања за давање овлашћења друштву да таквом појединцу намеће дужност властитог лечења, ако оно има за циљ оздрављење самог болесника, ако о њему не зависи сигурност трећих”. Југословенско законодавство има овакве одредбе само у оквиру мера којима се предвиђа присилно лечење лица оболелих од карантинских заразних болести. Но, по Триви постоје ипак два разлога којима се може оправдати присилна хоспитализација. Први је дат у Општем закону о здравственој заштити где се каже да се медицински захвати начелно могу вршити само уз пристанак уз изузетак хитних случајева када је живот у опасности, а болесник се налази у таквом стању да не може сам одлучивати. Ово је варијанта тзв. институције незваног вршења туђих послова — *negotiorum gestio* — и присутна је у свим случајевима суицидалног и делирантног понашања. Други разлог је дат у Кривичном закону, у одредбама које се тичу општих правила о крајњој нужди. „У крајњој нужди поступа онај који одређено дело врши ради тога да од себе или другог отклони истовремену, нескривену опасност која се на други начин није могла отклонити и ако при томе учињено зло није веће од онога које је претило” (чл. 10. КЗ СФРЈ).

По Триви присилно задржавање болесника је правно нелегализовани интермецо између слободе и угрожавања околине, ограничавања слободе па све до легализовања стања у случају одузимања пословне способности.³

Притужбе упућене на примену постојећег закона који регулише ову материју састоје се у објективној немогућности да се сви принудни приједи пријаве у законски одређеном року, неретко у спровођењу законских прописа, при чему се прибегавало разним импровизацијама. Ни сами судови у свему овоме нису показали ажурност, па се контрола често вршила и без присуства пацијента, чиме се кршило начело саслушања страпака. Закон о ванпарничном поступку је мерио немерљиво: тежину повреде права пацијента и друштвени ризик. Ово се померало зависно од тога да ли се ради о пријему или отпусту пацијента час на једну час на другу страну. Закон је у својој бити парцијалан у решењу, он овлашћује судију да легализује затечено стање, а лекарима је остављено да пријаве онога кога они сматрају да се треба по закону пријавити. Закон се може прихватити само ако не закаже ниједна карика у ланцу. По Триви парадоксално испада и наивно је да се очекује да ће поднети пријаву онај који жели да злоупотреби ситуацију. Примедбе су и да се закон *de jure* и *de facto* односи на установе а не на психијатријске болеснике, при чему се законским одредбама врши вештачка подела пацијента на његову телесну и душевну сферу у зависности од угла гледања.

Практична примена закона деловала је неповољно ментално хигијенски на пацијенте. У фази побољшања њиховог психичког здравља често су се морали изазивати психопатолошки садржаји да би се оправдала принудна хоспитализација пред судом.

Имајући све ово у виду није ни чудо што се закон временом све мање примењивао и то „модификовано“ према тренутним условима. Овоме је допринела и заиста присутна мисао да нема озбиљне опасности од злоупотребе и да се она намеће више као садржај свести него као реалност. Притужбе у пракси су реткост, а покретање поступка је још ређе.

³ У једној анкети проведеној 1966. у 14 психијатријских болница добијен је податак да 60% болница и 30% психијатријских одељења при општим болницама примењује закон, а да 73% судова врши контролу, и то након пријава од стране болница. Закључци анкете су били да се редовна контрола од стране судова уопште не изводи а да је сарадња судова и псих. болница сведена на чисти формализам. Закључено је да се питање отпуста повери медицинском особљу без учешћа судова.

Већ тада је истакнута потреба да се изврши промена правних прописа из ове материје. О овоме се изјаснило 67,8% психијатара. За изједначавање хоспитализације психијатријских и соматских болесника је било 26,9% психијатара и 25% судија, за вид ванболничке контроле је било 38,5% психијатара и 20% судија при чему су за судску контролу и даље 34,6% психијатара и 55% судија, али само над дужим хоспитализацијама.

Критеријуми који су тада руководили при пријави пацијента суду су били дужина хоспитализације, новорегистровани случајеви хроничних психоза, потреба за лишавањем пословне способности а додао бих и постојећа опасност од могуће тужбе.

Но све ово нас не може удаљити од свакодневности овог проблема. Непридржавање законских прописа не може се правдати. Ипак, оно ставља до знања да су овакви какви су прописи неодрживи, непримењиви у пракси јер нису пратили развој психијатријске науке и не одговарају потребама друштва. Неопходност реформи се намеће сама по себи.

Сматрамо да принудну хоспитализацију треба обухватити следећим ставкама:

1. Основом за покретање поступка
2. Начином покретања поступка
3. Органом надлежним за доношење одлуке
4. Трајањем и начином контроле хоспитализације
5. Правом жалбе

Сматрамо да добровољну хоспитализацију треба изједначити са хоспитализацијом соматских болесника.

У случају принудне хоспитализације треба законски одредити случајеве и услове под којима и до када се неко лице прима на присилну хоспитализацију и како се ова надаље мора контролисати. Посебно је потребно уредити начин на који се спроводи присилна хоспитализација уз садејство органа власти.

Упућивање у здравствену установу вршио би искључиво лекар на основу начела самосталности и одговорности у свом раду. Здравствене установе у којима се врше овакви приједи биле би обавезне да оформе комисију састављену од специјалиста психијатара (или неуропсихијатара) која би вршила преглед сваког присилно хоспитализованог пацијента. Овим би се смањила могућност грешке и евентуалне злоупотребе службеног положаја. Након пријема дотична установа би била у обавези да без одлагања обавести орган старатељства пацијента према његовом пребивалишту (боравишту) а ако ово није могуће тада према свом седишту. Орган старатељства поставља привременог старатеља или се пацијенту поставља стални старатељ. Овим се обезбеђује активнија улога органа социјалне заштите у духу јавно-здравственог принципа а интереси пацијента се штите у највећој мери. О дужини хоспитализације одлучују искључиво здравствени радници који су компетентни да дају суд о томе. Дужина хоспитализације је временски ограничена медицинским и социјалним разлозима. Контрола хоспитализације би се одвијала на ванболнички начин што је и у духу Хавајске декларације (можда комисије при регионалном здравственом центру која би имала у саставу лекара спец. неуропсихијатра (психијатра), правника и социјалног радника). Судска контрола би била резервисана само за облике жалбеног поступка и то по принципу „*actio popularis*“, тј. захтев би могао да упути било који грађанин који се осети позваним да то учини. Судска контрола је и иначе загарантована Уставом као финално осигурање у заштити слободе и права грађана.

ЛИТЕРАТУРА

1. Белајец, В.: *Хоспитализација психијатријских болесника* — обрада анкете проведене међу псих. установама и општинским судовима, *Грађанско-правни статус и проблеми заштите псих. болесника*, Врапче, Загреб, 111—138, (1967).
2. Давидовић, Д.: *Пракса и проблеми који се јављају у вези са пријемом на лечење псих. пацијената, Грађанско-правни статус и проблеми заштите псих. болесника*, Врапче, Загреб, 139—145, (1967).
3. Јевлић, Д.: *Судска психопатологија*, III издање, Медицинска књига, Београд—Загреб, 503—515, (1966).
4. Капамаџија, Б.: *Судска психијатрија*, Матица српска, (1974).
5. Кеџмановић, Д.: *Употреба душевног болесника*, Просвета, Београд, 138—151, (1986).
6. Кеџмановић, Д.: *Психијатрија*, III издање, Медицинска књига, Београд—Загреб, (1986).
7. Кобал, М.: *Основна начела форензичне психијатрије, Психијатрија* — Зборник радова, Лек, Љубљана, 511—521, (1969).
8. Корлает, В. и Николић, С.: *Проблем хоспитализације псих. болесника, Грађанско-правни статус и проблеми заштите псих. болесника*, Врапче, Загреб, 151—163, (1967).
9. Марић, Ј.: *Покушај самоубиства и присилна хоспитализација*, Енграми I, 35—39, (1982).
10. Остојић, Т.: *Медицинско и правно регулирање пријема душевних болесника у болницу, Грађанско-правни статус и проблеми заштите псих. болесника*, Врапче, Загреб, 163—171, (1967).
11. Першић, Н.: *Повјест психијатрије у Југославији, Социјална психијатрија* 15, : 225—236, Загреб, (1987).
12. Прокупек, Ј.: *Zur Frage der Detenzprozedur, Грађанско-правни статус и проблеми заштите псих. болесника*, Врапче, Загреб, 171—177, (1967).
13. Радовановић, М.: *Кривично право СФРЈ, Савремена администрација*, Београд.
14. Сила, А.: *Нека актуелна питања хоспитализираног псих. болесника, Грађанско-правни статус и проблеми заштите псих. болесника*, Врапче, Загреб, (1967).
15. Szasz, T.: *Идеологија и лудило*, Напријед, Загреб, 131—159, (1980).
16. Турчин, Р., Милић, С.: *Основи судске психијатрије, Правни факултет у Осиеку*, 503—515, (1980).
17. Турчин, Р., Поспишил-Завршки, К.: *Хоспитализација психијатријских болесника (психијатријски аспект), Грађанско-правни статус и проблеми заштите псих. болесника*, Врапче, Загреб, (1967).
18. Трива, С.: *Хоспитализација психијатријских болесника, Грађанско-правни статус и проблеми заштите псих. болесника*, Врапче, Загреб, (1967).
19. Закон о ванпарничном поступку, Службени лист СРС, 25/82.
20. Закон о здравственој заштити САП Војводине, Службени лист САПВ 7/84.

КРИТИКА ПРАВНЕ ПРАКСЕ

Слободан Бељански*

ЗАШТИТА ЗАКОНИТОСТИ ПРОТИВ ПРАВНОСНАЖНИХ РЕШЕЊА О ПРИТВОРУ

Јавно тужилаштво Војводине није прихватило иницијативу за подизање захтева за заштиту законитости против правноснажног решења о продужењу притвора, уз образложење да се не ради о „правноснажно окончаном поступку“ и да се овај ванредни правни лек не може користити док је кривични поступак у току.¹

Становиште није ново. Од раније је познат став да се захтев за заштиту законитости може употребити „само у оним случајевима када је редовни кривични поступак мериторно правноснажно довршен.“²

Основ за овакво становиште треба тражити, пре свега, у правној природи ванредних правних лекова уопште. Они су, у принципу, функционално а и циљно, замишљени као мере помоћу којих се изузетно и накнадно може интервенисати у заокружено биће кривичне правне ствари, тј. у биће кривичног предмета који је у редовном поступку, правноснажном одлуком, *in extenso* доведен до краја.³ На тај начин, предмет оспоравања

* Слободан Бељански, адвокат у Новом Саду.

¹ Акт Јавног тужилаштва Војводине Ктз. 137/88 од 30. IX 1988.

² ВССр. Кзз. 35/72 од 19. IX 1972 (Зборник судске праксе, Београд, 9—10/1973 бр. одл. 980). Б. Петрић, такође, сматра да се захтев за заштиту законитости не може подићи док је поступак у току, одн. да се њиме може интервенисати само „под условом да се ради о правноснажно окончаном поступку у било којој фази или стадијуму поступка.“ (Коментар ЗКП, Сл. лист, Београд, 1986, књ. II стр. 316). Има аутора који захтев за заштиту законитости дефинишу још уже, нпр. као ванредни правни лек „којим се побија повреда закона у правноснажној пресуди“ (Ч. Стевановић, Кривично процесно право СФРЈ, Научна књига, Београд, 1988, стр. 366). Извесну непрецизност садржи и објашњење М. Грубише да се захтев за заштиту законитости „може подићи против свих судских пресуда (одлука)...“ (Кривични поступак — поступак о правним лијековима, Информатор, Загреб, 1987, стр. 401).

³ Говорећи о ванредним правним лековима уопште Т. Васиљевић указује да се услови за њихово коришћење стичу када је расправљање о одређеној кривичној ствари закључено, тако да се о њој „не може

ванредним правним леком схвата се као поступак или резултат поступка који је у свом сингуларном квантитету постао *универзалан*, у смислу да представља *пресуђену ствар*.

На ово се надовезује и поимање дејства *правноснажности*, као процесног и социјалног феномена⁴ који сврси кривичног поступка даје афирмативан и лимитативан квалитет.

Најзад, као један од могућих разлога не треба заборавити ни практичне потребе да се редовни кривични поступак, који је у току, растерети од свега што може да омета његову *ефикасност*.

По много чему, међутим, захтев за заштиту законитости издваја се од осталих ванредних правних лекова, као што се и посебне одлуке о притвору, донете у току кривичног поступка, суштински разликују од осталих процесних одлука (било да су од универзалног или од партикуларног значаја у односу на појединачни предмет).

Полазимо од тезе да су и пример из праксе и становиште које испитујемо плод *интерпретираног*,⁵ а не нормативно постављеног права. Објашњења која следе представљају покушај проvere такве интерпретације.

1. Одредбом чл. 416 ЗКП дата је могућност надлежном јавном тужилаштву да подигне захтев за заштиту законитости против правноснажних судских одлука и против судског поступка који је таквим одлукама претходио. Осим правноснажности, Закон не поставља било какве друге услове у погледу врсте одлука и њиховог утицаја на ток кривичног поступка у целини.

2. Суд одлуке доноси у облику *пресуде*, *решења* и *наредбе* (чл. 115 ЗКП). Наведеним становиштем из ове номенклатуре биле би искључене све *наредбе*⁶ и већина *решења*,⁷ будући да се ни

расправљати нити у продужењу истог поступка нити се по тој кривичној ствари може засновати нови поступак" (Систем кривичног процесног права СФРЈ, ЗИУ, Београд, 1971, стр. 621).

⁴ Таквим дејством правноснажности Т. Васиљевић сматра задовољавање друштвене потребе да „сваки спор једном добије свој крај“ (ор. cit., стр. 621).

⁵ Појам „интерпретирано право“ употребљен је за означавање права које је истовремено одређено друштвено постављеним правом и његовом интерпретацијом, при чему је тежиште на интерпретацији, која настоји да успостави своју парадигму са специфичним циљем (в. А. Ресче-*nik*, Важеће право и морално расуђивање, Филоз. истраживања, 20, св. 1/87, стр. 198).

⁶ *Наредбом* се, на пример, одлучује: о томе да се писма окривљеног браниоцу и браниоца окривљеном предају тек пошто их судија прегледа, као и да окривљени може само у присуству судије или одређеног службеног лица да разговара са браниоцем (чл. 74 ст. 2), о чувању тајне (чл. 178), о принудном довођењу окривљеног (чл. 184 и чл. 300), о претресању стана и лица (чл. 207), о задржавању поштанских пошиљки упућених окривљеном или од стране окривљеног (чл. 214), о принудном довођењу сведока (чл. 237 и чл. 303) и вештака (чл. 243), о вештачењу (чл. 242), о одређивању и одлагању главног претреса (чл. 279 и чл. 285), о удаљава-

једном наредбом и претежним делом решења кривични поступак у целини не довршава. Истина, то што се законски појам правноснажности везује само за пресуде (чл. 132. ст. 1) и решења (чл. 135. ст. 2) могло би да значи да су већ *in terminis legis*, на иманентан начин, из круга судских одлука искључене све наредбе. Но, и у том случају остало би нејасно због чега се у Закону, иако то није правило, као метод примењује посредна елиминација, уместо директне енумерације.

3. Да је законодавац желео да прибегне селекцији одлука по врсти и по њиховој процесној каузалности, на начин који му се приписује, не би постојали разлози да не употреби истоветну формулацију какву користи у одредби чл. 400 ст. 1 ЗКП, када одређује да је понављање кривичног поступка дозвољено само против правноснажних *решења и пресуда*, којима је кривични поступак *довршен*. Свакако, не без основа у гл. XXIV ЗКП учињено је јасно разграничење између врсте одлука и њиховог ути-

њу публике са главног претреса (чл. 294 ст. 2), о одржавању реда на главном претресу (чл. 295 ст. 1 у вези чл. 294 ст. 1), о стенографском бележењу тока главног претреса, дословном уписивању изјаве и читању записника о томе (чл. 308 ст. 2, 4 и 5), о исправкама у записнику (чл. 309 ст. 3), о привременом удаљавању из суднице саслушаних сведока и вештака (чл. 329 ст. 2). Карактеристика је наредбе, сматра Т. Васиљевић, „да не стиче снагу пресуђене ствари и да са променом прилика може бити опозвана и замењена, а обично је без писменог образложења“ (ор. cit., стр. 402). Део ових карактеристика, међутим, односи се и на нека од решења.

⁷ Редовни кривични поступак, у првом или другом степену, довршава се *решењима*: о обустави истраге (чл. 170 и чл. 171), о обустави кривичног поступка (чл. 143, чл. 263 ст. 2, чл. 270, чл. 271 ст. 2, чл. 277, чл. 299 ст. 2, чл. 477, чл. 485 ст. 2), о одбацивању оптужнице оштећеног као тужиоца или приватне кривичне тужбе (чл. 271 ст. 1), о одбацивању жалбе (чл. 382 и чл. 383), о судској опомену (чл. 387 ст. 2 и чл. 447), о одбијању жалбе (чл. 451 ст. 3), о одбацивању оптужног предлога или приватне кривичне тужбе (чл. 438, чл. 436 ст. 1, чл. 445 ст. 4), о томе да се не дозвољава повраћај у пређашње стање или да се одбацује молба за исти (чл. 58 ст. 2 и 3, чл. 61 ст. 2, чл. 62 ст. 2, чл. 93), о изрицању васпитне мере (чл. 485 ст. 3), о изрицању мере безбедности обавезног психијатријског лечења, промени врсте такве мере или њеној обустави (чл. 494 ст. 3, чл. 498). По ванредним правним лековима поступак се довршава *решењима*: о одбацивању и одбијању захтева за понављање кривичног поступка (чл. 407 ст. 1 и чл. 408 ст. 1), о обустави поступка и укидању раније пресуде у поновљеном кривичном поступку (чл. 409 ст. 2), о одбацивању, одбијању или усвајању захтева за ванредно ублажавање казне (чл. 414 ст. 3 и 7) или о опозиву решења којим је захтев усвојен (чл. 415), о одбацивању захтева за ванредно преиспитивање правноснажне пресуде (чл. 428 ст. 3). Посебни поступци окончавају се *решењима*: о брисању осуде, условне осуде или одбијању молбе за брисање осуде (чл. 511 ст. 2, чл. 512, чл. 513 ст. 7), о престанку мере безбедности из чл. 66—68 КЗ СФРЈ и правне последице осуде (чл. 515 ст. 4), о одбијању молбе за издавање (чл. 530 ст. 1). Постоје и такве ситуације за које није законом, него судском праксом одређен облик судске одлуке, чак и када се ради о одлуци којом се поступак довршава: нпр. уколико надлежни јавни тужилац одустане од већ подигнутог захтева за заштиту законитости Врховни суд ће то утврдити решењем којим захтев одбацује мада у гл. XXIV од 3 ЗКП ово није прописано (ВССр. Кз. 10/70 од 25. XII 1970, Зборник судских одлука, Београд, 4/71 бр. одл. 426).

цаја на ток поступка, код сваког појединог ванредног правног лека. Употреба генеричког појма зато није случајна.

4. *Значај судских одлука*, такође, није довољно мерило разграничења. Поједине одлуке којима се кривични предмет довршава мањег су општег значаја од неких одлука којима се предмет не довршава. Решење о судској опомену, решење о обустави кривичног поступка због недоласка приватног тужиоца на главни претрес или решење о одбацивању приватне кривичне тужбе због измирења странака или одустанка приватног тужиоца, често имају мањи значај од решења о искључењу јавности или решења да се главни претрес одржи и без присуства браниоца, а поготово од решења о притвору. Исто тако, неки поступци који претходе доношењу одлука којима се предмет довршава, могу бити мањег значаја од неких поступака који претходе чисто инструменталним одлукама. Такав је случај, рецимо са поступком враћања приватне кривичне тужбе односно оптужног акта оштећеног као тужиоца у смислу чл. 263 ст. 2 ЗКП са последицом непосредне одлуке о обустављању кривичног поступка, у односу на поступак испитивања окривељног и сведока или поступак издвајања записника и обавештења, чије су последице посредне и недецизивне. Каткад једна наредба о вештачењу може да усмери кривични поступак у потпуно погрешном правцу, не због тога што би била изван чињеничног контекста, него због тога што није у складу са законом (нпр. преноси на вештаке део овлашћења резервисаних искључиво за суд или повређује право одбране). Тешко је претпоставити да је Закон већу правну заштиту дао против одлука које имају мањи правни и социјални значај и чије последице мање погађају опште и појединачне интересе него што је то случај са одлукама против којих таква заштита није допуштена.

5. Ако се довршеност кривичног поступка у целини изводи из феномена *правноснажности* судске одлуке, тиме се правноснажност практично поистовећује са неком врстом постремитета и финализације кривичног поступка. Правноснажност, међутим, нема увек такву генералну димензију. Њоме се не означава увек *крај целине*, она не представља у случају сваке поједине одлуке поенту поступка у његовом тоталитету, већ само неоспоривост одлука, било тако што се оне не могу побијати жалбом или што није дозвољено (формална правноснажност), било тако што се њима створено право не може поново разматрати у редовном поступку (материјална правноснажност). У одредбама чл. 132 ст. 1 и чл. 135 ст. 2 ЗКП, међутим, означен је само појам формалне правноснажности, а одредба чл. 416 ЗКП не упућује и на значење које би подразумевало материјалну правноснажност.

6. Одсуство материјалне правноснажности требало би да значи да су одлуке и по створеном праву и по проузрокованом учинку *реверзибилне*. Одлуке о притвору, иако се и када су

правноснажне, њима створено право може током редовног поступка поново разматрати, нису реверзибилне, јер их карактерише неопозивост одлуком произведених последица. Неопозивост је израз својеврсне довршености. У том погледу одлуке о притвору поседују нарочиту процесну ексклузивност. Притвор је темпорална појава која се исцрпљује у неповратном биофизичком протицању. Отуда су одлуке о њему, као правно и фактички неискупиве, без обзира на њихову функционалну привременост, у сваком поједином случају, у односу на свој предмет и произведено дејство, — коначне.

7. Тиме што је уз одлуке, као предмет могућег оспоравања, означио и сам *поступак* и то без постављања граница у врсти и интензитету његових повреда и тиме што овај ванредни правни лек није везао за рок, законодавац је јавном тужилаштву за подизање захтева за заштиту законитости дао најшира овлашћења. Јасно је да овако висока заштита против највећег броја судских одлука и поступака нема ни практичног оправдања ни практичне сврхе, било због тога што не постоји ваљан основ било због тога што би интервенција била за неки конкретни предмет закаснела и депласирана. Општа сврха, међутим, за уједначавање праксе и јединство правосуђа постоји увек, чак и уз могућност да одлуке имају само деклараторан ефекат.

8. Стављање права на употребу овог ванредног правног лека у искључиву надлежност државном органу довољна је заштита од субјективности и злоупотребе. Несуспензивно дејство захтева, пак, довољно обезбеђује суд од одуговлачења поступка. Управо би подизање захтева у току кривичног поступка могло допринети да се поступак, уз незаконите а правноснажне инструменталне одлуке и поступке који су таквим одлукама претходили, не одвија до краја, да би тек потом био враћен на почетак истим оним правним средством које је могло бити употребљено и раније.⁸

9. Најзад, закључивање на коме се заснива испитивано становиште нема исправно логичко упориште. С једне стране, у погледу одлука закон се тумачи рестриктивно. С друге стране, закон се тумачи екстензивно када се оцењује да је подизање захтева дозвољено и против одлука републичких врховних суда донетих по захтеву за заштиту законитости, а ово због тога што у глави XXIV од. 3 ЗКП подизање захтева није ограничено на одлуке донете у редовном кривичном поступку.⁹ Произилази да се у истом пропису, поводом истог предмета даје и пермисивно и репресивно одређење појма одлуке јер се, на један

⁸ Због тога што је првостепени суд са главног претреса искључио јавност, а решење о томе није образложио, по захтеву за заштиту законитости укинута су и првостепена и другостепена пресуда (СВС Кз. 151/58 од 26. XI 1958, Збирка судских одлука књ. III св. 3, бр. одл. 414).

⁹ ВСЈ Кз. 4/73 од 29. III 1973, Зборник судских одлука, Београд, 11—12/73, бр. одл. 1164.

начин, објекту оспоравања даје опсег у који улазе све одлуке које изричито нису искључене, а на други начин се из тог опсега искључују одлуке које су у закону концептуално и фактички супсумиране. Осим тога, тзв. средњи појам, који би у овом случају био појам „правноснажна судска одлука“ је нерасподељен (*non distributus medius*), а једна од битних погрешака у закључивању настаје када се појам који није у читавом опсегу узет у премиси, узима у читавом опсегу у конклузији. Другим речима, ако у премиси судске одлуке не узимамо у њиховом целокупном законском опсегу, тада у конклузији законске норме не могу фигурирати све правноснажне судске одлуке без изузетка.

Из претходне анализе може се закључити да за рестриктивно тумачење одредбе чл. 416 ЗКП нема довољно оправдања. Ово је посебно уочљиво када су у питању решења о притвору, против којих се, између осталог и због њиховог непоправивог дејства, у сваком стадијуму поступка мора обезбедити највиша могућа законска заштита. Због вредности слободе као заштићеног добра интерпретирано право насупрот нормативно успостављеном праву не би смело да буде усмерено ка сужавању правних средстава заштите.

Заштита законитости је уставно право (и обавеза), установљено, између осталог, и ради заштите слободе човека. Уколико се парцијалним одлукама у току поступка правноснажно одлучује о слободи, а заштита законитости је дата само против генералних одлука којима се поступак окончава и у којима, у крајњој линији, о слободи и не мора бити речи, остао би непомостив несклад између вредности којима су обележени циљеви и средства којима покушавамо да тим вредностима обезбедимо обећану правну заштиту.

ПРИКАЗИ

Др Никола Мојовић: ПРЕЛАЗ РИЗИКА КОД КУПОПРОДАЈНОГ УГОВОРА

„Службени лист СР БиХ” Сарајево, 1988, страна 222

Недавно је из штампе изашла књига др Николе Мојовића, професора Правног факултета у Бањалуци, под насловом *Прелаз ризика код купопродајног уговора (periculum rei venditae)*, у издању НИО „Службени лист СР БиХ”, Сарајево.

Основно питање којим се аутор бави у књизи је проблем преласка ризика код купопродајног уговора када продана ствар случајно пропадне или се оштети у периоду између закључења уговора и његовог испуњења, тј. предаје ствари купцу. Познато је да купопродајни уговор, нарочито данас, представља основни правни инструмент робно-новчане и тржишне привреде свуда у свијету, како унутар појединих земаља, тако и на пољу међународне трговинске размјене.

Питање преласка ризика из области права купопродаје је једно од најважнијих и најспорнијих питања и свакако највећа контроверза у грађанском праву. У раду комисије ОУН о уговорима за међународну продају робе питање ризика је било једно од најтежих којима се комисија бавила.

Истражујући ово сложено питање, аутор највише пажње посвећује развоју института и његовом развоју у римском праву, гдје се и први пута јавила дилема: на кога, заправо, пада ризик нескривљене пропасти ствари — на продавца или на купца? Римско право је прихватило максиму: *periculum est emptoris perfecta emptione*, што значи

да ризик прелази на купца од тренутка закључења одн. перфекције уговора. У правној науци је дошло, међутим, до озбиљних сумњи у постојање овог принципа у класичном римском праву, па чак и потпуног негирања. Аутор се чврсто супротставио овим схватањима, те стао на становиште да је ово правило у ствари традиционалан став римског права.

Након обимне разраде проблема прелаз ризика код купопродајног уговора у римском праву, приликом чега је обухватио све најстарије сачуване римске законе, дјела класичних правника, Јустинијанову кодификацију, те средњовјековне коментаторе римског права, аутор прелази на обраду овог института у средњовјековним европским правним системима. У свом раду аутор је обухватио и схватања школе елгантне јуриспруденције, учење Хуга Гроцијуса, Пуфендорфа, Поттијеа, ставове грађанских кодификација (француског, швајцарског, енглеског, аустријског и њемачког законодавства) до Једнообразног трговачког законика САД. Систематично и прецизно су изложена и рјешења Српског грађанског законика из 1844, ОИЗ за Црну Гору из 1888, као и садашња рјешења Закона о облигационим односима. На овај начин, учињено је да ово није само студија из области римског права, већ и позитивно правна, при чему је посвећена пажња и међународним конвенцијама о купопродаји.

Монографија др Николе Мојовића несумњиво представља изузетно значајно дјело и прво цјеловито код нас о овом проблему, тим прије што се овом проблематиком у нас бавио опсежније само проф. Михаило Константиновић (*Le periculum rei venditae en droit romain, these pour le doctorat*, Lyon 1923). Нема сумње да је актуелност ове проблематике данас још већа, ако имамо у виду садашње стање размјене добара. Поред тога што је аутор успио обухватити историјски преглед једног института који је изазивао и још увијек изазива полемике, вриједност монографије је и у критичности аутора и према изворима и према ауторитетима који су обрађивали ову проблематику. При све-му овоме, он се, када се већ опре-

дјељује за одређене ставове, то увијек чини на основу темељне аргументације.

Мишљења смо да ће ова књига бити од изузетне користи за правну теорију, али и за велики број правника који у пракси свакодневно раде на закључивању купопродајних уговора. На крају, треба свакако похвалити напор издавачке организације Службени лист СР БиХ, која је последњих година објавила више значајних монографија из области права. Није на одмет напоменути и чињеницу да је рад др Николе Мојовића *Прелаз ризика код купопродајног уговора* и прва монографија из области римског права објављена у БиХ. Надамо се не и посљедња.

Здравко М. Петровић

ПРАВНА ПРАКСА

**СТАВОВИ ЗАУЗЕТИ НА XXI МЕ-
БУРЕПУБЛИЧКОМ КООРДИНАЦИ-
ОНОМ САСТАНКУ ВИШИХ ПРИВ-
РЕДНИХ СУДОВА, ПРИВРЕДНИХ
ОДЕЉЕЊА ВРХОВНИХ СУДОВА
РЕПУБЛИКА И ПОКРАЈИНА И
СУДОВА УДРУЖЕНОГ РАДА БОС-
НЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ И ВОЈВО-
ДИНЕ (Баковица, 25—27. V 1988)**

ПРИВРЕДНО ПРАВО

ПАРНИЧНИ ПОСТУПАК

Примена члана 499. ЗПП

A.1. Решењем је констатовано повлачење тужбе с позивом на члан 499. ЗПП-а и поред тога што на једно од прва два рочишта странке нису уредно позване. Да ли је тиме учињена битна повреда одредаба парничног поступка из члана 354. ст. 1 или 354. ст. 2 тач. 7. ЗПП?

Оваква повреда може бити битна повреда одредаба парничног поступка из чл. 354. ст. 1. ЗПП.

Рок за достављање позива страни и битна повреда ЗПП-а

A.2. Кад се позив за рочиште за главну расправу не достави страни најмање 8 дана пре дана за који је одређено рочиште, да ли се тиме чини битна повреда одредаба парничног поступка из члана 354. ст. 1. или члана 354. ст. 2. тач. 7. ЗПП?

Достављањем позива за главну расправу страни суд примењује одредбу члана 286. ЗПП-а. То што позив страни није уручен најмање 8 дана пре дана за који је одређено рочиште за главну расправу, представља неправилну примену наведене одредбе па је тиме учињена битна повреда одредаба парничног поступка из члана 354. ст. 1. ЗПП-а.

Повраћај у пребашње стање односно жалба на решење о повлачењу тужбе.

A.3. Првостепени суд је донео решење о повлачењу тужбе у смислу члана 499. ЗПП-а а тужилац је поднео предлог за повраћај у пребашње стање, с тим да се уколико не буде усвојен сматра жалбом на решење о повлачењу тужбе. Како поступити кад суд не допусти повраћај у пребашње стање а тужилац на ово решење не поднесе жалбу? Да ли је овим предмет окончан или га треба доставити другостепеном суду на одлучивање по жалби на решење о повлачењу тужбе?

Када суд не допусти повраћај у пребашње стање, предмет се доставља другостепеном суду на одлучивање по жалби на решење о повлачењу тужбе.

Противтужба и месна надлежност

A.4. Како третирати противтужбу после давања изјаве тужиоца о повлачењу тужбе и у вези са тим ценити месну надлежност?

После повлачења тужбе тужиоца у спору у коме је поднета и противтужба, противтужба постаје редовна тужба и по њој ће поступати исти суд, јер је месна надлежност тога суда већ заснована.

Опређеленост тужбеног захтева

A.5. Да ли је довољно опредељен следећи тужбени захтев?

Тужени је дужан да у року од 15 дана плати тужиоцу динарску противвредност 1.000 ДМ по курсу на дан 31. 12. 1985. године са каматом на тај износ од 01. 01. 1986. године до исплате а по стопи из Одлуке о висини стопе затезне камате?

Постављени тужбени захтев није урезан јер је тужилац дужан да изврши обрачун динарске противвредности девиза у апсолутном износу.

Примена члана 499. ЗПП-а.

А.6. Какву ће одлуку донети другостепени суд по жалби тужиоца против решења донетог у смислу члана 499. ст. 2. ЗПП-а у случају неоснованости жалбених навода када је при томе суд констатовао да није имало места доношењу ожалбеног решења због тога што тужени није био уредно позван на неко од рочишта?

Суд ће потврдити првостепено решење, јер је повреда члана 499. ст. 2. ЗПП-а у оваквим случајевима релативна повреда одредаба парничног поступка из члана 354. ст. 1. ЗПП-а.

Супарничари и месна надлежност

А.7. Поднета је тужба суду према седишту тужиоца на основу споразума о месној надлежности коју има са једним од тужених као супарничара за које не постоји заједничка месна надлежност. Како да поступа суд у овом случају када се не ради о материјалном супарничарству из члана 196. став 1. тач. 1. ЗПП?

У односу на туженог са којим тужилац има споразум о месној надлежности треба прихватити надлежност а о односу на остале тужене треба раздвојити поступак и огласити се месно ненадлежним.

Споразум о месној надлежности

А.8. Да ли је закључен у прописаном облику споразум о месној надлежности (чл. 70. ст. 3. ЗПП), ако је пророгационо клаузула одштампана на закључници бочно на маргини пре потписивања закључнице?

У складу са Законом о облигационим односима (Члан 72.) и текст на маргини је саставни део исправе па се мора сматрати саставним делом исправе и текст пророгационе клаузуле исписан и на бочној страни — маргини исправе уколико се налази изнад потписа странака на закључници (Члан 21. ст. 2. ЗПП)

Месна надлежност — закључница

А.9. Да ли су испуњени услови из члана 70. ст. 3. и 4. ЗПП-а за заснивање месне надлежности другог стварно надлежног суда, ако је уз тужбу приложена закључница са пророгационом клаузулом коју је потписао само тужени?

Позивањем у тужби на пророгациону клаузулу у закључници приложеној уз тужбу, коју је потписао само тужени, тужилац је прихватио споразум о месној надлежности на који се позива а његов потпис на тужбу надомешта недостатак потписа на закључници.

Пресуда због изостанка

А.10. Да ли се може донети пресуда због изостанка на другом по реду рочишту за главну расправу (припремно рочиште није заказивано) ако тужени није био уредно позван на прво рочиште за главну расправу а приступио је само тужилац?

Недолазак туженог за припремно рочиште или прво рочиште за главну расправу, ако припремно рочиште није одржано, ствара неопориву процесну претпоставку да признаје чињенице наведене у тужби. Под припремним рочиштем или првим рочиштем за главну расправу мора се стога сматрати само оно рочиште на које је тужени уредно позван па се не узима у обзир рочиште које је заказано а није одржано.

Судска одлука — замена за уговор

А.11. Да ли се судском одлуком којом суд на захтев заинтересоване стране на основу чл. 45. ст. 3. ЗОО наложи другој страни да склопи главни уговор, замењује склапање главног уговора, уколико друга страна тај уговор у одређеном року не склопи?

Судска пресуда донета на основу чл. 45, ст. 4. ЗОО замењује изјаву воље странке која неће да испуни обавезу склапања главног уговора протеком рока одређеног у пресуди а када тај рок није одређен, правоснажношћу пресуде (у чл. 243. ст. 1. ЗИП). Због тога, изрека пресуде мора да садржи све битне елементе главног уговора, тако како су одређени у предуговору (чл. 45. став 3. ЗОО).

Примена члана 21. ЗИП-а

А.12. Може ли се дозволити извршење на основу веродостојне исправе (чл. 21. ЗИП-а) када је једна странка организација удруженог рада а друга привредна јединица казнено-поправног дома?

У овом случају се не може дозволити извршење на основу веродостојне исправе, без обзира на то што привредна јединица казнено-поправног дома обавља привредну делатност, јер обе странке морају имати својство организације удруженог рада (чл. 15. тач. 8. ЗИП-а).

А.13. Да ли је интерна банка субјект на којег се може применити одредба члана 21. ст. 1 ЗИП-а?

Не може, јер интерна банка није организација удруженог рада у смислу чл. 15. тач. 8. ЗИП-а.

Редовна ликвидација и прекид парничког поступка

А.14. Да ли се прекида парнични поступак када се у току парнице над организацијом удруженог рада отвори поступак редовне ликвидације?

Када се у току парнице над организацијом удруженог рада отвори поступак редовне ликвидације парнични поступак се прекида у смислу члана 212. ЗПП-а.

Напомена: Престају да важе ставови заузети на XIV и XVI Координационом састанку привредног судства где је закључено да се парнични поступак услед отварања редовне ликвидације не прекида.

УПРАВНО ПРАВО — ПОРЕЗИ —

ПОРЕЗ НА ИМОВИНУ

Закон о порезима из личног дохотка и порезима на приходе и имовину („Сл. лист САПВ” бр. 23/86) — чл. 95 ст. 1 тач. 1

Власник стамбене зграде (или стана) који у истој не станује зато што се налази на привременом раду у иностранству, не плаћа порез на имовину ако исту користи повремено

но за становање, ако у њој држи своје ствари и ако нема другу кућу или стан у својини.

Из образложења:

Оспореним решењем одбијена је тужбичева жалба против првостепеног решења, којим му је утврђен порез на имовину, стамбену зграду у којој не станује са породицом. Оспорено решење је донето на основу чл. 95 ст. 1 тач. 1 Закона о порезима из личног дохотка и порезима на приходе и имовину.

У жалби против првостепеног решења, као и у тужби против оспореног решења истакнуто је да се тужилац налази на привременом раду у иностранству, да нема другу стамбену зграду и да у истој држи своје ствари, према томе не може да буде порески обвезник у смислу цитираних прописа.

Одлучујући о законитости оспореног решења у управном спору суд је изразио становиште да нема места примени члана 95 став 1 тачка 1 Закона о порезима из личног дохотка и порезима на приходе и имовину ако се власник стамбене зграде или стана налази на привременом раду у иностранству, а нема другу кућу и у истој држи своје ствари.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. У. 1441/87 од 25. 11. 1987)

ПОРЕЗ НА ПРОМЕТ НЕПОКРЕТНОСТИ И ПРАВА

Закон о порезу на промет непокретности и права („Сл. лист САПВ” бр. 20/85 и 20/87) — чл. 14 ст. 1

Купац који изврши уплату пореза на промет непокретности и права — то не врши у своје име, већ у име пореског обвезника — продавца и са таквом уплатом се не успоставља управно-правни однос између њега и управе друштвених прихода.

Из образложења:

Оспореним решењем одбијена је жалба тужиоца против првостепеног решења, којим је одбијен његов захтев за повраћај уплаћеног пореза на промет непокретности и права.

По становишту суда оспореним решењем повремен је закон на штету тужилаца. Наиме, према стању у списима порез на промет непокретности и права, у складу са купопродајним уговором, платио је купац М. В. Решењем првостепеног органа од 20. маја 1987. године платиоцу пореза је извршен повраћај пореза на промет непокретности и права док су решењем истог органа од 10. августа 1987. године тужиоци, који су средства од продаје непокретности уложили у куповину друге куће за решавање својих стамбених потреба, одбијени са захтевом да им се врати уплаћени порез на промет непокретности и права. По оцени суда, такво становиште, које је потврђено и оспореним решењем, не може се прихватити. Наиме, према члану 14 став 1 Закона о порезу на промет непокретности и права порески обвезник је продавац непокретности. Ово значи да у поступку разреза, наплате и повраћаја плаћеног пореза на промет непокретности и права управно-правни однос постоји између органа управе друштвених прихода и продавца непокретности као пореског обвезника. Купалац се не сматра пореским обвезником ни у ситуацији када је уговором преузео обавезу плаћања предметног пореза, него тада настаје одређени правни (уговорни) однос између њега и продавца. Решење на основу чл. 40 став 2 Закона доноси се по захтеву пореског обвезника продавца и на основу таквог решења порез на промет непокретности и права се враћа продавцу.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. У. 1997/87 од 27. 01. 1988)

ПОРЕЗ НА ПРОМЕТ НЕПОКРЕТНОСТИ И ПРАВА

Закон о порезу на промет непокретности и права („Сл. лист СЛПВ” бр. 20/85 и 20/87) — чл. 7

Нема обезбеђено стамбено питање лице које као сувласник користи стамбену зграду или стан ако други сувласник може тражити раскид имовинске заједнице продајом те некретнине на јавној дражби.

Из образложења:

Тужени орган у образложењу оспореног решења полази од чињенице да су тужилац и његова сестра, као сувласници, имали решено стамбено питање тиме што су имали заједничку зграду у В. При томе тужени орган полази од становишта да су тужилац и његова сестра обавезни да живе у једној породици. Такво правно схватање није на закону засновано. Наиме, природно је да брат и сестра, пошто су одрасли, сваки заснује своју породицу. Следом тога, није противно закону што је сестра тужиоца прешла из В. у Б. и живећи у другом месту тражи раскид имовинске заједнице продајом куће и деобом цене на једнаке делове. Таква њен захтев има основа у правним правилима бившег Закона о судском ванпарничном поступку (параграф 267 став 2 и 274). Код таквог стања ствари не може се прихватити утврђење оспореног решења да је тужилац имао обезбеђено стамбено питање. Напротив, у ситуацији када други сувласник може у свако доба тражити раскид имовинске заједнице продајом те некретнине на јавној дражби, нема места закључку да други сувласник (у конкретном случају тужилац) има обезбеђено стамбено питање.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. У. 1770/87 од 13. 01. 1988)

ГРАБАНСКО ПРАВО

МЕСНА НАДЛЕЖНОСТ СУДА

(Чл. 46 ст. 1 и чл. 47 ст. 1 и чл. 56 ЗПП)

Захтев за утврђење постојања уговора о доживотном издржавању и за земљишно-књижни пренос права власништва је облигационо-правни захтев, па не постоји искључива месна надлежност суда на чијем подручју се налази непокретност

Из образложења:

Првостепени суд се побијаним решењем огласио месно ненадлежним за одлучивање у спору по тужбеном захтеву тужитеља ради утврђивања постојања уговора о доживот-

ном издржавању и ЗК уписа права власништва на непокретности у корист тужитеља и одлучио је да ће предмет по правоснажности решења уступити стварно надлежном суду који је опште месно надлежан за туженог, по чл. 46 ЗПП. Другостепени суд је жалбу тужитеља као неосновану одбио.

Наиме, захтев тужитеља по чл. 187 ЗПП ради утврђења постојања уговора о доживотном издржавању и ЗК уписа права власништва у корист примаоца издржавања је облигационо-правни захтев ради утврђења облигационо-правног односа међу странкама за чије решавање не постоји искључива месна надлежност суда на чијем се подручју налази непокретност (чл. 56 ЗПП), већ је за суђење спора надлежан по чл. 46 ст. 1 и чл. 47 ст. 1. ЗПП-а суд опште месне надлежности, конкретно суд на чијем подручју тужени има пребивалиште.

(Пресуда Вишег суда у Суботици бр. Гж. 1101/87 од 29. 09. 1987)

КРИВИЧНО ПРАВО

НАДРИПИСАРСТВО

(Чл. 237. КЗС)

Не постоји кривично дело надриписарства ако је учињена само једна радња пружања правне помоћи неовлашћено и за награду, уколико учинилац није испољио спремност, односно жељу или тежњу да такву радњу понавља.

Врховни војни суд је ослободио од оптужбе окривљено војно лице — дипломираног правника, за кривично дело надриписарства из члана 237. Кривичног закона СР Србије, што је у једном једином случају бранио окривљеног пред војним судом и за то примио награду, при чему није показивао било какву спремност или жељу да се тиме бави и убудуће.

Против пресуде жалио се војни тужилац, истичући повреду кривичног закона у корист оптуженог.

Врховни војни суд је одбио жалбу као неосновану.

Из образложења:

Неосновано се истиче и повреда кривичног закона. Из утврђеног чињеничног стања, које ни жалба тужеоца не оспорава у односу на кривично дело из члана 237. КЗС, несумњиво се види да је до ангажовања оптуженог као браниоца М. Ј. пред Војним судом у Загребу дошло савским случајно, стицањем околности, а не због тога што би оптужени испољио жељу или тежњу да те радње понавља за награду. Ни једна једина чињеница нити околност не указује на то да се оптужени и раније за награду бавио пружањем правне помоћи (неовлашћено), а нити да је показао жељу или спремност да се и у будуће неовлашћено за награду бави пружањем правне помоћи.

Само под овим условима могло би се прихватити тврђење тужеоца да је и једна једина радња пружања правне помоћи неовлашћено и за награду довољна за постојање овог кривичног дела. Пошто тога нема, нема ни битног обележја овог кривичног дела — бављења неовлашћено и за награду пружањем правне помоћи. Треба, при том, имати у виду да је ово кривично дело из члана 237. КЗС такозвано колективно кривично дело, дело које се врши у виду занимања, понављањем више радњи извршења, али с додатним елементима у већ реченом смислу. То значи да ако тога нема, не може бити ни речи о кривичном делу надриписарства из члана 237. КЗС. Стога је суд првог степена правилно и у складу са законом поступио кад у радњама оптуженог није нашао обележја овог кривичног дела и кад га је на основу члана 350 тач. 1 ЗКП ослободио од оптужбе. За такав свој став суд првог степена је изнео у свему ваљане разлоге које и овај суд прихвата.

(Пресуда Врховног војног суда ИИК бр. 78/88 од 08. III 1988)

Приредио
Александар Воргић
адвокат у Н. Саду

САОПШТЕЊА

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

За период 07. 12. 1985. до 17. 12. 1988.

I

Током трогодишњег мандата Управни одбор Адвокатске коморе, Комисије Управног одбора, Дисциплински тужилац, Дисциплински суд и Виши дисциплински суд, обављајући Статутом утврђене надлежности, постигли су задовољавајуће резултате. Рад свих органа Коморе био је усмерен на решавање проблема адвокатуре, који представљају само део ширих друштвених проблема и у великој мери су произашли из њих.

Војвођанска адвокатура, као део југословенске адвокатуре, заинтересована је за решавање економских, социјалних, политичких и других проблема нашег друштва, а посебно оних који се односе на функционисање правног система и остваривање уставности и законитости, заштиту слобода, права и дужности грађана и свих других субјеката, на јединственим југословенским основама.

У том циљу, Адвокатска комора Војводине је, поред текућих послова, обављала и низ других активности: учествовала у раду проширених седница Врховног суда Војводине; учествовала у раду Покрајинске конференције ССРНВ; учествовала у расправи о критичкој анализи функционисања политичког система социјалистичког самоуправљања и у јавној дискусији о нацрту резолуције о даљој изградњи и остваривању правног система СФРЈ; организовала расправу о амандманима на Уставе СФРЈ, СР Србије и САП Војводине; учествовала у раду Законодавно-правне комисије Скупштине САПВ; остварила успешну сарадњу са Покрајинским секретаријатом за правосуђе и управу; учествовала у раду на изради друштвеног договора о друштвено-економском положају адвоката на нивоу СФРЈ; организовала предавања и расправе из области материјалног и процесног права од значаја за рад адвокатуре и функционисање правосуђа уопште; покренула иницијативу за оцењивање уставности чл. 20, чл. 25 став 2. и чл. 72 Закона о изменама и допунама ЗКП-а; учествовала у анализи примене одређених института ЗПП-а са

аспекта ефикасности поступка и заштите права; давала примедбе и предлоге на анализу примене ЗИП-а са становишта ефикасности поступка и заштите права грађана; учествовала у раду на изменама и допунама Закона о адвокатури и служби правне помоћи САПВ, супротставила се иницијативи за измену овог Закона која значи потискивање адвокатури и у том контексту разматрала друштвено-економски положај адвокатури уопште; учествовала у раду Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије и учествовала у раду на изменама Статута Савеза; разматрала проблематику пореске политике и предузимала мере за објективизирање прихода остварених у адвокатској делатности; радила на повећању ажурности адвоката у задовољавању општедруштвених и заједничких потреба, као и у извршавању обавеза према Комори; радила на изменама и допунама Статута и Тарифе АКВ; радила на издавању научно-стручног часописа „Гласник” АК Војводине; учествовала на традиционалним сусретима са Адвокатском комором у Кечкемету, на Бечким правничким разговорима и активно учествовала у раду Међународне уније адвоката.

Ово је само део најважнијих активности које су обављали органи АК Војводине у назначеном периоду. Из свега наведеног могао би се извести општи закључак да се адвокатура све више укључује у рад одређених органа и институција и на тај начин доприноси изградњи и доградњи правног система.

Плакета ССРНВ која је 1987. године додељена Адвокатској комори Војводине и Орден заслуга за народ са сребрном звездом којим је ове године одликован „Гласник” АК Војводине представљају подстицај војвођанској адвокатури да и убудуће све своје напоре усмерава на професионално усавршавање и подизање стручне оспособљености, уз пуно поштовање уставности, законитости, кодекса адвокатске етике и норми социјалистичког самоуправног друштва. На тај начин ће адвокатура Војводине испунити функцију која јој је намењена Уставом и Законом.

II

АДВОКАТИ

У овом периоду у Именик адвоката уписано је 154 адвоката, а из Именика је брисано 69. На територији Војводине ради укупно 490 адвоката од којих 450 има седиште своје адвокатске канцеларије у седиштима Општинских судова, а 40 ради у 22 места ван судских седишта.

За ове три године основано је 22 удружене (заједничке) адвокатске канцеларије, а раскинуте 4. До 01. 10. 1986. године постојале су 3 адвокатске радне заједнице, када је са радом престала АРЗ у Зрењанину. Од тада преостале две, АРЗ „Законитост” и „Адвокатски биро” непрекидно раде у Новом Саду.

За то време, радним заједницама је приступило 2, а иступило 3 адвоката.

Војвођански адвокати су закључили 32 уговора о пружању правне помоћи и заступању са организацијама удруженог рада, а решењима Адвокатске коморе Војводине њих 18 је одређено за бесплатне заступнике лицима која немају средстава за плаћање услуга пружања правне помоћи.

Током овог периода 15 адвоката је привремено прекинуло вршење адвокатске делатности (боловања, одсуства и сл.), а 8 је наставило са радом.

Бројност адвоката према седиштима Општинских организација адвоката је следећа:

1. ООА Бачка Топола — 11 адвоката
2. ООА Бечеј — 10 адвоката
3. ООА Инђија — 8 адвоката
4. ООА Кикинда — 12 адвоката
5. ООА Кула — 9 адвоката
6. ООА Мол — 20 адвоката
7. ООА Нови Сад — 166 адвоката
8. ООА Панчево — 51 адвоката
9. ООА Рума — 12 адвоката
10. ООА Сомбор — 37 адвоката
11. ООА Стара Пазова — 7 адвоката
12. ООА Сремска Митровица — 30 адвоката
13. ООА Суботица — 42 адвоката
14. ООА Титов Врбас — 10 адвоката
15. ООА Вршац — 32 адвоката
16. ООА Зрењанин — 42 адвоката

АДВОКАТСКИ ПРИПРАВНИЦИ

У Именик адвокатских приправника уписано је 83, а из Именика брисано 56 адвокатских приправника. Укупно их има 68 и највећи део обавља адвокатско-приправничку вежбу у Новом Саду.

Током трогодишњег периода 4 адвокатска приправника је прекинуло обављање адвокатско-приправничке вежбе због одслужења војног рока, а 3 је након повратка из ЈНА наставило вежбу. Промену адвокатске канцеларије у којој обавља адвокатско-приправничку вежбу извршило је 10 приправника.

ОРГАНИ КОМОРЕ

Скупштина

Адвокатска комора Војводине је између две изборне Скупштине одржала 2 редовне и 6 ванредних Скупштина, на којима су, осим текућих питања од значаја за рад адвокатуре и посло-

вање Адвокатске коморе, разматрани и многи актуелни проблеми, као што су: учешће у расправи о Критичкој анализи функционисања политичког система социјалистичког самоуправљања, проблеми остваривања пореске политике са аспекта адвокатуре, друштвено-економски положај адвокатуре, учешће у расправама о изменама Закона о адвокатури и служби правне помоћи и о актуелним Уставним променама, и др.

Конференција

Конференција адвоката заседала је 6 пута и при томе су у највећој мери на дневном реду били заступљени актуелни проблеми рада адвокатуре и Коморе (утврђивање предлога измена Статута, финансијских планова и завршних рачуна, утврђивање критеријума за изборе органа Коморе и др).

Управни одбор

Управни одбор АК Војводине је у периоду трогодишњег мандата одржао 33 седнице.

У раду Управног одбора активно су учествовали сви чланови, као и председници Комисија, дисциплински тужилац и председник Дисциплинског суда. На седницама је донето 580 записничких решења, као и велики број одлука. Разматрана су многа питања од значаја за адвокатуру, а изводи из записника са седница редовно су објављивани у „Гласнику“ АК Војводине.

КОМИСИЈЕ АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Комисија за примену адвокатске Тарифе

Комисија за примену адвокатске Тарифе оформљена је од стране Управног одбора ове Коморе дана 09. 01. 1986. године и за то време до данас су донесене три Тарифе.

Дана 18. 05. 1986. године ступила је на снагу адвокатска Тарифа која је елиминисала распоне у појединим тарифним ставовима и извршила побољшање текста у циљу отклањања нејасноћа. Тарифа је објављена у Службеном листу САП Војводине бр. 12 дана 10. 05. 1986. године.

Дана 09. 05. 1987. године ступила је на снагу Адвокатска тарифа која је објављена у Службеном листу САП Војводине бр. 12 дана 08. 05. 1987. године. Том Тарифом извршено је повећање у просеку за око 120%, уз уношење нових тарифних радњи које до тада нису биле предвиђене.

Дана 23. 06. 1988. године ступила је на снагу Адвокатска тарифа која је објављена у Службеном листу САП Војводине бр. 15 од 22. 06 1988. године. Том Тарифом извршено је линеарно повећање од око 170%. Извршено је сажимање основа распона као основа за одмеравање хонорара код Тарифе бр. 12, тако да се добио мањи број. Овим се добило у прегледности, што је лакше и за руковање.

Дана 13. 09. 1988. године предат је захтев да се изврши измена Тарифе тако што ће се као основ за примену Тарифе узети дан пресуђења, а не извршене радње. Ову одредбу предвиђају све адвокатске тарифе у Југославији, па је за очекивати да ће нам бити дато одобрење. Управо ових дана очекује се да се овај наш захтев разматра. Након усвајања наведене измене, требало би прићи изради нове Тарифе која би се заснивала на систему бода, чиме би се много лакше вршиле измене. Такав систем је усвојен у Тарифама Словеније и Хрватске. Очекује се да и остале тарифе пођу тим путем.

Комисија за међународне везе

У оквиру узајамне успостављене сарадње септембра месеца 1986. године шесточлана делегација Адвокатске коморе из Кечкемета (Мађарска) боравила је у дводневној посети на позив АК Војводине. У овом сусрету гости су били упознати са суштинском и практичном применом наших закона, нарочито из области грађанског права. Измењена су узајамна искуства у поступцима саобраћајних удеса наших држављана у Мађарској и обратно, нарочито са аспекта кривичних санкција и могућности остварења свих видова штете. Мађарска делегација је била примљена и код Покрајинског секретара за правосуђе у Новом Саду.

Фебруара 1987. године председник Управног одбора Боривој Јекић је у оквиру делегације Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије учествовао на састанку представника адвокатских комора Европе у Бечу (Аустрија).

Фебруара 1988. године председник Јекић и председник Комисије за међународне везе др Аурел Лошонц боравили су у једнодневном посети Адвокатској комори у Кечкемету и том приликом уручене су им повеље као почасним члановима те Коморе.

Председник Управног одбора Боривој Јекић је октобра месеца 1988. године боравио на Конференцији Међународне уније адвоката у Барселони (Шпанија), те је као члан консеа МУА учествовао на делегатској скупштини Конференције.

Комисија за статут и нормативна акта

Комисија за статут и нормативна акта у току свог мандата најчешће је радила у заједничким седницама са Комисијом за прописе и правну праксу, у својим одвојеним седницама, као и у

седницама Управног одбора Коморе, расправљајући и предлажући одређена решења из статутарне и нормативне области која се тичу услова и начина обављања адвокатске делатности.

У току овог извештајног периода Комисија је највише радила на датим иницијативама за измену Закона о адвокатури и служби правне помоћи које се тичу услова за упис у Именик адвоката као и начина доношења адвокатске Тарифе, па је у том правцу давала своје мишљење и стављала конкретне предлоге који су, касније, користили Управном одбору за заузимање коначних ставова у односу на предложене измене.

Комисија је, такође, у току овог извештајног периода израдила Правилник Фонда посмртнине који је од стране Скупштине АКВ усвојен.

У више наврата Комисија је радила на измени појединих одредби Статута Адвокатске коморе, а најчешће се то односило на измене у вези са казнама предвиђеним за дисциплинске преступе и дисциплинске неуредности које су, радом Комисије, прилагођаване времену у коме су предлагане измене.

Комисија за библиотеку

У протеклом трогодишњем мандату рад Комисије за библиотеку био је усмерен у три основна правца: сребивање библиотеке, повећање библиотечког фонда и стручно информисање и стручни рад адвоката.

Након реконструкције и адаптације просторија Адвокатске коморе библиотека је остала у несређеном стању: без евиденције о броју и врсти књига, картотеке и систематизованог фонда. Ангажовањем стручне екипе у протеклом мандату све књиге и часописи су нумерисани, жигосани и снабдевени етикетама, формирана је књига — уписник и ручно су сачињене картице за сваку јединицу понаособ. Преостало је да се набаве кутије за држање картица, картице прекуцају на прописане обрасце, а ормани снабдеју бравама које се могу закључавати. Библиотека располаже са укупно 3.251 књигом и 304 годишта више врста часописа и збирки прописа.

Набављене су 74 нове књиге из области права, филозофије, социологије и историје, а размена са часописима је настављена.

Комисија је своју делатност проширила на представљање нових књига, те стручни рад и стручно информисање адвоката, у ком циљу је организовано више предавања и јавних расправа.

Администрација Коморе

У администрацији АК Војводине број од 5 запослених није се мењао. На радном месту административног секретара променила су се 2 радника, а на месту административног радника-дак-

тилографа 3. У деловодном протоколу заведено је 1436 предмета, од чега је издато 141 уверење.

У раду администрације Коморе активно су учествовали председник и секретар Управног одбора, који су вршили координацију рада Управног одбора и администрације.

П О З И В

НА РЕДОВНУ ГОДИШЊУ СКУПШТИНУ АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

На основу члана 71. став 3. Статута Адвокатске коморе Војводине, Управни одбор Адвокатске коморе Војводине на својој седници одржаној 28. 10. 1988. године, сазвао је

РЕДОВНУ ГОДИШЊУ СКУПШТИНУ

за дан 17. 12. 1988. године

Редовна годишња Скупштина ће се одржати у Великој сали Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду, Змај Јовина 20/I, са почетком у 9,00 сати, а са следећим:

ДНЕВНИМ РЕДОМ:

1. Отварање Скупштине и утврђивање броја присутних чланова
2. Избор радног председништва, записничара и 2 оверача записника
3. Уручење одликовања „Гласнику” Адвокатске коморе Војводине
4. Усвајање записника Ванредне Скупштине АКВ од 15. 10. 1988. године
5. Извештај Управног одбора о раду свих органа Коморе — извештилац: Боровој Јекић, председник Управног одбора
6. Усвајање измена Статута АК Војводине — извештилац: Стеван Рончевић, председник Комисије за статутарна и нормативна акта
7. Дискусија о извештајима
8. Усвајање одлука и закључака
9. Одлука о давању разрешнице досадашњим органима Адвокатске коморе Војводине
10. Избор председника Управног одбора, три потпредседника Управног одбора, десет чланова Управног одбора, председника, два члана и два заменика Комисије за преглед финансијског пословања, избор Дисциплинског тужиоца и два заменика, председника, заменика председника и два наест чланова Дисциплинског суда, председника, заменика председника и десет чланова Вишег дисциплинског суда.

тилографа 3. У деловодном протоколу заведено је 1436 предмета, од чега је издато 141 уверење.

У раду администрације Коморе активно су учествовали председник и секретар Управног одбора, који су вршили координацију рада Управног одбора и администрације.

П О З И В

НА РЕДОВНУ ГОДИШЊУ СКУПШТИНУ АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

На основу члана 71. став 3. Статута Адвокатске коморе Војводине, Управни одбор Адвокатске коморе Војводине на својој седници одржаној 28. 10. 1988. године, сазвао је

РЕДОВНУ ГОДИШЊУ СКУПШТИНУ

за дан 17. 12. 1988. године

Редовна годишња Скупштина ће се одржати у Великој сали Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду, Змај Јовина 20/I, са почетком у 9,00 сати, а са следећим:

ДНЕВНИМ РЕДОМ:

1. Отварање Скупштине и утврђивање броја присутних чланова
2. Избор радног председништва, записничара и 2 оверача записника
3. Уручење одликовања „Гласнику“ Адвокатске коморе Војводине
4. Усвајање записника Ванредне Скупштине АКВ од 15. 10. 1988. године
5. Извештај Управног одбора о раду свих органа Коморе — извештац: Боровој Јекић, председник Управног одбора
6. Усвајање измена Статута АК Војводине — извештац: Стеван Рончевић, председник Комисије за статутарна и нормативна акта
7. Дискусија о извештајима
8. Усвајање одлука и закључака
9. Одлука о давању разрешнице досадашњим органима Адвокатске коморе Војводине
10. Избор председника Управног одбора, три потпредседника Управног одбора, десет чланова Управног одбора, председника, два члана и два заменика Комисије за преглед финансијског пословања, избор Дисциплинског тужиоца и два заменика, председника, заменика председника и два наест чланова Дисциплинског суда, председника, заменика председника и десет чланова Вишег дисциплинског суда.

Право учешћа на Скупштини имају сви адвокати чланови Адвокатске коморе Војводине и делегирани представници Одбора адвокатских приправника.

Ако се у заказано време не скупи довољан број чланова, Скупштина ће се одржати сходно члану 73. став 2. Статута Адвокатске коморе Војводине, са почетком један сат касније, без обзира на број присутних.

Управни одбор позива све адвокате чланове Адвокатске коморе Војводине да узму учешћа у раду Скупштине.

II

Дана 16. 12. 1988. године са почетком у 20,00 сати у просторијама Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду одржаће се УМЕТНИЧКО ВЕЧЕ АДВОКАТА.

Позивамо све госте и чланове Адвокатске коморе Војводине да учествују и својим присуством допринесу овом традиционалном дружењу адвоката.

ПРЕДСЕДНИК УПРАВНОГ ОДБОРА

Боривој Јекић с. р.

XXX КОНФЕРЕНЦИЈА АДВОКАТА АКВ

XXX конференција адвоката Адвокатске коморе Војводине одржана је 18. 11. 1988. године у Новом Саду. Присуствовали су делегати из 8 Општинских организација адвоката, а радом Конференције руководило је радно председништво у саставу: Бошњак Бура, председник, Летић Смиљка и Бурчин Душан, чланови.

1. Конференција је, након разматрања предлога Управног одбора, утврдила следећу:

КАНДИДАТСКУ ЛИСТУ ЗА ИЗБОР ОРГАНА АК ВОЈВОДИНЕ

ПРЕДСЕДНИК УПРАВНОГ ОДБОРА (бира се један)

I 1. (1) КАЂАНСКИ
МИЛИВОЈ
Нови Сад

2. (2) РОНЧЕВИЋ
СТЕВАН
Нови Сад

ПОТПРЕДСЕДНИЦИ УПРАВНОГ ОДБОРА (бира се три)

I 1. (3) АБИМОВИЋ
СЛОБОДАН
Ср. Митровица

2. (4) БОЖИЋ
ЗОРАН
Ириг

3. (5) ВЕСКОВИЋ
ЖИВКО
Ср. Митровица

II 1. (6) НИКОЛИЋ
КОСТА
Зрењанин

2. (7) ВАРАДИ
ИМРЕ
Зрењанин

III 1. (8) ВУЈКОВ
ФРАЊА
Суботица

2. (9) БАЧИЋ
МАРТИН
Суботица

ЧЛАНОВИ УПРАВНОГ ОДБОРА

(бира се десет)

I 1. (10) БАЈИЋ
МИРОСЛАВ
Сента

2. (11) ГРЧКИ
АЛЕКСАНДАР
Мол

3. (12) ЈОЖА
ЛАСЛО
Суботица

II 1. (13) БУРЧИН
ДУШАН
Панчево

III 1. (14) БИСАЛОВ
МИОДРАГ
Нови Сад

2. (15) ВУЧЕВИЋ
ЗОРАН
Нови Сад

IV 1. (16) ГРАБОВАЧКИ
БОРИВОЈ
Инђија

2. (17) ВОЈВОДИЋ
МИЛАН
Шид

3. (18) ВУЈОВИЋ
ДРАГАН
Стара Пазова

V 1. (19) ХАЦИ
КОСТА
Нови Сад

2. (20) ПРИМОВИЋ
ЖИВКО
Темерин

3. (21) ТОМИЋ
ВЕСЕЛИН
Титов Врбас

VI 1. (22) ЈАКОВЉЕВИЋ
БРАНИСЛАВ
Панчево

VII 1. (23) ЈЕЛОВАЦ
НИКОЛА
Сомбор

2. (24) ЗЕКОВИЋ
ДИМИТРИЈЕ
Опаци

VIII 1. (25) МАРИЋ
ЈОВАНКА
Нови Сад

2. (26) МИЛИВОЈЕВ-
ЧУПИЋ
ВИДОСАВА
Нови Сад

3. (27) СЕЛАКОВИЋ
СВЕТЛАНА
Нови Сад

IX 1. (28) МИЛИЋ
ДУШАН
Нови Сад

2. (29) ВЕБЕР
БОРБЕ
Нови Сад

X 1. (30) СЕКЕЉ
ЈОВАН
Зрењанин

2. (31) ЖИВА
СТЕВАН
Зрењанин

ДИСЦИПЛИНСКИ ТУЖИЛАЦ

(бира се један)

I 1. (32) КНЕЖЕВИЋ
СЛОБОДАН
Нови Сад

2. (33) ПОПОВИЋ
ВУКАДИН
Нови Сад

ЗАМЕНИЦИ ДИСЦИПЛИНСКОГ ТУЖИОЦА

(бира се два)

I 1. (34) СТАНИЋ
ДУШАН
Зрењанин

2. (35) ТРАЈЛОВ
БРАНКО
Зрењанин

II 1. (36) УЗЕЛАЦ
ХЕЛЕНА
Нови Сад

ПРЕДСЕДНИК ДИСЦИПЛИНСКОГ СУДА

I 1. (37) ДОБРОСАВЉЕВ
СВЕТОЗАР
Нови Сад

2. (38) ПЛАЧКОВ
БОРБЕ
Нови Сад

ЗАМЕНИК ПРЕДСЕДНИКА ДИСЦИПЛИНСКОГ СУДА

(бира се један)

I 1. (39) ТОМАСОВИЋ
МИРЈАНА
Суботица

ЧЛАНОВИ ДИСЦИПЛИНСКОГ СУДА

(бира се дванаест)

I 1. (40) БОРАЛ
ЕГОН
Зрењанин

2. (41) МИХАЈЛОВИЋ
ЈОВАН
Зрењанин

II 1. (42) ФИЛИПОВИЋ
МИЛКА
Суботица

III 1. (43) ГУТЕША
ЛАЗАР
Вршац

IV 1. (44) ХОРВАТ
Др АГНЕШ
Суботица

V 1. (45) ЈОВАНОВИЋ
Р. МИХАЈЛО
Рума

VI 1. (46) МАТИЋ
БОРБЕ
Зрењанин

2. (47) МИЋОВИЋ
МИЛОРАД
Зрењанин

VII 1. (48) НОВАЧИЋ
АНТУН
Стара Пазова

VIII 1. (49) ПЕРДУХ
АЛЕКСАНДАР
Нови Сад

IX 1. (50) РАПАЈИЋ
МИРКО
Нови Сад

X 1. (51) СТРОЈИЋ
СИМА
Ковачица

XI 1. (52) СЕКУЛИЋ
МИОДРАГ
Сомбор

XII 1. (53) ВУКИЧЕВИЋ
РАДИВОЈ
Сомбор

ПРЕДСЕДНИК ВИШЕГ ДИСЦИПЛИНСКОГ СУДА

(бира се један)

I 1. (54) ЕРДЕЉАН
АЛЕКСАНДАР
Ср. Митровица

2. (55) МИСИРКИЋ
БОРБЕ
Рума

3. (56) ТРУХАР
ВЛАДИМИР
Ср. Митровица

ЗАМЕНИК ПРЕДСЕДНИКА ВИШЕГ ДИСЦИПЛИНСКОГ СУДА

(бира се један)

I 1. (57) РАДОЈЧИЋ
ЛАЗАР
Нови Сад

ЧЛАНОВИ ВИШЕГ ДИСЦИПЛИНСКОГ СУДА

(бира се десет)

I 1. (58) ДУЛИЋ
РУЖА
Суботица

II 1. (59) БУКАНОВИЋ
ВАСИЛИЈЕ
Кула

III 1. (60) ФИЛИПОВИЋ
МИРОСЛАВ
Инђија

IV 1. (61) ГРУЏИЋ
ДУШАН
Зрењанин

V 1. (63) ЈОВАНОВИЋ
БУРА
Ковин

VI 1. (64) КАЛИШКИ
ВАСА
Панчево

VII 1. (65) ЛАПАДАТ
ЛИВИЋ
Зрењанин

VIII 1. (67) МАРКОВИНОВИЋ
ЗВОНКО
Сомбор

IX 1. (68) МИЛИЋ
ВЛАДИМИР
Ср. Митровица

X 1. (69) ТОТ
ЛАСЛО
Суботица

2. (62) САИЧИЋ
БРАНКО
Зрењанин

2. (66) РАНКОВ
КОНСТАНТИН
Зрењанин

ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД ФИНАНСИЈСКОГ ПОСЛОВАЊА
(бира се један)

I 1. (70) БОШЊАК
БУРО
Сомбор

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД ФИНАНСИЈСКОГ ПОСЛОВАЊА
(бира се два)

I 1. (71) БАБИЋ
ДАНИЛО
Зрењанин

2. (72) ЈУХАС-ШАМУ
ЕРИКА
Мужља

3. (73) ТАТИЋ
ЧЕДОМИР
Зрењанин

II 1. (74) УЗЕЛАЦ
ВЕРА
Нови Сад

**ЗАМЕНИЦИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД ФИНАНСИЈСКОГ
ПОСЛОВАЊА (бира се два)**

I 1. (75) МАРИНКОВИЋ

МАЈА

Ср. Митровица

II 1. (76) ШАЛАИ

ТИБОР

Чантавир

2. Именована је Изборна комисија у саставу:

1. БУДИШИН ДУШАН, Кикинда, председник

2. БОТИЋ-РАКИЋ БРАНИСЛАВА, Нови Сад, члан

3. ЛАКОВИЋ МИЛОРАД, Нови Сад, члан

4. БЈЕКИЋ ЗОРА, Нови Сад, члан

5. РАШОВИЋ ВОЈИСЛАВ, Сремска Митровица, члан

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора Адвокатске коморе Војводине одржаној у Новом Саду 28. 10. 1988. године донете су следеће одлуке:

1. Записник са претходне седнице једногласно је усвојен.
2. Узет је на знање извештај Боривоја Јекића, председника УО, о боравку на Конференцији Међународне уније адвоката у Барселони од 11. до 15. 10. 1988. године.
3. Узет је на знање извештај Душана Будишина, потпредседника УО, о боравку на збору у организацији Основне адвокатске коморе Ниш и Правног факултета у Нишу дана 01. 10. 1988. године у Нишу.
4. Узет је на знање извештај Браниславе Ботић-Ракић, благајника УО, о стању новчаних средстава предвиђених за редовно пословање Коморе.
5. Комисија за статутарна и нормативна акта задужена је да припреми измене Статута АКВ у погледу ефикаснијег наплаћивања дуговања адвоката према АКВ, као и у погледу услова за престанак пружања правне помоћи у одређене дане ван седишта канцеларије адвоката у случају да потреба за таквим пружањем правне помоћи престане.
6. Одлучено је да се Конференција адвоката одржи 18. 11. 1988. године, Изборна Скупштина 17. 12. 1988., а уметничко вече 16. 12. 1988. године.
7. Узет је на знање извештај о раду на изменама Тарифе.
8. Узет је на знање извештај о извођењу радова на аутоматској регулацији централног грејања за просторије АКВ.
9. Одлуком бр. 361/88 обновљено је решење о упису у Именик адвоката АКВ у Новом Саду Мирјане Плачков, дипл. правника у Новом Саду, са седиштем адвокатске канцеларије у Сремским Карловцима, Мажуранићева 3, па се уписује са даном давања свечане изјаве, обзиром да је протекло више од 30 дана од дана доношења решења о упису.
10. Решењем бр. 374/88 уписан је у Именик адвоката АКВ у Новом Саду Слободан Суботин, дипл. правник из Новог Кнежевца, са седиштем адвокатске канцеларије у Чоки, Маршала Тита 17, а са даном 28. 10. 1988. године.
11. Решењем бр. 403/88 уписана је у Именик адвоката АКВ у Новом Саду Светлана Борбевих, дипл. правник из Београда, са седиштем адво-

катске канцеларије у Панчеву, Димитрија Туцовића 53а, а са даном 28. 10. 1988. године.

12. Решењем број 404/88 уписан је у Именик адвоката АКВ у Новом Саду Горан Станивковић, дипл. правник из Новог Сада, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Змај Јовина 23/1, а са даном 28. 10. 1988. године.

13. Решењем број 414/88 уписан је у Именик адвоката АКВ у Новом Саду Владимир Папулин, дипл. правник из Новог Сада, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Струмичка 3, а са даном 28. 10. 1988. године.

14. Решењем број 415/88 уписан је у Именик адвоката АКВ у Новом Саду Будимир Лончар, дипл. правник из Београда, са седиштем адвокатске канцеларије у Степановићеву, Његошева 42, а са даном 28. 10. 1988. године.

15. Решењем број 386/88 уписан је у Именик адвоката АКВ у Новом Саду Милић Душан, дипл. правник из Ковина, са седиштем адвокатске канцеларије у Ковину, Маршала Тита 96, а са даном давања свечане изјаве.

16. Решењем број 419/88 уписан је у Именик адвоката АКВ у Новом Саду Борбе Дреновац, дипл. правник из Руме, са седиштем адвокатске канцеларије у Руми, Железничка 21, а са даном давања свечане изјаве.

17. Решењем број 401/88 уписан је у Именик адвоката АКВ у Новом Саду Цицка Јано, дипл. правник из Ковачице, са седиштем адвокатске канцеларије у Ковачици, Др Јанка Булика 59, а са даном давања свечане изјаве.

18. Решењем број 215/88 одложено је одлучивање о захтеву за упис у Именик адвоката АКВ у Новом Саду Виллов Стипана, дипл. правника из Суботице, до употпуњавања документације.

19. Решењем број 417/88 уписана је у Именик адвокатских приправника АКВ у Новом Саду Милошев Слабана, дипл. правник из Бачке Паланке, са адвокатско-приправничком вежбом код Прерадовић Прерада, адвоката у Бачкој Паланци, а са даном 28. 10. 1988. године.

20. Решењем број 409/88 уписан је у Именик адвокатских приправника АКВ у Новом Саду Бачић Славен, дипл. правник из Суботице, са адвокатско-приправничком вежбом код Бачић Мартина, адвоката у Суботици, а са даном 28. 10. 1988. године.

21. Решењем број 398/88 уписана је у Именик адвокатских приправника АКВ у Новом Саду Буровић Татјана, дипл. правник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код Лекић Бранка, адвоката у Новом Саду, а са даном 28. 10. 1988. године.

22. Решењем број 407/88 уписана је у Именик адвокатских приправника АКВ у Новом Саду Радомировић Зора, дипл. правник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код Иванчин Николе, адвоката у Новом Саду, а са даном 28. 10. 1988. године.

23. Решењем број 421/88 уписана је у Именик адвокатских приправника АКВ у Новом Саду Пецељ Веселинка, дипл. правник из Зрењанина, са адвокатско-приправничком вежбом у удруженој адвокатској канцеларији Варади Имреа, Ранков Константина и Матић Борба, адвоката у Зрењанину, а са даном 28. 10. 1988. године.

24. Решењем број 422/88 уписана је у Именик адвокатских приправника АКВ у Новом Саду Одавић Александра, дипл. правник из Зрењанина, са адвокатско-приправничком вежбом у удруженој адвокатској канцеларији Варади Имреа, Ранков Константина и Матић Борба, адвоката у Зрењанину, а са даном 28. 10. 1988. године.

25. Решењем број 427/88 уписана је у Именик адвокатских приправника АКВ у Новом Саду Јекић-Брадајић Гордана, дипл. правник из Београда, са адвокатско-приправничком вежбом код Марић Златоја, адвоката у Новом Бечеју, а са даном давања свечане изјаве.

26. Решењем број 399/88 брисана је из Именика адвоката АКВ у Новом Саду Татомиров Клара, адвокат у Сомбору, због заснивања радног односа, а са даном 30. 09. 1988. године.

27. Решењем број 395/88 брисан је из Именика адвоката АКВ у Новом Саду Стевановић Станислав, адвокат у Оџацима, због заснивања радног односа, а са даном 05. 10. 1988. године.

28. Решењем број 405/88 брисан је из Именика адвокатских приправника АКВ у Новом Саду Горан Станивукровић, адв. приправник у Новом Саду, са адвокатско-приправничком вежбом код Перваз Јована, адвоката у Новом Саду, због уписа у Именик адвоката, а са даном 27. 10. 1988. године.

29. Решењем број 376/88 брисан је из Именика адвокатских приправника АКВ у Новом Саду Миљуш Милан, адв. приправник у Новом Саду, са адвокатско-приправничком вежбом код Добросављево Милана, адвоката у Новом Саду, а са даном 30. 09. 1988. године.

30. Решењем број 367/88 евидентиран је уговор о пружању правне помоћи закључен између Колесар Федора, адвоката у Новом Саду и РО „КООПЕРАНТ“ из Новог Сада од 20. 07. 1987. године.

31. Решењем број 371/88 узето је на знање да су адвокати Аврамов Душко и Недељковић Владимир из Зрењанина раскинули уговор о оснивању удружене адвокатске канцеларије од 01. 02. 1987. године и да, почев од 01. 10. 1988. године свако за себе води индивидуалну адвокатску канцеларију, и то Аврамов Душко у Зрењанину, Путинова 2/1, а Недељков Владимир у Зрењанину, Кеј 2. октобра 7.

32. Решењем број 370/88 узето је на знање да се Митровић Миленко, адвокат у Сремској Митровици, налази на путу у Канади почев од 18. 10. 1988. године, па му је за привременог заменика одређен Трајковић Борислав, адвокат у Сремској Митровици.

33. Решењем број 412/88 узето је на знање да је Балта Славица, адв. приправник у Новом Саду, прекинула адвокатско-приправничку вежбу у адвокатској канцеларији Хелене Узелац, адвоката у Новом Саду, те да је исту наставила код Бранка Царића, адвоката у Новом Саду, а са даном 15. 10. 1988. године.

34. Решењем број 411/88 узето је на знање да је Божић Мирослава, адв. приправник у Новом Саду, прекинула адвокатско-приправничку вежбу у адвокатској канцеларији Ивана Бркића, адвоката у Новом Саду, те да је исту наставила код Хелене Узелац, адвоката у Новом Саду, а са даном 15. 10. 1988. године.

35. Решењем број 387/88 узето је на знање да је Станивукровић Татјана, адв. приправник у Новом Саду, прекинула адвокатско-приправничку вежбу у адвокатској канцеларији Слободана Латинковића, адвоката

у Новом Саду, те да је исту наставила код Јована Перваза, адвоката у Новом Саду, а са даном 01. 10. 1988. године.

36. Узет је на знање извештај да је Мирковић Душан повео управни спор против решења АКВ број 212/88 од 19. 07. 1988. године којим је брисан из Именика адвоката АКВ у Новом Саду због невршења адвокатске делатности.

37. Оформљена је Комисија за спровођење тачке VIII Закључака Ванредне Скупштине АКВ од 15. 10. 1988. године у саставу: Др Александар Маркићевић, председник, и чланови Стеван Рончевић и Лазар Радојчић.

38. Оформљена је Комисија за организовање уметничке вечери уочи Изборне Скупштине АКВ у саставу: Неда Јовановић, Мирослав Здјелар и Мирослав Јотина.

39. Оформљене су Комисија за попис новчаних средстава, осталих средстава и дужничко-поверилачких односа у саставу: Рајковић Ратко, председник и чланови Качар Срето и Плачков Душан, Комисија за попис основних средстава и ситног инвентара у саставу: Рапајић Мирко, председник и чланови Павлица Данила и Дубајић Ласло, и Комисија за попис и расходовање основних средстава у саставу: Бјекић Зора, председник и чланови Мушицки Павле и Јакшић Томислав.

Управни одбор

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора одржаној у Новом Саду 18. 11. 1988. године донете су следеће одлуке:

1. Записник са претходне седнице је једногласно усвојен.
2. Узет је на знање извештај благајника УО.
3. Утврђен је предлог кандидатске листе за изборе органа АК Војводине.

4. Донета је одлука да Орден заслуга за народ са сребрном звездом који је додељен „Гласнику“ АКВ на редовној Скупштини 17. 12. 1988. године у име Коморе прими Мирослав Здјелар, главни и одговорни уредник „Гласника“.

5. Усвојен је предлог председника Комисије за статутарна и нормативна акта Стевана Рончевића да се, због комплексности, измене Статута АКВ одложе, па је ова тачка скинута са дневног реда Конференције.

6. Донета је одлука да се Нацрт закона о условима за обављање вештачења, који је АК Војводине достављен од стране Покрајинског секретаријата за правосудје и управу, достави на давање мишљења Комисији за прописе и правну праксу.

7. Решењем број 443/88 уписан је у Именик адвоката АКВ Комленовић Вељко, дипл. правник из Новог Сада, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Његошева 24, а са даном 18. 11. 1988. године.

8. Решењем број 442/88 уписан је у Именик адвоката АКВ Матковић Бранко, дипл. правник из Ирига, са седиштем адвокатске канцеларије у Иригу, Маршала Тита 20, а са даном 18. 11. 1988. године.

9. Решењем број 435/88 уписан је у Именик адвокатских приправника АКВ Милошевић Предраг, дипл. правник из Сечња, са адвокатско-приправничком вежбом код Милошевић Мирослава, адвоката у Сечњу, а са ланом 18. 11. 1988. године.

10. Решењем број 440/88 уписан је у Именик адвокатских приправника АКВ Поповић Јања, дипл. правник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код Миковић Борба, адвоката у Новом Саду, а са даном 18. 11. 1988. године.

11. Узeto je na znanje da su presudama Vrhovnog suda Vojvodine poništena resenja AKV broj 153/88 i 154/88 kojima su Kojić Slavku, advokata u Pančevu, i Matić Milanu, advokatu u Ališunaru, određene privremene zabrane vršenja advokatske delatnosti.

12. Утврђен је предлог за чланове Изборне комисије.

Управни одбор

Издавачки савет

Председник:

Проф. др БРАНКО ПЕТРИЋ

редовни професор Правног факултета у Н. Саду

Проф. др *Тибор Варади*, редовни професор Правног факултета у Новом Саду, проф. др *Славко Царић*, декан Правног факултета у Новом Саду, *Буро Шкрбић*, судија Врховног суда Војводине, *Теодора Влаховић*, секретар Секције за друштвено-политички систем ПК ССРНВ, др *Даринка Недељковић*, покрајински друштвени правобранилац самоуправљања, *Живко Будимчевић*, судија Врховног суда Војводине, *Зијаж Загорчић*, заменик покрајинског јавног тужиоца, *Недељко Јањушевић*, директор Покрајинског завода за јавну управу, др *Светислав Радовановић*, судија Уставног суда Војводине, *Мирослав Здјелар*, адвокат у Новом Саду, др *Никола Воргић*, адвокат у Новом Саду, др *Аурел Лошонци*, адвокат у Суботици, *Сава Савић*, адвокат у Новом Саду, и *Стеван Рончевић*, адвокат у Новом Саду

Уређивачки одбор

Главни и одговорни уредник

Мирослав Здјелар

адвокат у Новом Саду

Др *Александар Маркићевић*, адвокат у Новом Саду, *Слободан Бељански*, адвокат у Новом Саду, *Александар Воргић*, адвокат у Новом Саду, *Миливоје Милић*, адвокат у Срем. Митровици, *Александар Грчки*, адвокат у Молу, *Имре Варади*, адвокат у Зрењанину

Технички уредник

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај-Јовина 20/І. Телефон: 29-459. Годишња претплата 24.000.— дин. Претплата за иностранство 40 USA долара. Цена једног броја 2.000.— дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

У издавању часописа учествује и Самоуправна интересна заједница за научни рад Војводине

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 418—18 од 23. маја 1973. године, Гласник је стручна публикација ослобођена основног и пореза на промет.

Штампа РО штампарија „Будућност“, Шумадијска 12, Нови Сад

